

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Νομικός Πολιτισμός
Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου**

**Διπλωματική Εργασία
της φοιτήτριας
ΧΕΛΙΟΥΔΑΚΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.**

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΑΡ. Πρωτοκόλλου 659
Ελήφθη την 03-10-2013

**Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΡΗΤΟΡΩΝ
ΑΙΣΧΙΝΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΔΙΚΑΝΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ.**

**Επιβλέπων Καθηγητής:
Εξεταστική Επιτροπή:**

**κ. Αδάμ Σοφία
κ. Περεντίδης Σταύρος
κ. Αδάμ Σοφία
κ. Κορμά Ελένη**

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

Αθήνα 2012-2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
----------------	---

ΜΕΡΟΣ Α'

ΟΙ ΡΗΤΟΡΕΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΑΙ ΑΙΣΧΙΝΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1 ΑΙΣΧΙΝΗΣ.....	8
1.1. Παιδικά και νεανικά χρόνια	8
1.2. Πρώτη επαφή με τα κοινά.....	8
1.3. Φιλοκράτειος Ειρήνη	9
1.4. Το χρονικό της επίθεσης του Δημοσθένη.....	10
1.5. Τα έργα	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ.....	15
2.1 Νεανικά χρόνια -πρώτη ενασχόληση με τα κοινά	15
2.2 Πολιτική σταδιοδρομία.....	16
2.3 Τα έργα	1 Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΟΙ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΑΙΣΧΙΝΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3. Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΑΜΑΧΗΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΡΗΤΟΡΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΝΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ	23
3.1 Ιστορικό και πολιτικό υπόβαθρο	23
3.2 Ο λόγος του Αισχίνη "Κατά Τιμάρχου"	26
3.2.1 Υπο ποιές προϋποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος του Αισχίνη	26

3.2.2 Αισχιν 1.1–7 Προοίμιον: Οι λόγοι που επέβαλαν την αγωγή – Σημασία της τήρησης των νόμων Η μέριμνα των παλαιών νομοθετών για την ηθική διαπαιδαγώγηση των πολιτών.....	26
3.2.3 Αισχιν 1.26–32 Η αναισχυντία του Τίμαρχου – Τι προβλέπει ο νόμος "περί δοκιμασίας ῥητόρων"	28
3.2.4. Αισχιν 1.166–176 Σχετικά με το ήθος του Δημοσθένη.	29
3.2.5 Αισχιν 1.177–184 Σύγκριση της στάσης Αθηναίων και Σπαρτιατών απέναντι στους προικισμένους ρήτορες.....	32
3.2.6 Αισχιν 1.192–195, Η σημασία της καταδικαστικής απόφασης – Η ηθική ποιότητα των υπερασπιστών του Τίμαιου	34
3.3 Ο λόγος του Αισχίνη "Περί Παραπρεσβείας".....	35
3.3.1 Υπο ποιές προϋποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος του Αισχίνη "Περί Παραπρεσβείας".....	35
3.3.2 Αισχιν 2.20–24 Σφάλμα! Το αρχείο προέλευσης της αναφοράς δεν βρέθηκε. Η συμπεριφορά του Δημοσθένη κατά την πρώτη διπλωματική αποστολή προς τους Μακεδόνες.....	36
3.4. Ο λόγος του Δημοσθένη "Περί Παραπρεσβείας"	38
3.4.1 Υπο ποιές προϋποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος του δημοσθένη "Περί Παραπρεσβείας".....	38
3.4.2 Δημοσθ 19.1-28 Προοίμιο	42
3.4.3 Δημ 19.29-340 Κύριο μέρος	42
Α. Δημ 19.29-178 Πρώτο μέρος. Απάντηση στα πέντε πρώτα σημεία.	42
(i). Δημ 19.29-97 Τι ανέφερε στην πόλη ο Αισχίνης κατά την επάνοδο του στην δεύτερη πρεσβεία και ποιες συμβουλές έδωσε.....	42
(ii) Δημ 19.98-149 Ο Αισχίνης διαφθάρθηκε αφού δωροδοκήθηκε από τον Φίλιππο.....	44
(iii) Δημ 19.130-178 Ο Αισχίνης και οι συνένοχοι του έχασαν πολύτιμο χρόνο από τον οποίο επωφελήθηκε ο Φίλιππος, δεν συμμορφώθηκαν στις οδηγίες που είχαν λάβει	46
Β. Δημ 19.179-340 Δεύτερο μέρος.....	47
Γ. Δημ 19.341-343 Επίλογος	52
Δ. Ποιά η έκβαση της δίκης.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΑΜΑΧΗΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΡΗΤΟΡΩΝ

.....	53
4.1 Εισαγωγή.....	53
4.2 Ο λόγος του Αισχίνη "Κατά Κτησιφώντα".....	57
4.2.1 Υπο ποιλες προυποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος του Αισχίνη "Κατά Κτησιφώντα".....	57
4.2.2 Αισχιν 3.9–12 Ο νόμος απαγορεύει να τιμώνται οι άρχοντες πριν λογοδοτήσουν	60
4.2.3 Αισχιν 3.123–124 Ο Αισχίνης απεσταλμένος στο αμφικτυονικό συνέδριο61	
4.2.4 Αισχιν 3.168–170 Ο γνήσια δημοκρατικός άνδρας.....	62
4.2.5 Αισχιν 3.177–182 Η ανάγκη για φειδώ στην απόδοση τιμητικών διακρίσεων – Η πρακτική του παρελθόντος.....	63
4.2.6 Αισχιν 3.201–202. Πώς πρέπει να αντιμετωπίσουν οι δικαστές τους Κτησιφώντα και Δημοσθένη.....	65
4.3 Ο λόγος του Δημοσθένη "Περί Στεφάνου".....	66
4.3.1 Υπο ποιές προυποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος του Δημοσθένη "Περί Στεφάνου"	66
4.3.2 Δημ 18.1–7. Προοίμιο: έκκληση για την εύνοια και αμερόληπτη κρίση των δικαστών	69
4.3.3 Δημ 18.10–11. Ο συκοφαντικός χαρακτήρας των κατηγοριών του Αισχίνη για την ιδιωτική ζωή του Δημοσθένη	71
4.3.4 Δημ 18.25–28. Η αντίπαλη παράταξη ευθύνεται για την καθυστέρηση της ένορκης επικύρωσης της "ειρήνης του Φιλοκράτη".....	72
4.3.5 Δημ 18.42–49. Η προδοτική στάση του Αισχίνη και η ηθική κατάπτωση των αρχόντων στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις οδήγησαν στην ενδυνάμωση του Φιλίππου.....	74
4.3.6 Δημ 18.93–94. Η συνεισφορά του Δημοσθένη στη σωτηρία του Βυζαντίου και της Χερσονήσου	76
4.3.7 Δημ 18.145–148. Η προδοτική εμπλοκή του Αισχίνη στα γεγονότα που οδήγησαν στον Δ΄ Ιερό πόλεμο	77

4.3.8 Δημ 18.160–163. Ο Δημοσθένης αποσόβησε τον κίνδυνο της ρήξης Θηβαίων– Αθηναίων	78
4.3.9 Δημ 18.169–173. Ο πανικός μετά την είδηση κατάληψης της Ελάτειας ...	79
4.3.10. Δημ 18.188–194. Ο Δημοσθένης διατύπωνε σωτήριες προτάσεις, ενώ ο Αισχίνης σιωπούσε – Η ήττα στη Χαιρώνεια δεν οφειλόταν στις ενέργειες του Δημοσθένη.	81
4.3.11. Δημ 18.215–221. Η εύνοια των Θηβαίων προς τους Αθηναίους – Η προσφορά του Δημοσθένη	83
4.3.12. Δημ 18.234–239. Η πολιτική δράση του Δημοσθένη απέφερε στην Αθήνα νέους συμμάχους	85
4.3.13. 18.252–255. Η σαθρότητα του επιχειρήματος ότι η κακή τύχη του Δημοσθένη συμπαρασύρει και την τύχη της πόλης	87
4.3.14. 18.270–275. Ο αντιφατικός και κακόβουλος χαρακτήρας των κατηγοριών και της στάσης του Αισχίνη	89

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	91
---------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ	92
---	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Έλληνες λατρεύουν την αντιπαράθεση. Δεν πρέπει λοιπόν να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι οι λόγοι αποτελούν ξεχωριστό κομμάτι της πλέον πρώιμης λογοτεχνίας που διαθέτουμε από την Ελληνική αρχαιότητα.: οι Ομηρικοί ήρωες είναι όχι μόνοι τολμηροί πολεμιστές αλλά και άρτιοι ρήτορες¹.

Οι απαρχές της ρητορικής θεωρίας συμπίπτουν με τις προόδους της δημοκρατίας κατά την διάρκεια του 5^{ου} αιώνα . Στη δημοκρατία οι δικαστικές και πολιτικές αποφάσεις λαμβάνονταν από όλους τους πολίτες (στην Αρχαία Ελλάδα από ενήλικες άρρενες.) και η ικανότητα να απευθύνεται κανείς με τρόπο πειστικό στη συνέλευση (Εκκλησία του Δήμου) ή τα δικαστήρια αποδεικνυόταν πολύτιμη δεξιότητα.

Ο Αριστοτέλης διακρίνει τρία είδη ρητορικού λόγου²: τον πολιτικό (ή συμβουλευτικό), τον δικαστικό (ή δικανικό) και τον επιδευκτικό. Σαφή διάκριση μεταξύ πολιτικής και δικανικής ρητορικής δεν υπήρχε στην εξελικτική φάση της ρητορικής.

Από τους λόγους που έχουν διασωθεί , οι δικανικοί είναι οι περισσότεροι. Όλοι οι διάδικοι έπρεπε να μιλούν ο καθένας για λογαριασμό του και η πίεση που υφίσταντο αυξανόταν από επίγνωση ότι μία πιθανή ήττα , μπορούσε να οδηγήσει ακόμα και στο θάνατο ή την εξορία. Για ομιλητές χωρίς πείρα υπήρχε δυνατότητα προμήθειας ενός έτοιμου λόγου από κάποιον επαγγελματία συγγραφέα λόγων (Λογογράφος).

Από τον 1^ο Προχριστιανικό αιώνα και μετά, γραμματικοί λεξικογράφοι και διδάσκαλοι της ρητορικής ανέπτυξαν την έννοια της καθαρής αττικής ρητορικής , αντιδρώντας στο «ασιανικό» ύφος όπου είχε διαδοθεί στη Μικρά Ασία από το τέλος του 4^{ου} αιώνα. Την εποχή του Αυγούστου Καϊκίλιου από την Καλή Ακτή , ένας κριτικός λογοτεχνίας καθιέρωσε με το χαμένο σήμερα έργο του «Περί του χαρακτήρος δέκα ρητόρων», τους δέκα αριότερους Αττικούς ρήτορες. Το έργο του πιθανώς αντλήθηκε από μαρτυρίες των Αλεξανδρινών. Γνωστός , ο κανόνας αυτός στον δάσκαλο ρητορικής που έζησε τα τέλη του 1^{ου} αιώνα μ.Χ. , τον Κοιντιλιάνο ,

¹ Michael Edwards, Οι Αττικοί ρήτορες, Ινστιτούτο του βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2002,σελ. 11.

² Αριστοτέλης, Ρητορική 1.3.

αποτελέσει την βάση των Βίων των Δέκα Ρητόρων, που εσφαλμένα αποδόθηκε στον Πλούταρχο. Τα θέματα του κανόνα του Καυκιλίου είναι οι δέκα Αττικοί ρήτορες: Αντιφών, Ανδοκίδης, Λυσίας, Ισοκράτης, Ισαίος, Δημοσθένης, Αισχίνης, Λυκούργος, Υπερείδης και Δείναρχος.

Στην διπλωματική αυτή εργασία, θα μας απασχολήσει η πολιτική διαμάχη μεταξύ των δύο προαναφερθέντων ρητόρων, Αισχίνη και Δημοσθένη, που εκπονείται στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος Νομικός Πολιτισμός του τμήματος Δημόσιας διοίκησης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Οι λόγοι που με οδήγησαν στην απόφαση της συγγραφής της εν λόγω εργασίας είναι αφ' ενός η επιθυμία της κατανόησης της πολιτικής υπόστασης των δύο μεγάλων αυτών ρητόρων και αφ' ετέρου η αναζήτηση των αιτιών και των συνεπειών αντίστοιχα των πολιτικών επιλογών των Αισχίνη και Δημοσθένη με φόντο τις πολιτικές, ιστορικές και κοινωνικές εξελίξεις της εποχής τους.

Η προσωπικότητα των δύο ανωτέρω ρητόρων θεωρήθηκε αναπόσπαστη ενότητα με τα ιστορικά και πολιτικά γεγονότα που εξελίχθηκαν την εποχή που θα μας απασχολήσει. Επίσης, θεωρήθηκε απαραίτητο το χρονικό πλαίσιο που εξελίχθηκαν τα γεγονότα να διευρυνθεί ως αναφορά τα όρια της εργασίας αυτής. Πιο συγκεκριμένα, το χρονικό πλαίσιο που κινείται η μελέτη ξεκινάει λίγο μετά την λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου. Θα ακολουθήσει μία ανάλυση στη ζωή των δύο Αττικών ρητόρων καθώς και τα ιστορικοπολιτικά γεγονότα που έλαβαν μέρος την περίοδο της ζωής τους.

Τέλος, θα παρατεθούν τα σημαντικότερα αποσπάσματα από τους λόγους που εντοπίστηκε η πολιτική διαμάχη των δύο προσώπων. Οι λόγοι που θα αναλυθούν είναι οι: Αισχίνη, κατά Τιμάρχου, Περί παραπρεσβείας, Περί Στεφάνου και Δημοσθένη, Περί παραπρεσβείας και Υπέρ Κτησιφώντος περί Στεφάνου.

Παρόλα αυτά σε αυτό το σημείο να συμπληρωθεί ότι οι λόγοι του Δημοσθένη αποπνέουν όλοι το πολιτικό υπόβαθρο, κάτι που σημαίνει ότι φαίνεται ξεκάθαρα η πολιτική του στάση. Για να μην μακρηγορήσουμε όμως θα παρουσιαστούν ολόκληρα τα γεγονότα στα επόμενα κεφάλαια.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΟΙ ΡΗΤΟΡΕΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΑΙ ΑΙΣΧΙΝΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΑΙΣΧΙΝΗΣ

1.1. Παιδικά και νεανικά χρόνια.

Ο Αισχίνης (περ.390π.Χ.-περ.322π.Χ.) καταγόταν από οικογένεια που έχασε την περιουσία της στον Πελοποννησιακό πόλεμο. Ο πατέρας του, Ατρόμητος, ήταν ένας από τους δημοκρατικούς που επέστρεψαν από την εξορία μετά την πτώση των Τριάκοντα και η μητέρα του, Γλαυκοθέα ήταν αδερφή του Στρατηγού Κλεόβουλου. Ο Ατρόμητος, έχοντας πτωχεύσει, αναγκάστηκε να γίνει δάσκαλος, ενώ η Γλαυκοθέα έγινε ιέρεια σε μυστηριακές λατρείες. Παρά τις δυσχερείς συνθήκες όμως, και οι τρεις γιοί τους διακρίθηκαν σε κάποιο τομέα.

Ο Αισχίνης βοηθούσε στην αρχή τους γονείς του στις δραστηριότητες τους, έπειτα εργάστηκε ως κατώτερος γραφέας και αργότερα διατέλεσε γραμματέας στη συνέλευση. Έγινε επίσης ηθοποιός παίζοντας σε τραγωδίες, γεγονός που συντέλεσε στην εξάσκηση της φωνής του για τη μελλοντική πολιτική σταδιοδρομία του. Ο ίδιος αναφέρει ότι πολέμησε στη Μαντινεία (362π.Χ.) και τιμήθηκε για την ανδρεία του στη μάχη των Ταμυνών στην Εύβοια (348π.Χ.).

1.2. Πρώτη επαφή με τα κοινά.

Εκείνη την περίοδο, η επεκτατική πολιτική του βασιλιά Φίλιππου της Μακεδονίας είχε διχάσει τους Αθηναίους. Δημιουργήθηκαν δύο παρατάξεις η φιλομακεδονική που την αντιμετώπιζε ευνοϊκά και η εχθρική προς αυτόν που ανησυχούσε μήπως ο Μακεδόνας βασιλιάς κινηθεί προς την Νότια Ελλάδα. Ήδη είχε εκδηλωθεί σοβαρή κρίση στις σχέσεις της Αθήνας μαζί του. Ο Φίλιππος το

357π.Χ. κυρίευσε την Ανθήπολη, έθεσε δε υπό τον έλεγχο του και άλλες πόλεις που ήταν σύμμαχοι των Αθηναίων είτε κτήσεις του³.

Μετά την καταστροφή της Ολύνθου το 348, ο Εύβουλος πρότεινε να διεξαχθεί συνέδριο με την συμμετοχή των Ελληνικών πόλεων, προκειμένου να συζητηθεί η ανάληψη συντονισμένης δράσης εναντίον του Φιλίππου. Την χρονιά αυτή μπήκε ο Αισχίνης στην πολιτική, εντασσόμενος στην παράταξη που πολεμούσε τον Φίλιππο. Ο Εύβουλος σε συνεννόηση με τον Αισχίνη, πρότεινε ένα ψήφισμα που προέβλεπε να πάνε σε όλες τις ελληνικές πόλεις πρέσβεις να ενημερώσουν τους πολίτες τους για την απειλή που συνιστούν οι Μακεδόνες και να τους ζητήσουν να στείλουν αντιπροσωπεία στην Αθήνα, προκειμένου να αποφασίσουν με ποιούς τρόπους θα τον αναχαιτίσουν. Ο Αισχίνης μίλησε υπέρ του ψηφίσματος στη Βουλή και τον Δήμο, και έπεισε τους συμπολίτες του να το εγκρίνουν. Ήταν δε ένας από τους πρέσβεις που πήγαν στην Αρκαδία επιχειρηματολόγησε σε λόγο του στη Μεγαλόπολη, υπέρ της φιλικής τους προς τους Μακεδόνες παράταξης Ιερώνυμο ήταν : *«Ηλίκα την Ελλάδα πάσαν , ουχί τας ιδίας αδικούσι μόνον πατρίδας οι δωροδοκούντες και χρήματα λαμβάνοντας παρά Φιλίππου⁴»*.

1.3. Φιλοκράτειος Ειρήνη.

Ο Φιλοκράτης, που ανήκε στην φιλομακεδονική παράταξη εισηγήθηκε να γίνουν επαφές προκειμένου να συναφθεί ειρήνη μεταξύ Αθηναίων και Φιλίππου. Στάλθηκε από την Αθήνα αντιπροσωπεία στην Πέλλα για να διαπραγματευθεί με τον μακεδόνα βασιλιά. Την απάρτιζαν δέκα πρέσβεις οι: Δημοσθένης, Κίμων, Φιλοκράτης, Αισχίνης, Κτησιφών, Δερκύλας, Ναυσικλής, Ιατροκλής, Φρύνων, Αριστόδημος. Ως αντιφιλιππικός ο Αισχίνης επιλέχθηκε, επιμένοντας ο Δημοσθένης να τον ακολουθήσει για να επιτηρούν τον Φιλοκράτη, που δεν ενέπνεε εμπιστοσύνη λόγω των καλών του σχέσεων με τους Μακεδόνες.

Ήταν Μάρτιος του 346π.Χ όταν η Αθηναϊκή αντιπροσωπεία έφτασε στον Φίλιππο ο οποίος την υποδέχθηκε θερμά και με πολλά δώρα. Επανερχόμενη, η αντιπροσωπεία στην Αθήνα, συνοδευόταν από τους Μακεδόνες πρέσβεις του

³ Πήρε το 356 π.Χ την Πύδνα και την Ποτείδαια, το 354π.Χ. την Μεθώνη.

⁴ Δημοσθένης «περί της παραπρεσβείας».

Φίλιππου, δεν είχαν την εξουσιοδότηση να πουν τους όρους της ούτε να δώσουν όρκους. Οπότε τον Απρίλιο του 346π.Χ., η Αθήνα ξανάστειλε τους ίδιους πρέσβεις στον Φίλιππο. Εκείνος, πηγαίνοντας στην Θεσσαλία τους πήρε μαζί του και στις Φερέες έδωσαν τους απαιτούμενους όρκους και συνήφθη η Φιλοκράτειος Ειρήνη τον Ιούλιο του 346π.Χ.. Η ειρήνη που έκαναν οι Αθηναίοι με τον Φίλιππο τον Μακεδόνα πήρε το όνομα της από τον εμπνευστή της που ήταν ο ρήτορας Φιλοκράτης.

1.4. Το χρονικό της επίθεσης του Δημοσθένη.

Όταν οι πρέσβεις γύρισαν στην Αθήνα, ο Δημοσθένης είπε ότι ο Αισχίνης στην πρώτη αποστολή τους εξαγοράστηκε από τον Βασιλιά της Μακεδονίας και εργάστηκε κατά των συμφερόντων της πόλης. Παρόλο που ο Δημοσθένης ισχυρίστηκε ότι δωροδοκήθηκε, υπάρχει περίπτωση, ο Αισχίνης να ξεγελάστηκε από την προσποιητή φιλική συμπεριφορά προς την Αθήνα. Όποια και αν είναι η αλήθεια, η ειρήνη γρήγορα πλήγηκε όταν ο Φίλιππος κατέλαβε την Φωκίδα, όπου ο Αισχίνης στάλθηκε στο συμβούλιο των Αμφικτιονιών για να κάνει έκκληση για δίκαιη αντιμετώπιση των κατοίκων της Φωκίδας. Στο συμπόσιο που οργάνωσε τότε ο Φίλιππος παρευρέθησαν ο Αισχίνης και οι υπόλοιποι απεσταλμένοι συνδουλίζοντας έτσι τις υποψίες του Δημοσθένη ο οποίος εκμεταλλευόμενος την ευκαιρία, κατηγορήσε τον Αισχίνη για προδοσία.

Η επίσημη καταγγελία έγινε από τον Δημοσθένη μέσω του Τιμάρχου, τέλη του 346π.Χ. με αρχές του 345π.Χ. με γραφή παραπρεσβείας⁵, δηλαδή ότι ως πρεσβευτής της πόλης χρηματίστηκε από τον Φίλιππο για να εργαστεί εναντίον των συμφερόντων της. Επειδή ο Αισχίνης ήθελε να καθυστερήσει η υπόθεση να φτάσει στο Δικαστήριο χρησιμοποίησε την τακτική της αντιγραφής⁶, ισχυρίζοντας ότι ο Τίμαρχος δεν μπορούσε να γίνει κατήγορος αφού ο νόμος προέβλεπε ότι όσοι δεν είχαν ανταποκριθεί στις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις ή είχαν ζήσει ανήθικο βίο ή

⁵ Στην αρχαία Αθήνα κατά το Αττικό Δίκαιο παραπρεσβείας γραφή φερόταν η καταγγελία που υποβαλλόταν από οποιονδήποτε πολίτη εναντίον πρέσβη που δεν είχε συμμορφωθεί σε οδηγίες της πολιτείας κατά την άσκηση των καθηκόντων του, είτε από αμέλεια, είτε από απερισκεψία, είτε ακόμα λόγω δωροδοκίας ή προδοσίας. Η Παραπρεσβείας γραφή γινόταν άλλοτε με εισαγγελία (= καταγγελία) προς την Εκκλησία του Δήμου και άλλοτε ενώπιον της Αρχής των Λογιστών ειδικά στη περίπτωση που ο πρέσβης είχε διαχειριστεί δημόσιο χρήμα. βλ. <http://el.wikipedia.org/wiki/Παραπρεσβεία>.

⁶ Αντιγραφή είναι ένα από τα δικονομικά όπλα των διάδικων που μπορεί να χρησιμοποιήσει στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης (=ανάκρισης), αν αποτύγχανε η απόπειρα συναινετικής επίλυσης (= διάλυση). βλ. Σοφία Αδάμ - Μαγνήσαλη, Η απονομή της δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 141, 146, 163.

είχαν σκορπίσει σπάταλα την πατρική τους περιουσία, δεν μπορούσαν να αγοράσουν δημόσια στα Δικαστήρια, στην Εκκλησία του Δήμου κ.τ.λ. Με το λόγο του «κατά Τιμάρχου» κατάφερε, ο Αισχίνης να καταδικαστεί ο Τιμάρχος και να στερηθεί τα πολιτικά του δικαιώματα. Έτσι, παρόλο που υποκινητής ήταν ο Δημοσθένης, ο Τιμάρχος, που είχε υποβάλει την γραφή παραπρεσβείας δεν κατάφερε να την εκδικάσει.

Ο Δημοσθένης το 343π.Χ. έφερε προσωπικά ο ίδιος την υπόθεση στο Δικαστήριο κατηγορώντας τον Αισχίνη. Στο λόγο του περί παραπρεσβείας ανέφερε τους λόγους για τους οποίους ήταν ένοχος, αυτό όμως θα μας απασχολήσει εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο. Οι Αθηναίοι πανικοβλήθηκαν, όπως ήταν φυσικό απ' όλα αυτά τα γεγονότα, αλλά ο Αισχίνης διατηρώντας την ψυχραιμία του πήγε στους Δελφούς για να γιορτάσει την Μακεδονική νίκη με τον Φίλιππο και τους Θηβαίους. Δεν αποκλείεται να πήγε στους Δελφούς ως μέλος αντιπροσωπείας και ως το κατεξοχήν ενδεδειγμένο πρόσωπο να εκπροσωπήσει την Αθήνα, και να τον αδικεί ο Δημοσθένης με τις κατηγορίες του. Την ίδια μέρα ο Αισχίνης εκφώνησε τον λόγο περί παραπρεσβείας για να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Τα επιχειρήματα του όντας όχι πολύ ισχυρά μετά βίας κατάφεραν να τον αθώωσουν εξασφαλίζοντας του μόνο 30 ψήφους παραπάνω. Στην αθώωση του αυτή βοήθησε η στήριξη που είχε από τα δύο αδέρφια του, τον Φιλοχάρη που ήταν στρατηγός και τον Αφόρητο καθώς και από τον Εύβουλο και άλλους.

Εδώ να σημειωθεί ότι το 343π.Χ. κατηγορήθηκε και ο Φιλοκράτης για ύποπτες συναλλαγές με τον Φίλιππο και για προδοσία των συμφερόντων της πόλης, με κατήγορο τον Υπερείδη. Ο Φιλοκράτης, αντιλαμβανόμενος ότι θα καταδικαζόταν, αυτοεξορίστηκε πριν η υπόθεση φτάσει στο Δικαστήριο. Καταδικάστηκε ερήμην σε θάνατο λαμβάνοντας υπόψη την ξαφνική στροφή του άλλοτε αντιμακεδόνα Αισχίνη σε υπέρμαχο του Φιλίππου, αλλά και την καταδίκη του Φιλοκράτη με τον οποίο είχε συνεργαστεί στενά, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι κατηγορίες του Δημοσθένη είχαν βάση. Μετά τον λόγο του «περί της παραπρεσβείας» η αξιοπιστία του Αισχίνη δέχθηκε σοβαρό πλήγμα. Καθώς ο Δημοσθένης απέκτησε υπεροχή ο Αισχίνης ήρθε σε δεύτερη μοίρα ως το 399π.Χ. Τότε ο τελευταίος στάλθηκε ως Πυλαγόρας⁷ στο

⁷ Ο πυλαγόρας, στην αρχαία Ελλάδα, ήταν ο πολίτης εκείνος που η πόλη του τον εξουσιοδοτούσε να την εκπροσωπήσει στο αμφικτυονικό συνέδριο. Κάθε πόλη έστελνε τρεις πυλαγόρες. Σύμφωνα με επιγραφές που βρέθηκαν στους Δελφούς, αποκαλούνταν και αγορατροί. Συγκροτούσαν, μαζί με τους ιερομνήμονες (οι οποίοι στα ψηφίσματα του αμφικτυονικού συνεδρίου αποκαλούνται σύνεδροι) το αμφικτυονικό συνέδριο. Ο πυλαγόρας, όπως δείχνει και το όνομά του, ήταν ο συνήγορος των

Αμφικτιονικό συνέδριο . Κατάφερε να εκλεγεί ο Φίλιππος Πρόεδρος του Συνεδρίου και μια διαμάχη οδήγησε τον Αισχίνη στην κοντόφθαλμη πρόταση ότι έπρεπε να κηρυχτεί Ιερός πόλεμος εναντίον των Λοκρών της Άμφισσας.

Στην Αθήνα ο Δημοσθένης υποστήριξε ότι με αυτή την πρόταση δόθηκε στον Φίλιππο το πρόσχημα που έψαχνε για να αποκτήσει τον έλεγχο της Κεντρικής Ελλάδας. Οι Μακεδόνες κατέστρεψαν την Άμφισσα κατέλαβαν την Ελάτεια και έχασαν την φιλία των Θηβαίων ,οι οποίοι αντελήφθησαν ότι ο από Βορρά εταίρος τους άρχισε να γίνεται πολύ επικίνδυνος για τα συμφέροντά τους και στράφηκαν στην Αθήνα για συμμαχία. Ο συμμαχικός στρατός των Αθηναίων, των Θηβαίων και άλλων γνώρισε την ήττα από τον Φίλιππο το 338π.Χ. στη μάχη της Χαιρώνειας . Μετά την ήττα , η Αθήνα φοβόταν πλέον κατευθείαν επίθεση των Μακεδόνων εναντίον της. Αποφάσισε να λάβει μέτρα με πρώτο την οχύρωση της και την εκλογή δέκα αρχόντων για να επισκευάσουν τα τείχη της, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο Δημοσθένης .

Ο Αισχίνης είχε εκλεγεί ως ένας από τους τρεις που εστάλησαν για να διαπραγματευτούν τους όρους της ειρήνης με τον Φίλιππο μιας και οι φιλικές του σχέσεις με τον Βασιλιά καθιστούσαν την επιλογή του ιδανική. Ο Δημοσθένης από την άλλη ως τειχοποιός άρχοντας έβαλε τρία τάλαντα⁸ από την προσωπική του περιουσία για τις επισκευές. Ο Κτησιφώντας τότε έκανε πρόταση στη Βουλή να στεφανωθεί ο Δημοσθένης με χρυσό στεφάνι στο θέατρο για την μεγάλη προσφορά του στην πόλη , κάτι που η Βουλή δέχθηκε. Αυτή ήταν και η ευκαιρία να πάρει την εκδίκηση του ο Αισχίνης ,ο οποίος δεν είχε ξεχάσει τα περί προδοσίας , από τον Δημοσθένη. Έτσι το 336 π.Χ. κατάγγειλε την απόφαση της Βουλής ως παράνομος, ισχυριζόμενος ότι η στέψη ήταν πρόπον να γίνει στο βουλευτήριο η θητεία του Δημοσθένη ως άρχων⁹ δεν είχε λήξει οπότε δεν είχε λογοδοτήσει για αυτήν.

Λίγο καιρό μετά την καταγγελία τον Αύγουστο του 336π.Χ. δολοφονήθηκε ο Φίλιππος . Θέλοντας να γίνει η δίκη σε μια ευνοϊκή για αυτόν συγκυρία , ο Αισχίνης

συμφερόντων της πόλης του στην πυλαία. Έπαιρνε αυτό το αξίωμα κατόπιν εκλογής, πριν από κάθε πυλαία (εαρινή ή μετοπωρινή {= φθινοπωρινή}). Αντίθετα, οι ιερομνήμονες επιλέγονταν με κλήρο. Κληρώνονταν δύο ιερομνήμονες από καθένα εκ των δώδεκα ελληνικών φύλων, που αποτελούσαν την αμφικτυονία: συνολικά οι ιερομνήμονες ήταν 24 και αποτελούσαν το μόνιμο συνέδριο. Πυλαία αποκαλούνταν η σύνοδος του αμφικτυονικού συνεδρίου.

βλ. <http://el.wikipedia.org/wiki/Πυλαγόρας>.

⁸ Το τάλαντο είναι μονάδα μέτρησης της μάζας που χρησιμοποιείτο κατά την αρχαιότητα από πολλούς λαούς της Μεσοποταμίας και της Μεσογείου. Οι υποδιαίρεσεις του, όταν αναφέρονταν σε πολύτιμα μέταλλα, λειτουργούσαν και ως νομίσματα. βλ. <http://el.wikipedia.org/wiki/τάλαντο>.

⁹ βλ. Σοφία Αδάμ - Μαγνήσαλη, Η απονομή της δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 17-22.

την ανέλαβε. Δρομολογήθηκε όταν ο Αλέξανδρος με τους θριάμβους του στην Ασία είχε καταστεί πανίσχυρος το 330π.Χ. Η δίκη έγινε στην Ηλιαία¹⁰ (501 δικαστές). Ο Αισχίνης υποστήριξε την κατηγορία με τον περίφημο λόγο του κατά Κτησιφώντος εξαπολύοντας μύδρους τυπικά μεν κατά του Κτησιφώντα, με πραγματικό ύφος αποδέκτη τον Δημοσθένη. Ο τελευταίος υπερασπίστηκε τον Κτησιφώντα, εκφωνώντας ένα μνημείο της ρητορικής τον λόγο “Περί Στεφάνου”, μπροστά στον οποίο το κατηγορητήριο δεν είχε καμία τύχη. Ο Κτησιφών αθωώθηκε και ο Αισχίνης δεν συγκέντρωσε ούτε 1/5 των ψήφων που χρειαζόταν για να αποφύγει το πρόστιμο που ήταν 1.000 δρχ. Επίσης του επιβλήθηκε μερική στέρηση των πολιτικών των δικαιωμάτων. Αυτοεξορίστηκε, αποφεύγοντας να πληρώσει το πρόστιμο αλλά και να δει το Δημοσθένη να παίρνει τον στέφανο. Πήγε στην Έφεσο όπου υπολόγιζε να συναντηθεί με τον Αλέξανδρο και να του ζητήσει στήριξη, κάτι που τελικά δεν έγινε. Κατόπιν πήγε στη Ρόδο ιδρύοντας εκεί το Ροδιακόν Διδασκαλείον, όπου δίδαξε ρητορική. Τελικός σταθμός του ήταν η Σάμος όπου πέθανε το 314π.Χ..

Ο Αισχίνης δεν ήταν λογογράφος (δεν έγραψε ιδιωτικούς δικανικούς λόγους κατά παραγγελία τρίτων επί πληρωμή) και οι μαρτυρίες ότι σπούδασε ρητορική είναι αμφίβολες, χωρίς να σημαίνει ότι η τεχνική του ρητορική και το ύφος του είναι ερασιτεχνικού επιπέδου.

1.5. Τα έργα¹¹.

Τρεις μόνο από τους λόγους του Αισχίνη σώζονται και όλοι τυπικά είναι δικανικοί, παρόλο που προέκυψαν από ευρύτερα δημόσια ζητήματα. Ο πρώτος και παλαιότερος, κατά Τιμάρχου μας εισάγει εξαιρετικά στις μεθόδους του Αισχίνη. Σε αντίθεση με τον Δημοσθένη, ο Αισχίνης τείνει να παρακάμπτει αυτά τα ευρύτερα ζητήματα επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον του στα ακριβή νομικά δεδομένα της υπόθεσης και του είναι πολύ πιο οικεία η παραστατική αφήγηση παρά το αυστηρό λογικό επιχείρημα. Έτσι, στον λόγο αυτό, ο Αισχίνης αποφεύγει κάθε ανάλυση των πολιτικών του θέσεων και εξετάζει τους σχετικούς νόμους πριν ξεκινήσει τη

¹⁰ βλ. Σοφία Αδάμ - Μαγνήσαλη, Η απονομή της δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 91-111.

¹¹ Michael Edwards, Οι Αττικοί Ρήτορες, Ινστιτούτου Βιβλίου - Α.Καρδαμίτσας, Αθήνα 2002, σελ. 78.

φαντασμαγορική περιγραφή της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής του Τιμάρχου και της επίθεσης στο Δημοσθένη.

Στο δεύτερο και καλύτερο λόγο του "Περί Παραπρεσβείας" ο Αισχίνης δίνει μια χρονολογική περιγραφή των τριών πρεσβειών που άνοιξαν δρόμο για τη Φιλοκράτειο Ειρήνη. Και πάλι, δεν προσπαθεί καθόλου να εξηγήσει τις πολιτικές του θέσεις για να απαντήσει στις κατηγορίες του Δημοσθένη για προδοσία. Ο επίλογος αρχίζει με μια ενότητα από ιστορικά, που φαίνεται να έχουν παρθεί από τον λόγο του Ανδοκίδα «Περί Ειρήνης». Τέτοιες επιτόλαιες επιδείξεις ευρυμάθειας είναι συχνές στον Αισχίνη και η αμέτρητη καυχισιολογία του αντανακλά την περηφάνια του για το γεγονός ότι ήταν αυτοδίδακτος.

Τον καιρό που ο Αισχίνης εκφώνησε τον τρίτο λόγο του κατά Κτησιφώντος η προσπάθεια του να πάρει εκδίκηση από τον Δημοσθένη, που είχε εκδηλωθεί για πρώτη φορά το 336 μπορούσε τώρα πλέον να εδραιωθεί επιρρίπτοντας του την ευθύνη για την ήττα της Αθήνας στη Χαιρώνεια. Εντούτοις, ξεπερνάει το μέτρο σε πολλές από τις κατηγορίες του και παρουσιάζεται ικανότερος όταν ασχολείται με τις νομικιστικές λεπτομέρειες των θεμάτων την εξέταση των οποίων τοποθετεί με έμφαση στην αρχή σχεδόν του λόγου του. Παρά ταύτα, σ' αυτή την περίπτωση οι αποδείξεις για το μη νόμιμο της πράξεως δεν ήταν ικανοποιητικές και ο Αισχίνης δεν μπορούσε να αποφύγει την εξέταση των ευρύτερων ζητημάτων. Ισχυρίζεται ότι σε αυτά θα επικεντρώσει το ενδιαφέρον του αλλά μετά επιχειρεί να δώσει έμφαση στα επακόλουθα της πολιτικής του Δημοσθένη παρά στην πολιτική του κάθε αυτή. Μια τέτοια προσέγγιση από έναν άνθρωπο που είχε υποστηρίξει τον συμβιβασμό με τον Φίλιππο δεν υπήρχε ελπίδα να συγκριθεί με τη λαμπρή σκιαγράφηση από τον Δημοσθένη του πατριωτισμού που επέδειξε ο ίδιος σε όλη του τη ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

2.1. Νεανικά χρόνια- πρώτη ενασχόληση με τα κοινά.

Ο Δημοσθένης ήταν γιος ενός πλούσιου Αθηναίου με το ίδιο όνομα, που κατασκεύαζε ξίφος και είδη μαχαιροποιίας. Η μητέρα του Κλεοβούλη ήταν κόρη ενός Αθηναίου που ονομαζόταν Γύλων, ο οποίος, κατηγορούμενος για προδοσία, διέφυγε στο Κιμμέριο Βόσπορο, όπου παντρεύτηκε μια πλούσια γυναίκα από την Σκυθία. Ο πατέρας του πέθανε όταν ο Δημοσθένης ήταν επτά ετών, καθιστώντας τους δύο ανιψιούς του (τον Άφοβο & τον Δημοφώντα) και έναν φίλο του (Θηριππίδης) διαχειριστές της περιουσίας του και κηδεμόνες της Κλεοβούλης, του Δημοσθένη και της μικρότερης αδελφής του. Εκείνοι καταχράστηκαν το μεγαλύτερο μέρος της κληρονομιάς και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό, που υποτίθεται όταν ο Δημοσθένης ενηλικιώθηκε δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθεί στα δίδακτρα της σχολής του Ισοκράτη. Αντίθετα, σπούδασε ρητορική με τον Ισαίο, του οποίου η επίδραση είναι ολοφάνερη στους πρώτους ιδιωτικούς του λόγους. Το 364π.χ. άρχισε μια σειρά από δικαστικούς αγώνες εναντίον των πρότερων κηδεμόνων του. Ως εκ τούτου, επανέκτησε κάποια από τα χαμένα χρήματα, αλλά το πιο σημαντικό ήταν ότι απέκτησε φήμη ως συγγραφέας λόγων, γεγονός που με τη σειρά που τον οδήγησε στην επικερδή σταδιοδρομία του λογογράφου. Ο Δημοσθένης για κάποιο διάστημα δίδαξε ρητορική αλλά είχε πολύ μεγαλύτερες φιλοδοξίες που τις απέκτησε από τότε που, παιδί ακόμη, είχε ακούσει τον Καλλίστρατο να απευθύνεται στη συνέλευση. Μια δυσκολία στην ομιλία θα μπορούσε πράγματι να απέκλειε μια σταδιοδρομία στα κοινά, αλλά, αντίθετα με τον Ισοκράτη, ο Δημοσθένης ήταν αποφασισμένος να υπερνικήσει τα φυσικά του ελαττώματα και υπέβαλε τον εαυτό του σε σκληρή άσκηση ακολουθώντας αυστηρό πρόγραμμα. Ανάμεσα στις ιστορίες που έχουν φτάσει ως εμάς είναι και εκείνη για τον τρόπο που ασκήθηκε στην ορθοφωνία με βότσαλα στο στόμα του και όρθιος στην ακρογιαλιά του Φαλήρου, προσπαθώντας να κάνει τη φωνή του να ακουστεί πάνω από τον ήχο των κυμάτων.

Επίσης, μελέτησε εκτενώς τα πεζά λογοτεχνικά έργα, περιλαμβανομένων εκείνων του Θουκυδίδη, του Πλάτωνα και των ρητόρων. Η προετοιμασία αυτή τον οδήγησε στην επιτυχία του ως λογογράφος το 355π.Χ., όταν ο Δημοσθένης έλαβε την πρώτη του παραγγελία από τον Διόδωρο, που του ανέθεσε να γράψει λόγο για

μια πολιτική δίκη (κατά Ανδροτίωνος) και το 354 όταν ο ίδιος ο Δημοσθένης εκφώνησε το λόγο "Προς Λεπτίνην". Σ αυτή την χρονιά επίσης ανήκει και ο παλαιότερος σωζόμενος πολιτικός (συμβουλευτικός) λόγος του, "Περί των Συμμοριών" και σύντομα ακολούθησαν και άλλοι λόγοι για δημόσια πολιτικά θέματα (Υπέρ Μεγαλοπολιτών [353], Υπέρ των Ροδίων Ελευθερίας [351]) και για πολιτικές δίκες (κατά Τιμοκράτους [353], κατά Αριστοκράτους [352]).

2.2. Πολιτική Σταδιοδρομία.

Από τους πρώιμους πολιτικούς λόγους γίνεται φανερό ότι ο Δημοσθένης συμφωνούσε αρκετά με τις πολιτικές θέσεις του συντηρητικού πολιτικού Εύβουλου. Αργότερα όμως διακρίθηκε με τις δικές του απόψεις ως αρχηγός εκείνων οι οποίοι υποστήριζαν την αντίσταση στην αυξανόμενη απειλή του Φιλίππου Β της Μακεδονίας. Οι τέσσερις φιλιππικοί λόγοι του και οι τρεις οlynθιακοί τον καταξίωσαν στους Αθηναίους και τον έκαναν αθάνατο ρήτορα. Τους φλογερούς του λόγους τους δούλεψε κοπιαστικά ως την παραμικρή τους λεπτομέρεια. Όταν ο Δημοσθένης απέτυχε να πείσει τους Αθηναίους να αναλάβουν δραστικές ενέργειες χάθηκε το 348π.Χ. η Όλυνθος (σημαντικό μέλος του Κοινού των Χαλκιδέων). Αυτό έθεσε και το τέλος στις Αθηναϊκές βλέψεις στο Βόρειο Αιγαίο και ειδικότερα σε σχέση με την Αμφίπολη. Έτσι ο Δημοσθένης τότε αναγνώρισε την αναγκαιότητα της σύναψης ειρήνης. Μετείχε στην αντιπροσωπεία που διαπραγματεύτηκε τη Φιλοκράτειο Ειρήνη το 346π.Χ. και ένας από τους απεσταλμένους ήταν και ο Αισχίνης, ο οποίος στην Αθήνα υπεραμυνόταν της συμμαχίας. Έντονο μίσος αναπτύχθηκε μεταξύ των δυο ανδρών και στη συνέχεια ο Δημοσθένης δεν έπαψε να υποστηρίζει ότι ο Αισχίνης δωροδοκήθηκε ίσως και για να απομακρύνει όποια μορφή εις βάρος του για σύναψη ειρήνης. Ένας επιφανής υποστηρικτής του Φιλίππου εκείνη την περίοδο ήταν ο Ισοκράτης αλλά ο Δημοσθένης δεν εξαπατήθηκε από τις αβρότητες του Φιλίππου προς την Αθήνα. Αν και στον "Περί Ειρήνης" λόγο του παρότρυνε τους Αθηναίους να μην καταλύσουν τη συνθήκη, γνωρίζοντας ότι μια τέτοια πράξη θα ήταν ολέθρια, ο Δημοσθένης συγκέντρωσε υποστηρικτές συμπεριλαμβανομένων του Υπερείδη και του Λυκούργου, για να ενισχύσει την αντιμακεδονική του θέση και προσπάθησε ανεπιτυχώς, μέσω του Τιμάρχου, να διώξει ποινικώς τον Αισχίνη για τον ρόλο του στις διαπραγματεύσεις για την ειρήνη. Μετά, το 344π.Χ., με τον Φίλιππο να παρεμβαίνει στη Θεσσαλία και την Πελοπόννησο, ο

Δημοσθένης ενήγαγε τον Αισχίνη με τον λόγο του Περί Παραπρεσβείας. Παρόλο που οι ισχυρισμοί του Δημοσθένη ήταν αδύναμοι, ο Αισχίνης πέτυχε δύσκολη αθώωση.

Το 342π.Χ - 341π.Χ ο Φίλιππος, στρέφοντας την προσοχή του στη Θράκη, έφτασε ως τη Χερσόνησο, απειλώντας έτσι τη ζωτική για την Αθήνα προμήθεια σίτου από τη Μαύρη Θάλασσα και οι υποστηρικτές του στην Αθήνα απαίτησαν να ανακληθεί ο Διοπείθης, ο οποίος έκανε επιδρομές στη Θράκη. Ο Δημοσθένης υποστήριξε τον Διοπείθη στον λόγο του "Περί των εν Χερρονήσω" και την ίδια στάση κράτησε και στον τρίτο Φιλιππικό. Ο λόγος αυτός υπήρξε από τους σημαντικότερους λόγους του Δημοσθένη, στον οποίο εξηγούσε αναλυτικά στους Αθηναίους τα σχέδια του Φιλίππου για όλη την Ελλάδα και τους παρότρυνε να στείλουν στρατιωτικές δυνάμεις για να υπερασπιστούν τη Χερσόνησο και το Βυζάντιο. Ο τέταρτος Φιλιππικός (αν είναι αυθεντικός) τάσσεται υπέρ της προσφυγής στους Πέρσες για βοήθεια. Όταν ο Φίλιππος πλησίαζε στο Βυζάντιο, η βοήθεια τελικά εστάλη και η προέλασή του ανακόπηκε. Ο Δημοσθένης όντας ισχυρός στην Αθηναϊκή συνέλευση, άρχισε να εξασφαλίζει υποστήριξη για αντίσταση στο Φίλιππο από μια ενωμένη Ελλάδα. Το 339 π.Χ. ο Αισχίνης, εκπρόσωπος των Αθηναίων στο Συμβούλιο των Αμφικτιονιών (συμβούλιο που έλεγχε τα σχετικά με το ιερό του Απόλλωνα στους Δελφούς), κατόρθωσε να προκαλέσει Ιερό Πόλεμο, τον οποίο εκλήθη να τερματίσει ο Φίλιππος. Εκείνος προέλασε στη Φωκίδα, από όπου μπορούσε να επιτεθεί στη Βοιωτία και στην Αττική, και ο Δημοσθένης έπεισε τους Αθηναίους να συμμαχήσουν με τους παλιούς εχθρούς τους, τους Θηβαίους. Οι Έλληνες αντιμετώπισαν τον Φίλιππο στη Χαιρώνεια το 338 π.Χ. κάτι που με τους απaráμιλλους λόγους του ο Δημοσθένης είχε κατορθώσει να κάνει πραγματικότητα. Το αποτέλεσμα ήταν η συντριπτική νίκη του Μακεδόνα.

Ο Δημοσθένης είχε αποτύχει, αλλά το 336 π.Χ. ο Κτησιφών πρότεινε να τον τιμήσουν με χρυσό στέφανο στα Μεγάλα Διονύσια για τις υπηρεσίες του ως άρχων στην Αθήνα. Ο Αισχίνης αμέσως μήνυσε τον Κτησιφώντα με κατηγορία ότι έκανε παράνομη πρόταση. Στο λόγο του "Κατά Κτησιφώντα" ο Αισχίνης επέρριψε στο Δημοσθένη την ευθύνη για τα προβλήματα της Αθήνας αλλά με τον αριστουργηματικό του λόγο "Περί του Στεφάνου", ο Δημοσθένης εύκολα κέρδισε τον αγώνα. Ο Αισχίνης αναγκάστηκε να αποτραβηχτεί στη Ρόδο. Ο Δημοσθένης δεν έπαψε ως το τέλος να αντιτίθεται στο Φίλιππο και μετά τη δολοφονία του τελευταίου το 336 π.Χ, εξακολούθησε τον αγώνα του εναντίον του Αλεξάνδρου. Το τέλος της σταδιοδρομίας του εντούτοις αμαυρώθηκε από την σκοτεινή υπόθεση του Αρπάλου.

Ο ταμίας του Αλεξάνδρου έφτασε δραπέτης στην Αττική το 324 με ένα τεράστιο χρηματικό ποσό. Ο Αλέξανδρος απαίτησε να του παραδοθεί ο Άρπαλος αλλά ο Δημοσθένης πρότεινε να φυλακιστεί και τα χρήματα να φυλαχθούν στην Ακρόπολη. Ο Άρπαλος όμως δραπέτευσε και ανακαλύφθηκε ότι έλειπε και μέρος των χρημάτων. Ο Δημοσθένης έκανε περαιτέρω την πρόταση να διεξαχθεί έρευνα από τον Άρειο Πάγο¹² για την εξαφάνιση των χρημάτων, αλλά στο πόρισμα που εκδόθηκε κατονομαζόταν και ο ίδιος ως παραλήπτης είκοσι ταλάντων. Μετά την εναντίον του δίωξη από τον Δείναρχο και τον Υπερείδη του επιβλήθηκε πρόστιμο πενήντα τάλαντα και μη δυνάμενος να πληρώσει το ποσό φυλακίστηκε, κατορθώνοντας στη συνέχεια να διαφύγει στην εξορία.

Ο Δημοσθένης, μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου το 323π.Χ. επέστρεψε στην Αθήνα υποστηρίζοντας και πάλι αντίσταση στις Μακεδόνες. Ακολούθησε Λαμιακός Πόλεμος, αλλά οι Έλληνες ηττήθηκαν στην Κρανώνα το 322 π.Χ. από τον Αντίπατρο. Όταν η Αθήνα αρνήθηκε να παραδώσει τους Αντιμακεδόνες υποκινητές ο Αντίπατρος προέλασε στην πόλη και ο Δημοσθένης, ο Υπερείδης και οι υποστηρικτές τους δραπέτευσαν. Ο Δημάδης πρότεινε να καταδικαστούν σε θάνατο και ο Δημοσθένης ο οποίος είχε καταφύγει στον ναό του Ποσειδώνα στο νησί Καλαύρεια, αυτοκτόνησε με δηλητήριο που είχε κρύψει στην γραφίδα του. Ύστερα από 42 χρόνια σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο δήμος Αθηναίων (Αθηναϊκή Δημοκρατία) θυμήθηκε να τον τιμήσει όπως του άξιζε, στήνοντας χάλκινο ανδριάντα που χαράχτηκε το περίφημο επίγραμμα *«Αν, Δημοσθένη, είχες δύναμη τάση όσο νου, τότε δε θα σκόβανε ποτέ σε Μακεδόνων σπαθί οι Έλληνες»*.

2.3.Τα έργα.

Στην Αρχαιότητα, οι εξήντα πέντε λόγοι που αποδύονταν στον Δημοσθένη θεωρούνταν αυθεντικοί, συμπεριλαμβανομένων κάποιων σημαντικών λόγων χαμένων σήμερα. Το σωζόμενο corpus αποτελείται από εξήντα λόγους, έναν Ερωτικό (61), μια συλλογή από πενήντα έξι προοίμια και έξι επιστολές. Ένας αριθμός ιδιωτικών κυρίως λόγων συν τον Επιτάφιο (60) και τον Ερωτικό αμφισβητούνται. Περίπου εννέα λόγοι εκφωνήθηκαν από τον Απολλόδωρο. Από αυτούς, σύμφωνα με στατιστικά δεδομέν, οι έξι ήταν έργο συγγραφέως άλλου από τον Δημοσθένη (46, 49,

¹² βλ. Σοφία Αδάμ - Μαγνήσαλη, Η απονομή της δικαιοσύνης στην αρχαία Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σελ. 53, 77, 80-82, 86, 104, 143, 217.

50, 52, 53, 59) ένας έβδομος (47) μπορεί να ανήκει σε αυτήν την ομάδα , ένας (51) γράφτηκε από τρίτο συγγραφέα και ένας άλλος (45) ήταν γνήσιος λόγος του Δημοσθένη. Η πατρότητα των ακολούθων λόγων είναι σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό αμφισβητήσιμη: 7(του Αγησίππου) , 10, 11, 12, 13, 17, 25, 26, 40, 42, 43, 44, 48,56,58 (του Δεινάρχου) καθώς και των επιστολών 5 και 6. Πολλοί από τους λόγους δημοσιεύτηκαν με την ευθύνη του ίδιου του Δημοσθένη, αλλά μερικοί άλλοι (συμπεριλαμβανομένων του αμφίβολου τετάρτου «Φιλιππικού» και τον συχνά αμφισβητούμενο «Κατά Μειδίου») αποτέλεσαν μέρος μιας συλλογής που κυκλοφόρησε μετά το θάνατο του, στην οποία, όπως και σε παρόμοιες άλλες περιλαμβάνονταν και οι αμφισβητούμενοι λόγοι. Οι πρόλογοι θα είχαν συντεθεί ως πρότυπα προς μίμηση για τους μαθητές του , στους οποίους ανήκε και ο Κινέας , ένας πρεσβευτής του Πύρρου, βασιλιά της Ηπείρου¹³.

Όπως είδαμε πιο πάνω, ο Δημοσθένης άρχισε τη νομική του σταδιοδρομία διώκοντας δικαστικώς τους άλλοτε κηδεμόνες του και ο πρώτος του λόγος ήταν ο 27 (σύμφωνα με τη σημερινή αρίθμηση), « Κατά Αφόβου Ι». Ο λόγος αυτός, με την δύναμη και την ποικιλία του καθώς και με το υπεροπτικό αλλά σοβαρό ήθος φανερώνει το ύψος της ποιότητας της ρητορικής του Δημοσθένη και αποκαλύπτει ότι από νεαρή ακόμη ηλικία ο Δημοσθένης κατείχε τις τεχνικές της ρητορικής.

Οι πελάτες του ήταν εύποροι και ο βασικός στόχος του Δημοσθένη ως λογογράφος ήταν καθαρά πρακτικός :να κερδίσει χρήματα. Ακόμα και σε ιδιωτικές υποθέσεις , εντούτοις , μπορεί να υπήρχε και κάποια πολιτική παράμετρος που επηρέαζε το κριτήριο του για την αποδοχή μιας πρότασης , όπως φαίνεται από τον λόγο 45 , "Κατά Στεφάνου Ι". Ο Δημοσθένης συνέθεσε αυτόν τον λόγο για τον Απολλόδωρο, όταν εκείνος παρέπεμψε τον Στέφανο το 349 π.Χ με την κατηγορία της παρουσίας ψευδών μαρτυριών για λογαριασμό του γνωστού τραπεζίτη Φορμίωνος, πατριού του Απολλόδωρου. Ο Δημοσθένης εξαπολύει σκληρή επίθεση κατά του Φορμίωνος, ενώ στη πρώτη δίκη, το 350 π.Χ, είχε γράψει έναν λαμπρό λόγο "Υπέρ Φορμίωνος" (36) που όχι μόνο επέφερε την επιβολή προστίμου στον Απολλόδωρο , αλλά περιείχε μια σκληρή επίθεση εναντίον του τελευταίου. Ο Δημοσθένης γρήγορα μετακινήθηκε από τη μια πλευρά στην άλλη με αιτία, όπως φαίνεται, το γεγονός ότι την εποχή της δεύτερης δίκης, ο Απολλόδωρος είχε αρχίσει να υποστηρίζει τη χρηματοδότηση του αγώνα εναντίον του Φιλίππου, όπως εξάλλου έκανε ο ίδιος ο

¹³ Πλούταρχος, Πύρρος 14

Δημοσθένης στους Ολυνθιακούς, βάλλοντας κατά του νόμου του Εύβολου. Για την πράξη του αυτή ο Αισχίνης τον κατηγορήσε ότι πριν από τη δίκη είχε δείξει στον Απολλόδωρο τον λόγο για τον Φορμίωνα, ενώ αργότερα ο Πλούταρχος άσκησε κριτική στην ηθική του. Από ότι όμως φαίνεται για το Δημοσθένη προτεραιότητα έναντι των κανόνων συμπεριφοράς, είχε το δημόσιο συμφέρον.

Οι δικανικοί λόγοι του Δημοσθένη καλύπτουν ευρύ φάσμα θεμάτων τόσο σε ιδιωτικές όσο και σε δημόσιες υποθέσεις και δείχνουν περίτρανα το μεγάλο του ταλέντο στη σκιαγράφιση των χαρακτήρων και τη λογική επιχειρηματολογία. Πολλές από τις δίκες που σχετίζονται με αδικήματα κατά της πόλης (γραφές), είχαν και πολιτική σκοπιμότητα. Οι πρώτοι δημόσιοι λόγοι του Δημοσθένη αποτελούν όλοι διαμαρτυρίες εναντίον της βαριάς φορολογίας που επιβαλλόταν στους Πλούσιους και είναι συνεπείς προς την συντηρητική πολιτική του Εύβολου. Παρόλα αυτά δεν είχαν αναγκαστικά όλοι οι δημόσιοι λόγοι του Δημοσθένη πολιτικά κίνητρα.

Συνεχίζουμε αναλύοντας κάποια από τα έργα του Δημοσθένη, πέρα από τους δύο λόγους του που θα μας απασχολήσουν εκτενέστερα παρακάτω, οι οποίοι είναι οι «Υπέρ Κτησιφώντος», «Περί Στεφάνου» και «Περί Παραπρεσβείας».

Ο λόγος του «Κατά Ανδροτίωνος» το 355 π. Χ. Στο λόγο αυτό κατηγορείται ο Ανδροτίων γιατί εισήγαγε ψηφίσματα να στεφανωθεί η Βουλή των Πεντακοσίων, ενώ αυτή δεν είχε συμμορφωθεί με τον νόμο που την υποχρέωνε να κατασκευάσει ορισμένο αριθμό πλοίων .

Ο λόγος του «Περί ατελείας προς Λεπτίνην» το 354 π.Χ. Ο Λεπτίνης είχε εισαγάγει νόμο με τον οποίο πρότεινε να μειωθούν οι τιμές προς τους ευεργέτες (ατέλεια λειτουργιών) και να έχουν αυτές τις ευεργετικές ατέλειες οι απόγονοι του Αρμοδίου, του Αριστογείτονος και των εννέα αρχόντων . Ο Δημοσθένης σε λόγο του, που αποτελεί δευτερολογία, αποφαινεται ότι το κράτος πρέπει να διατηρήσει τις ατέλειες σε μεγαλύτερο αριθμό πολιτών για να τους παρακινεί έργα πατριωτικά.

Ο λόγος «Κατά Τιμοκράτους» που γράφτηκε εξαιτίας νόμου του Τιμοκράτους ο οποίος υποστήριζε ότι οι οφειλέτες του Δημοσίου πρέπει να απαλλάσσονται από τον «δεσμόν», αν φέρουν Εγγυητές ότι θα εξοφλήσουν σε ορισμένη προθεσμία το χρέος τους. Αυτός ο νόμος δεν έγινε για το γενικό καλό αλλά για να ωφεληθούν τρεις πλούσιοι που καταχραστήκαν αρκετά χρήματα του δημοσίου. Ο Δημοσθένης καυτηριάζει τον νόμο αυτό και κηρύσσεται εναντίον της ειδικής μεταχείρισης των πλουσίων.

Ο λόγος «Κατ' Αριστοκράτους» το 352π.Χ. , γράφτηκε από το Δημοσθένη και απαγγέλληκε από τον Ευθυκλέα που κατηγορεί τον Αριστοκράτη για αντιπατριωτική ενέργεια επειδή έγραψε ψήφισμα που ευνοεί το βασιλιά της Θράκης Κερσοβλέπτη και το γαμπρό του Χαρίδημο.

Και οι τέσσερις ανωτέρω λόγοι είχαν σκοπό την πάταξη της διαφθοράς που ήταν χαρακτηριστικό γνώρισμα της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.

Ο λόγος «Υπέρ των Μεγαλοπολιτών» γράφτηκε το 352π.Χ. και σε αυτόν γίνεται μια ιστορική αναδρομή και υποδεικνύεται η εξωτερική πολιτική που πρέπει να ακολουθήσουν οι Αθηναίοι στις σχέσεις τους με τη Σπάρτη και τις Θήβες.

Ο λόγος του «Υπέρ της Ροδίων ελευθερίας» στοχεύει στην ενίσχυση των Αθηναίων τους εκ Ρόδου δημοκρατικούς, που έφυγαν από την πατρίδα τους επειδή ο Μαύσυλος υποδούλωσε την πόλη στους ολιγαρχικούς. Με το λόγο του αυτό ο Δημοσθένης αποδεικνύεται ένθερμος υποστηρικτής των δημοκρατικών θεσμών.

Οι τέσσερις Φιλιπικοί λόγοι του Δημοσθένη απαγγέλληκαν με προφανή σκοπό να συνεγείρουν τους Έλληνες εναντίον του Φιλίππου. Ο πρώτος Φιλιππικός γράφτηκε το 351π.Χ.¹⁴ , ο δεύτερος το 344 π.Χ. και το τρίτος το 341 π.Χ. .Του τετάρτου αμφισβητείται η γνησιότητα και θεωρείται κακότεχνη συρροή δημοσθενείων αποσπασμάτων . Πιο άριστος θεωρείται ο τρίτος «Φιλιππικός» , στον οποίο ο Δημοσθένης υπογραμμίζει τον κίνδυνο από την επιδρομή του Φιλίππου , και επιδιώκει να εξεγείρει το λαό κατά του κινδύνου που διέρχεται η Ελλάδα. Στον αγώνα αυτό , αποκάλεσε το Φίλιππο Βάρβαρο και τους άλλους προδότες χωρίς όμως αυτό να αμαυρώσει τη δόξα του , αφού έκανε αγώνα «υπέρ των όλων».

Οι «Ολυνθιακοί» γράφτηκαν όταν ο Δημοσθένης δεν εισακούεται και ο Φίλιππος προχωρεί ακάθεκτος στην πραγματοποίηση των σχεδίων του. Το 349 π.Χ. κηρύττεται ο πόλεμος κατά των Ολυνθίων . Η Ολυνθος ήταν μια από τις αξιόλογες πόλεις της αρχαιότητας. Βρισκόταν στη Βορειοδυτική πλευρά του Τορωναίου κόλπου. Όταν ο Φίλιππος μαχόταν κατά των Αθηναίων , οι Ολύνθιοι ήταν σύμμαχοι του. Ο Φίλιππος για αντάλλαγμα τους παραχώρησε δύο πόλεις, την Ποτίδαια και την Ανθεμούντα , όταν όμως υπέταξε τη Θεσσαλία , προχώρησε προς τη Θράκη και νίκησε τους Φωκείς , οι Ολύνθιοι αντελήφθησαν ότι δεν είναι ασφαλείς και ζήτησαν το 392 π.Χ. ειρήνη με τους Αθηναίους. Όταν το 349 π.Χ. επιτέθηκε ο Φίλιππος, χρησιμοποιώντας ως πρόφαση το γεγονός ότι οι Ολύνθιοι αρνήθηκαν να του

¹⁴ Κατά άλλους το 349 π.Χ.

παραδώσουν τον αδελφό του Αρριδαίο που είχε καταφύγει στην πόλη τους , εκείνοι ζήτησαν με πρέσβεις τους βοήθεια από τους Αθηναίους . Συγκάλεσαν συνέλευση τελευταίοι, όπου μίλησαν πολλοί ρήτορες. Ανάμεσα τους και ο Δημοσθένης που υπέδειξε στους Αθηναίους τι έπρεπε να κάνουν . Οι σειρά που εκφωνήθηκαν οι τρεις Ολυνθιακοί δεν είναι γνωστή. Η Όλυνθος καταστράφηκε και ο Φίλιππος βρέθηκε στη Χαιρώνεια το 338π.Χ. όπου συνέτριψε τους Θηβαίους και τους Αθηναίους. Ο επικήδειος λόγος των πεσόντων Αθηναίων (1.000) περίπου εκφωνήθηκε από το Δημοσθένη , ενώ γράφτηκε από τον Λυσία, γεγονός που δείχνει τη μεγάλη εκτίμηση των Αθηναίων προς αυτόν.

ΜΕΡΟΣ Β'
ΟΙ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΑΙΣΧΙΝΗ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ ΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΑΜΑΧΗΣ ΤΩΝ
ΔΥΟ ΡΗΤΟΡΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΝΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ
ΛΟΓΟΥΣ.

3.1. Ιστορικό και πολιτικό υπόβαθρο.

Προτού προχωρήσουμε αναλυτικότερα στους λόγους του εκάστοτε ρήτορα ας επανέλθουμε για κάποιες πληροφορίες που αφορούν γεγονότα εκείνης της περιόδου πολιτικά και κοινωνικά, αφού όπως προειπώθηκε θεωρούνται αναγκαίες και αναπόσπαστο κομμάτι για την κατανόηση και τη μελέτη αυτής της πολιτικής διαμάχης μεταξύ των δύο κορυφαίων αυτών ρητόρων .

Ο Δημοσθένης¹⁵ στο «Περί Στεφάνου» λόγο του ζωγραφίζει την οικογένεια τον Αισχίνη με τα μελανότερα χρώματα. Επίσης γνωρίζουμε ότι η αρχαία παράδοση χαρακτηρίζει τον Αισχίνη ως προδότη. Η ίδια παράδοση όμως θέλει τον Αισχίνη μεγάλο ρήτορα αν όχι εφάμιλλο του Δημοσθένη, το μαρτυρούν εξάλλου οι σωζόμενοι τρεις λόγοι του. Εκείνο όμως που μας ενδιαφέρει περισσότερο είναι το ζήτημα της προδοσίας. Οι ιστορικοί συνήθως εξετάζουν το πρόσωπο του Αισχίνη, κάτι που δεν οδηγεί σε αντικειμενικά συμπεράσματα. Ο Αισχίνης θα πρέπει να κριθεί ως αρχηγός μιας ορισμένης πολιτικής μερίδας. Ο Αισχίνης , ασφαλώς , ποικιλοτρόπως ευεργετήθηκε από τον Φίλιππο και τον Αλέξανδρο, πιθανόν ακόμα και να ενισχύθηκε χρηματικά από αυτούς. Στους πολιτικούς του όμως αγώνες δεν ενήργησε ως άτομο, αλλά ως εκπρόσωπος μιας πολιτικής μερίδας. Ήταν σύμφωνος με τον Σύμβουλο. Τον επί μία δεκαετία αρχηγό της μακεδονίζουσας μερίδας, όπως και με τον Ισοκράτη και τον Φωκίωνα, αλλά και με όλους τους αρχηγούς του μακεδονικού κόμματος. Θα έπρεπε αντίθετα να εξετάζαμε αν η φιλομακεδονική πολιτική υπήρξε προδοτική και όχι ο Αισχίνης ως πρόσωπο, αφού ο προαναφερθής υπήρξε απλά εκτελεστής ενώ ο Εύβουλος, Φωκίων και ο Ισοκράτης υπήρξαν οι

¹⁵ Μτφρ. Η. Ηλίου , Αισχίνης Λόγοι- Εισαγωγή- μετάφραση- σχόλια, Αθήνα 1939, Εκδ. Ζαχαρόπουλου, σελ. 4.

εμπνευστές. Το ζήτημα αυτό όμως φεύγει πέρα από τα όρια της παρούσας εργασίας , καθώς πρόκειται περί ιστορικού ζητήματος.

Αντίστοιχα η αποτίμηση του έργου και της πολιτικής στάσης του Δημοσθένη προϋποθέτει τη διασύνδεση τους με τις συνθήκες , πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές της εποχής του. Η εποχή ανάμεσα στο τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου και τη δυναμική εμφάνιση του Φιλίππου τα πράγματα της Ελλάδας είναι μια εποχή έντονης πολιτικής σύγχυσης, πολεμικών συγκρούσεων και αναταράξεων των δυνάμεων των ελληνικών πόλεων –κρατών. Η επικράτηση της Σπάρτης δεν έχει μεγάλη διάρκεια και η ολιγαρχική πόλη αδυνατεί να αναλάβει ηγεμονία από μόνη της. Η ανάδειξη της Θήβας με τη μάχη στα Λεύκτρα (371π.Χ.) αποτελεί μόνο μια αναλαμπή της πόλης – κράτους. Στο μεταξύ η Αθήνα έχει από νωρίς αποκαταστήσει το δημοκρατικό πολίτευμα, ανατρέποντας το καθεστώς των τριάκοντα (404 π.Χ.) και έχει θέσει σε εφαρμογή πρόγραμμα ανόρθωσης. Συστήνει τη Αθηναϊκή συμμαχία συνάπτοντας συμμαχίες μέχρι και με πρότερος εχθρούς(Κορίνθιοι και Θηβαίοι) και επεκτείνοντας την κυριαρχία της στο Βόρειο Αιγαίο και τον Ελλήσποντο. Ενώ η Αθηναϊκή Συμμαχία το 378 π.Χ. αριθμούσε περίπου εβδομήντα μέλη δέχθηκε ισχυρό πλήγμα όταν είκοσι περίπου χρόνια αποστατούν οι κυριότεροι σύμμαχοι της (Ρόδος, Κως, Χίος , Βυζάντιο κ.α.).

Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι καμία από τις πόλεις –κράτη της νότιας Ελλάδας δεν μπορούσε να αναδειχθεί απόλυτα κυρίαρχη. Μέσα σε αυτό το νέο σκηνικό προσπάθειας αναδιοργάνωσης των δομών των πολιτικών δυνάμεων στην Ελλάδα κάνει την εμφάνιση του ο Φίλιππος ως απόλυτος Μονάρχης ενός Βασιλείου που μέχρι τότε δεν είχε βρεθεί στο ιστορικό προσκήνιο .Αφού εδραίωσε την κυριαρχία του στο Βορρά, στρέφει τη δραστηριότητα του στο νότο, με απώτερο στόχο να επεκτείνει το βασίλειο του μέχρι την Ασία. Ο Φίλιππος αφού κατέλαβε την Αμφίπολη , την κράτησε για τον εαυτό του , παρά τις υποσχέσεις προς τους Αθηναίους. βάσει της μεταξύ τους συμφωνίας. Οι Αθηναίοι αντιδρούν κηρύσσοντας πόλεμο, όντας όμως ήδη απασχολημένοι με τον συμμαχικό , αδυνατούν να ανοίξουν άλλο πόλεμο. Ο Φίλιππος τότε καταλαμβάνει διαδοχικά την Πύδνα, την Ποτίδαια και τη Μεθώνη, συμμαχικές πόλεις της Αθήνας. Μετά την αναχαίτιση τους στις Θερμοπύλες, από τους Αθηναίους, ο Φίλιππος κινείται προς τη Θράκη και τη χερσόνησο.

Με αυτή την κατάσταση στο εξωτερικό μπαίνει ενεργά στο πολιτικό μοτίβο ο Δημοσθένης. Η καμπύλη που διαγράφουν οι προσπάθειες της Αθήνας για να

ορθώσει την δύναμη της παρουσιάζει διακυμάνσεις. Η πολιτική του Δημοσθένη αποτελεί τμήμα, οριστικό, αυτής της καμπύλης. Ξεκινώντας από την εξωτερική και εσωτερική πάλη για ανανέωση του αθηναϊκού κράτους οφείλουμε να αντιληφθούμε τη βούληση του τον αγώνα του και ιδανικά του Δημοσθένη¹⁶.

Στο πρώτο μισό του 4^{ου} αιώνα ανεδείχθησαν άξιοι στρατιωτικοί ηγέτες με πολλές νικηφόρες εκστρατείες και συνέβαλλαν στην ανάκτηση της αθηναϊκής αίγλης ο Τιμόθεος, ο Χαβριάς, ο Χάρης, ο Ιφικράτης συχνά αναγκάζονταν να προβαίνουν σε λεηλασίες εχθρικών πόλεων λόγω περιορισμένων διαθέσιμων οικονομικών πόρων. Πρακτικές που θα ήταν αδιανόητες για ηγέτες του προηγούμενου αιώνα και οι οποίες αποτελούν ένα από τα ισχυρότερα σημεία της πολιτικής κριτικής που ασκεί ο Δημοσθένης.

Σημαντικές προσπάθειες σε οικονομικό πεδίο γίνονται από τον Καλλίστρατο με αποφασιστικό ρόλο στη συγκρότηση της Β' Αθηναϊκής συμμαχίας και την καθιέρωση νέου φορολογικού συστήματος. Το ξέσπασμα όμως του Συμμαχικού πολέμου (357π.Χ.-355π.Χ.) θα οδηγήσει στη διάλυση της Συμμαχίας και σε σοβαρή οικονομική κρίση της Αθήνας. Με την περίοδο αυτή συνδέεται το όνομα του Αντιφώντα. Τη κρίση αυτή καλείται να αντιμετωπίσει ο Εύβουλος που μέχρι την εμφάνιση του Δημοσθένη αποτέλεσε κυρίαρχη πολιτική προσωπικότητα. Με κύριο μέλημα του Εύβουλου ως ταμία του δημοσίου την οικονομική ανόρθωση της πόλης, υπαγορεύει μια φιλειρηνική πολιτική, σύμφωνα με την οποία η Αθήνα θα πρέπει να εγκαταλείψει τα μεγαλεπήβολα σχέδια της για ηγεμονία και αποφεύγοντας κάθε επεκτατικό πόλεμο, εμπλεκόμενη δε μόνο σε εχθροπραξίες στο βαθμό που απειλούνται καίρια συμφέροντα της. Η πολιτική του είχε αποτέλεσμα και το πλεόνασμα των χρημάτων του δημοσίου ταμείου το διέθετε στα θεωρικά και άλλα μη ανταποδοτικά έργα, προσφέροντας στο λαό την ικανοποίηση μιας άνετης ζωής. Το ζήτημα των θεωρικών θα αποτελέσει ένα από τα προσφιλέστερα πεδία της ρητορικής και πολιτικής δράσης του Δημοσθένη.

Αρχικά, ο Δημοσθένης τάχθηκε στο πλευρό του Εύβουλου. Γρήγορα όμως φάνηκε η μεγάλη διάσταση των δύο πολιτικών. Απέναντι του εκτός του Εύβουλου θα έχει το Φωκίωνα, έναν φιλόπατρι και άξιο στρατηγό και συντηρητικό πολιτικό και πάνω από όλους το μεγάλο του αντίπαλο του Αισχίνη. Τελικά όμως η πολιτική του Αισχίνη μπορεί να θεωρείται πιο ρεαλιστική σε σχέση με την πολιτική θέση του

¹⁶ Werner Jaeger, Δημοσθένης, Αθήνα 1984, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, σελ. 23.

τραγικού Δημοσθένη. Ο Αισχίνης αποδείχτηκε ότι είχε δίκιο, η Αθήνα έπρεπε αναίμακτα να αποτελέσει μέρος μιας μεγαλύτερης κοινότητας, υπό την εξουσία του πιο δυνατού της εποχής του Φιλίππου.

3.2. Ο λόγος του Αισχίνη "Κατά Τιμάρχου".

3.2.1. Υπο ποιές προϋποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος.

Επανερχόμενοι στον πρώτο λόγο που θα μας απασχολήσει τον «Κατά Τιμάρχου» του Αισχίνη, να σημειωθεί ότι ο Τίμαρχος ανήκε στην μερίδα του Δημοσθένη και μετά την υπογραφή της «φιλοκράτειου ειρήνης» (346 π.Χ.) κατηγόρησε την Αισχίνη για παραπρεσβεία. Ο Αισχίνης με τη σειρά του, προσπαθώντας να αναβάλει ή να ματαιώσει τη δίκη αυτή επικαλέστηκε τον νόμο για τη δοκιμασία των ρητόρων, δηλαδή ανάγκασε τον Τίμαρχο να αποδείξει σε δίκη ότι δεν είχε υποπέσει σε αδικήματα τα οποία στερούσαν από τους Αθηναίους δικαίωμα να παίρνουν το λόγο σε δημόσιες συνελεύσεις. Αισχίνης ισχυρίστηκε ότι ο Τίμαρχος παρεδίδετο με χρηματική αμοιβή σε παιδεραστία και ότι σπατάλησε την πατρική του περιουσία. Ο Τίμαρχος τελικά καταδικάστηκε σε ατιμία, κατά άλλους αυτοκτόνησε χωρίς να περιμένει την έκδοση της απόφασης.

3.2.2. ΑΙΣΧΙΝ 1.1–7

Προοίμιον: Οι λόγοι που επέβαλαν την αγωγή – Σημασία της τήρησης των νόμων – Η μέριμνα των παλαιών νομοθετών για την ηθική διαπαιδαγώγηση των πολιτών¹⁷

[1] Πότε έως τώρα, άνδρες Αθηναίοι, ούτε κατηγόρησα κανένα διά δημόσιον αδίκημα, ούτε ηνώχλησα κανένα, όταν έδιδε λόγον διά τα δημόσια πράγματα που διεχειρίσθη, αλλ' όπως εγώ τουλάχιστον νομίζω, ετήρησα στάσιν επιφυλακτικήν και εις τας δύο ταύτας περιστάσεις· επειδή όμως βλέπω, ότι η πόλις βλάπτεται υπό του Τιμάρχου αυτού εδώ, ο οποίος ομιλεί από του δημοσίου βήματος παρά τους νόμους, και επειδή εγώ ατομικώς συκοφαντούμαι –κατά ποίον δε τρόπον, θα αποδείξω κατά την πρόοδον του λόγου μου–ενόμισα, [2] ότι θα ήτο μία από τας επαισχύνοντας πράξεις να μη έλθω εις βοήθειαν και της πόλεως και των νόμων, και ιδικήν σας και εμού του ιδίου· γνωρίζων δε ότι ούτος είναι ένοχος διά τας πράξεις, τας οποίας ηκούσατε να διαβάξη

¹⁷ Μτφρ. Κ.Θ. Αραλόπουλος, Αισχίνου Λόγοι- Αρχαίο κείμενο- εισαγωγή- μετάφραση- σημειώσεις, Αθήνα 1975, εκδόσεις Πάπυρος.

προηγούμενως ο γραμματεὺς, τον εκάλεσα να δικαιολογήσῃ προ παντός ἄλλου την ἀνοδὸν του εἰς το βῆμα. Καί, ὡς φαίνεται, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δὲν εἶναι ψευδεῖς οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι συνηθίζεται να λέγωνται ἐξ ἀφορμῆς των πολιτικῶν δικῶν, ὅτι δηλαδὴ αἱ προσωπικαὶ ἐχθραὶ συντελοῦν, ὥστε να διορθώνωνται πολλαὶ ἐκ των δημοσίων καταχρήσεων. [3] Θα γίνῃ δε φανερόν, ὅτι ὅλης αὐτῆς τῆς δίκης εἰς βάρος του Τιμάρχου δὲν υπῆρξεν αἰτία οὔτε ἡ πόλις οὔτε οἱ νόμοι οὔτε ἐγώ, ἀλλ' αὐτός ο ἴδιος. Διότι οἱ μὲν νόμοι ἐπέβαλλον εἰς αὐτόν, αφοῦ εἶχε ζῆσει ζωὴν αἰσχράν, να μὴ ἐμφανίζεται εἰς το δημόσιον βῆμα, καὶ δὲν ἦτο δύσκολον, νομίζω, να συμμορφωθῇ πρὸς την διάταξιν ταύτην, τουναντίον μάλιστα ευκολώτατον· ἐξ ἄλλου, εἰάν ἦτο σώφρων, ἠδύνατο να μὴ με συκοφαντή. Περί μὲν λοιπὸν τούτων νομίζω ὅτι ἀρκετὰ σας εἶπον ἀρχίζων τον λόγον μου.

[4] Δὲν ἀγνοῶ δε, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅτι ἐκεῖνα, τα ὁποῖα πρόκειται να λέγω κατὰ πρῶτον, θα ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἠκούσατε ἤδη καὶ ἄλλους πρότερον να τα λέγουν, νομίζω ὁμῶς ὅτι εἶναι κατάλληλος περίστασις να τα ἐπαναλάβω καὶ ἐγώ τῶρα εἰς τον λόγον μου. Πράγματι εἶναι ἀπὸ ὅλους παραδεκτόν ὅτι τρία εἶδη πολιτευμάτων υπάρχουν εἰς ὅλους τους ἀνθρώπους: ἡ μοναρχία, ἡ ὀλιγαρχία καὶ ἡ δημοκρατία· καὶ τῆς μὲν μοναρχίας καὶ ὀλιγαρχίας ἡ διοίκησις ρυθμίζεται ἀπὸ την θέλησιν ἐκείνων που εἶναι ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν, των δε πόλεων που ἔχουν δημοκρατίαν ἡ διοίκησις κανονίζεται ἀπὸ τους νόμους. [5] Γνωρίζετε ἐπίσης, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅτι καὶ την ζωὴν καὶ το πολίτευμα των διοικουμένων ἀπὸ δημοκρατικόν πολίτευμα διασώζουν οἱ νόμοι, ἐνῶ των διατελούντων ὑπὸ μοναρχικόν ἢ ὀλιγαρχικόν πολίτευμα, ἡ καχυποψία καὶ ἡ ἐνοπλος σωματοφυλακή. Πρέπει λοιπὸν, οἱ μὲν ὀλιγαρχικοὶ καὶ οἱ ζῶντες με πολίτευμα που ἔχει ὡς βάσιν την ἀνισότητα να προφυλάσσωνται ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἱκανοὶ να ἀνατρέπουν τα πολιτεύματα διὰ τῆς δυνάμεως των ὅπλων, ἡμεῖς δε που ἔχομεν πολίτευμα στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἰσότητος καὶ των νόμων, να τιμωρώμεν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ομιλοῦν ἢ ἔχουν ζῆσει παρὰ τους νόμους. Διότι τότε θα ἔχετε δύναμιν, ὅταν ἔχετε καλοὺς νόμους καὶ δὲν καταλθεσθε ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παραβαίνουν τους νόμους καὶ ζουν αἰσchrῶς. [6] Εγώ δε τουλάχιστον νομίζω, ὅτι, ὅταν θέτωμεν νόμους, πρέπει τούτο να προσέχωμεν, πῶς θα θέσωμεν νόμους καλοὺς καὶ συμφέροντας εἰς την πολιτείαν, ὅταν δε θέσωμεν τους νόμους, να πειθώμεθα εἰς αὐτούς, τους δε μὴ πειθομένους εἰς αὐτούς να τιμωρώμεν, ἀν θέλωμεν τα πράγματα τῆς πόλεως να πηγαίνουν καλά. Σκεφθῆτε πράγματι, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πόσῃν πρόνοιαν ἔλαβεν ο Σόλων ἐκεῖνος, ο παλαιὸς Ἀθηναῖος, καὶ ο Δράκων καὶ οἱ κατὰ τους χρόνους ἐκείνους

νομοθέται διά να διατηρηθούν τα χρηστά ήθη της πόλεως. [7] Διότι κατά πρώτον έθεσαν νόμους διά την χρηστήν διαγωγήν των παιδιών μας και ρητώς καθώρισαν πώς πρέπει να ζη το ελεύθερο παιδί και πώς πρέπει αυτό να ανατραφή, το ίδιον δε έπραξαν και διά τους νεανίας, και διά τας άλλας εν συνεχεία ηλικίας, και όχι μόνον διά τους ιδιώτας, αλλά και διά τους ρήτορας. Και τούτους τους νόμους, αφού έγραψαν επάνω εις πλάκας, σας τους άφησαν ως παρακαταθήκην και σας ώρισαν ως φύλακάς των.

3.2.3. ΑΙΣΧΙΝ 1.26–32, Η αναισχυντία του Τίμαρχου – Τι προβλέπει ο νόμος "περί δοκιμασίας ρητόρων"¹⁸

[26] Παρατηρήσατε δε, άνδρες Αθηναίοι, πόσον διαφέρει ο Σόλων του Τιμάρχου και οι άνδρες εκείνοι, τους οποίους προ ολίγου εμνημόνευσα εις τον λόγον μου. Διότι εκείνοι μεν εντρέποντο να ομιλούν έχοντες την χείρα έξω του ιματίου, ενώ αυτός εδώ ο Τίμαρχος, όχι προ πολλού, αλλά τώρα τελευταία, αφού επέταξε τα ενδύματά του, γυμνός χειρονόμει βιαίως ωσάν παγκρατιαστής, και τόσον επάισχυντος ήτο η κατάσταση εις την οποίαν τον είχε καταντήσει το κρασί και η ακολασία, ώστε οι φρόνιμοι άνθρωποι να σκεπάσουν το πρόσωπόν των με το άκρον του ενδύματός των, εντρεπόμενοι διά λογαριασμόν της πόλεως, διότι έχομεν τοιούτους συμβούλους. [27] Ταύτα έχων υπ' όψιν του ο νομοθέτης, ρητώς καθώρισε ποίοι πρέπει να ομιλούν ενώπιον του λαού και ποίοι όχι. Και δεν διώχνει από το βήμα εκείνους που δεν έχουν προγόνους στρατηγούς ή ασκούν κάποιο επάγγελμα διά να επαρκέσουν εις τας ανάγκας της ζωής. Αντιθέτως μάλιστα με εξαιρετικήν εύνοιαν ακούει την γνώμην των, και διά τούτο ερωτά πολλάκις: «ποίος θέλει να αγορεύση;». [28] Ποίους δε ενόμισεν ότι έπρεπε να αποκλείση από το βήμα; Εκείνους που έχουν ζήσει αισχρώς· αυτούς δεν αφήνει να ομιλούν ενώπιον του λαού. Και πού δηλώνει τούτο; Ομιλεί περί δοκιμασίας των ρητόρων· εάν κάποιος ομιλή ενώπιον του λαού, ενώ κτυπά τον πατέρα του ή την μητέρα του ή δεν τρέφει αυτούς ή δεν τους παρέχει στέγην, εις τούτον ο νόμος απαγορεύει να ομιλήση. Και, μα τον Δία, πολύ ορθώς, καθώς εγώ νομίζω. Διά τι; Διότι, εάν κάποιος φέρεται άσχημα προς τούτους, τους οποίους πρέπει να τιμά όσον και τους θεούς, τι άρα γε, διερωτάται, έχουν να πάθουν απ' αυτόν οι ξένοι και ολόκληρος η πόλις; Δεύτερον, εις ποίους άλλους απηγόρευσε να ομιλούν; [29] Ορθότατα ορίζει, ότι δεν πρέπει να ομιλή εκείνος, ο

¹⁸ Μτφρ. Κ.Θ. Αραπόπουλος, Αισχίνου Λόγοι- Αρχαίο κείμενο- εισαγωγή- μετάφραση- σημειώσεις, Αθήνα 1975, εκδόσεις Πάπυρος.

οποίος δεν μετέσχε εις τας εκστρατείας, εις τας οποίας ήτο υποχρεωμένος να μετάσχη, ή επέταξε την ασπίδα και ετράπη εις φυγήν. Ε! Λοιπόν, φίλε μου, ο νόμος έκρινεν ορθόν να μη δίδης συμβουλάς εις την πόλιν, υπέρ της οποίας δεν έλαβες τα όπλα, ή ένεκα δειλίας δεν είσαι ικανός να την υπερασπίσης. Τρίτον, περί τίνων ομιλεί ο νόμος; Περί εκείνων, οι οποίοι έχουν παραδοθή εις την πορνείαν ή έχουν συνάψει αισχράς σχέσεις· διότι εκείνος, ο οποίος έχει πωλήσει το σώμα του δι' αισχρούς σκοπούς, ενόμισεν ο νομοθέτης ότι ευκόλως θα πωλήση και τα συμφέροντα της πόλεως. [30] Τέταρτον, ποίους ακόμη αποκλείει από του να ομιλούν δημοσία; «Εκείνους, λέγει, οι οποίοι κατέφαγον την πατρικήν περιουσίαν ή πάσαν άλλην εν γένει κληρονομίαν» διότι εκείνος ο οποίος διεχειρίσθη κακώς τα ιδιωτικά του συμφέροντα, ενόμισεν ο νομοθέτης ότι ομοίως θα διαθέση και τα κοινά της πόλεως, και δεν του εφάνη δυνατόν, ένα και το αυτό πρόσωπον εις μεν τας ιδιωτικές υποθέσεις του να είναι κακόν, εις δε τας δημοσίας ωφέλιμον, ούτε ενόμισεν ο νομοθέτης ότι διά να ανέλθη ο ρήτωρ εις το βήμα ήτο αρκετόν να φροντίση πρωτύτερα διά τον λόγον του, αλλ' ότι δεν έπρεπε να φροντίση διά τον βίον του. [31] Και εκ μέρους μεν ενός τελείου ψυχικώς ανθρώπου, και αν έστω η ομιλία του είναι πλήρης σφαλμάτων και ασήμαντος, ο νομοθέτης έκρινε πως τα λόγια εκείνου είναι χρήσιμα στους ακροατάς του· ενώ του βρωμερού ανθρώπου, ο οποίος μάλιστα κατεξηυτέλισε το ίδιο του το σώμα, και κατέφαγε σε προστυχιές την πατρική του περιουσία, και άριστος ακόμη να είν' ο λόγος του, ο νομοθέτης έκρινε ότι δεν συμφέρει στους ακροατάς του. [32] Αυτούς λοιπόν τους πολίτας αποκλείει από του βήματος και δεν τους επιτρέπει να ομιλούν ενώπιον του λαού. Εάν δε κάποιος εκ τούτων, παρά τας διατάξεις ταύτας, όχι μόνον παρουσιάζεται διά να ομιλήση ενώπιον του λαού, αλλ' εξακολουθεί ακόμη να συκοφαντή και ασχημονή εις σημείον που να μη δύναται η πόλις να τον υποφέρει, ο νόμος ορίζει: «πας πολίτης Αθηναίος, από εκείνους που έχουν το δικαίωμα, δύναται να τον κάμη πρόσκλησιν και υποβληθή εις εξέτασιν». Σας δε ο νόμος έταξε δικαστάς διά να αποφανθήτε επί της εξέτάσεως ταύτης. Και τώρα, σύμφωνα προς τον νόμον τούτον, εμφανίζομαι ενώπιόν σας.

3.2.4. ΑΙΣΧΙΝ 1.166–176 Σχετικά με το ήθος του Δημοσθένη.

[166] Καίτοι όμως όλα αυτά τα σημεία είναι τόσο σαφώς καθωρισμένα, εν τούτοις ο Δημοσθένης θα επινοήση μυριάς παρεκβάσεις. Και διά μεν τας κακοηθείας που θα είπη προς στήριξιν της υποθέσεως, ολιγώτερον ήθελε τις αγανακτήσει· αν όμως παρεμβάλη

εις την έκθεσιν του και πράγματα άσχετα με την υπόθεσιν και ικανά να βλάψουν τα συμφέροντα της πόλεώς μας, τότε δικαίως ηθέλομεν οργισθή εναντίον του. [167] Διότι θα προβάλλη αδιακόπως τον Φίλιππον, χωρίς να παραλείψη να συνδυάση με αυτόν και το όνομα του υιού του Αλεξάνδρου. Διότι εκτός των άλλων ελαττωμάτων του είναι και αγενής και αμόρφωτος. Διότι το να θίγη με τα λόγια τον Φίλιππον είναι βεβαίως και άστοχον και άτοπον, μικρότερον όμως από το σφάλμα που πρόκειται να σας εκθέσω. Διότι επι τέλους δεν είναι βαρείαι αι προσβολαί που θα κάμη εις ένα άνδρα αυτός που δεν είναι ανήρ. Όταν όμως με περιστροφάς και ευφημισμούς παρεμβάλλη διαφόρους αισχροτήτας εις βάρος του υιού του, τότε κάμνει την πόλιν μας καταγέλαστον. [168] Διότι με την ιδέαν, ότι θα κάμη δύσκολον την θέσιν μου, όταν πρόκειται να λογοδοτήσω διά την πρεσβείαν λέγει, ότι, ότε προ τινός καιρού ωμίλει εις την βουλήν διά το παιδί αυτό, τον Αλέξανδρον, και έλεγεν, ότι εις κάποιο συμπόσιόν μας έπαιζε κιθάραν και έλεγε τραγούδια και απήντα με τσακίσματα εις τα τραγούδια που έλεγεν ένα άλλο παιδί, και εν γένει εξέθεσεν όσα συνέβη να γνωρίζη διά τον Αλέξανδρον, εγώ τάχα εξωργίστην δι' όσα χλευαστικά είπεν εναντίον αυτού του παιδιού, όχι ως μέλος της πρεσβείας, αλλά ωσάν να ήμην ένας εκ των στενών συγγενών του. [169] Με τον Αλέξανδρον φυσικά εγώ ένεκα της διαφοράς της ηλικίας μας δεν συνέβη να συνομιλήσω, τον Φίλιππον όμως τώρα επαινώ διά την ευμένειαν που έδειξε με τους λόγους του, εάν δε αυτός και εις τα προς ημάς έργα του φανή ο ίδιος, οποίος τώρα φαίνεται εις τας υποσχέσεις του, τότε θα κάμη ασφαλή και εύκολον τον προς αυτόν έπαινον όλων μας. Εάν δε εις την βουλήν επετίμησα τον Δημοσθένη δι' όσα είπε τότε, δεν το έκαμα διά να αποκτήσω την ευμένειαν του νεαρού Αλεξάνδρου, αλλά, διότι ενόμιζον ότι, αν επεδοκιμάζετε τας μεθόδους του αντιπάλου μου, η πόλις μας θα εφαινετο συναγωνιζομένη εις απρέπειαν τον ρήτορα.

[170] Εν γένει δε, άνδρες Αθηναίοι, να μη δεχθήτε να επεκταθή ο κατηγορούμενος εις ζητήματα έξω της υποθέσεως, πρώτον μεν σύμφωνα με τον όρκον που εδώσατε, δεύτερον δε διά να μη παρασυρθήτε από άνθρωπον, ο οποίος θεωρείται έμπειρος εις την ρητορικήν. Θα αρχίσω δε από κάπως μακρότερα διά να σας διαφωτίσω. Ο Δημοσθένης λοιπόν, αφού εσπατάλησε την πατρικήν του περιουσίαν, εγύριζεν εις την πόλιν ζητών να εύρη νέους πλουσίους ορφανούς, των οποίων οι μεν πατέρες είχαν αποθάνει, αι δε μητέρες των διεχειρίζοντο την περιουσίαν των. Αφού δε παραλείψω πολλούς, θα ενθυμηθώ ένα από τα αξιολόπητα αυτά θύματα. [171] Είχεν ανακαλόψει οικίαν πλουσίαν, αλλά κακώς διοικουμένην, επί κεφαλής της οποίας ευρίσκετο γυνή

υπερήφανος, αλλά στερουμένη νου, ενώ τα χρηματικά ζητήματα διεχειρίζετο νεανίας ημιπαράφρων, ο Αρίσταρχος, ο υιός του Μόσχου. Προσποιηθείς τότε ότι τον αγαπά, τον παρεκάλεσε να συμμερισθή τα φιλικά του συναισθήματα, και θέτων προ των οφθαλμών του τον κατάλογον των μαθητών του, τον εγέμισε με απατηλές ελπίδας ότι θα γίνη εντός ολίγου ένας εκ των διασήμων ρητόρων. [172] του προέτεινε δε και τον edίδαξε να πράξη τοιαύτα έργα, ώστε κατήντησεν εκείνος μεν να εξορισθή από την πατρίδα του, ο δε Δημοσθένης ιδιοποιήθη προηγουμένως τα χρήματα που θα έπαιρνε εκείνος μαζί του ως εφόδια διά την εξορίαν, και ούτω τον εστέρησε τρία τάλαντα. Ο δε Νικόδημος από τας Αφίδνας είχε αποθάνει από βίαιον θάνατον υπό του Αριστάρχου, ο οποίος του έβγαλε του δυστυχούς τα δύο του μάτια και του έκοψε την γλώσσαν, με την οποίαν τόσοσιν θαρραλέα ωμίλει έχων πεποίθησιν εις τους νόμους και σας. [173] Έπειτα σεις, άνδρες Αθηναίοι, τον Σωκράτη μεν τον φιλόσοφον, κατεδικάσετε εις θάνατον, διότι είχε πιστευθή ότι αυτός υπήρξε διδάσκαλος του Κριτίου, ενός των τριάκοντα τυράννων, οι οποίοι κατέλυσαν την δημοκρατίαν, και σήμερον ο Δημοσθένης θα έλθη να ζητήσει να απαλλάξετε τους φίλους του, αυτός που τόσοσιν σκληρά εξεδικήθη απλούς πολίτας, οπαδούς της δημοκρατίας, διότι διά να ομιλήσουν είχαν κάμει χρήσιν της ελευθερίας, η οποία ανήκει εις όλους! Κατόπιν προσκλήσεώς του μερικοί εκ των μαθητών του ήλθον να τον ακούσουν· διότι τους υπόσχεται θετικά, κερδοσκοπών εις βάρος σας, ως εγώ πληροφορούμαι, ότι θα κατορθώση να διαφύγη την προσοχήν σας, χωρίς να το αντιληφθήτε, [174] και να μεταφέρει την υπόθεσιν εις άλλα θέματα, και ότι θα εμπνεύση εις μεν τον κατηγορούμενον, όταν αυτός αναβή εις το βήμα, θάρρος, θα κάμη δε τον μηνυτήν να τα χάση και να αρχίση να φοβήται διά την ζωήν του. Ανήγγειλεν ακόμη, ότι παρεμβάλλον εις την υπόθεσιν τας αγορεύσεις μου ενώπιον του λαού, και επικρίνων την ειρήνην, την οποίαν διεπραγματεύθην εγώ και ο Φιλοκράτης, θα προκαλέση τόσοσιν θόρυβον και αποδοκιμασίας εκ μέρους των δικαστών, όταν έλθη η σειρά μου να λογοδοτήσω διά την εκτέλεσιν της εντολής μου ως πρεσβευτού, ώστε ούτε καν θα τολμήσω να απολογηθώ, αλλά θα είμαι ευχαριστημένος, εάν μου επιβληθή κάποιο μέτριον πρόστιμον και αποφύγω την ποινήν του θανάτου. [175] Μη δώσετε λοιπόν με κανένα τρόπον ευκαιρίαν εις τον σοφιστήν τούτον να γελά και να διασκεδάξη εις βάρος σας. Φαντασθήτε, ότι τον βλέπετε να επιστρέφη από το δικαστήριον εις το σπίτι του και να καμαρώνη συνομιλών με τους νεαρούς μαθητάς του και να τους διηγείται λεπτομερώς με ποίαν δεξιότητα σας παρεπλάνησεν από την υπόθεσιν· «Τους παρέσυρα, θα λέγη από τας κατηγορίας εναντίον του Τιμάρχου, και προσήλωσα την προσοχήν των εις τον κατηγορον, τον Φίλιππον και τους Φωκείς. Ενέσπειρα τον φόβον εις το

ακροατήριον και συνετέλεσα ώστε ο μεν κατηγορούμενος να μεταβληθή εις κατηγορον, ο δε μηνυτής να ενοχοποιηθή, οι δε δικασταί να ξεχάσουν τίνος υποθέσεως ήσαν δικασταί και να ακούσουν πράγματα, περί των οποίων δεν επρόκειτο να αποφανθούν. [176] Ιδικόν σας λοιπόν είναι καθήκον να αντιταχθήτε εις όλα αυτά, και παρακολουθούντες βήμα προς βήμα τον Δημοσθένην να μη του επιτρέψετε με κανένα τρόπον να εξέλθῃ από την υπόθεσιν και να αντλή επιχειρήματα από υποθέσεις ξένας προς την σημερινήν δίκην, αλλά, όπως γίνεται εις τας ιπποδρομίας, να τον υποχρεώσετε να ακολουθή τον δρόμον που είναι χαραγμένος δι' αυτήν την υπόθεσιν. Και αν πράττετε ταύτα, θα επιβάλετε τον σεβασμόν, και αι πράξεις σας ως νομοθετών και δικαστών θα διαπνέωνται από το ίδιον πνεύμα. Εις την αντίθετον περίπτωση θα δώσετε την εντύπωσιν ότι δύνασθε να προβλέπετε κάλλιστα και να αποδοκιμάζετε τα εγκλήματα εις την θεωρίαν, όταν όμως αυτά συντελεσθούν, δεικνύετε τελείαν αδιαφορίαν.

3.2.5. ΑΙΣΧΙΝ 1.177–184, Σύγκριση της στάσης Αθηναίων και Σπαρτιατών απέναντι στους προικισμένους ρήτορες.

[177] Διά να ομιλήσω δε με μίαν λέξιν, εάν μεν τιμωρήτε τους αδικούντας, οι νόμοι θα είναι καλοί και αποτελεσματικοί, εάν δε τους αθωώνετε, τότε οι νόμοι θα είναι μεν πάντοτε καλοί, αλλά θα παύσουν να είναι αποτελεσματικοί. Διά ποίον δε λόγον λέγω αυτά, δεν θα διστάσω να σας είπω με ειλικρίνειαν, θα στηριχθώ δε επί ενός παραδείγματος. Διατί νομίζετε, άνδρες Αθηναίοι, ότι οι μεν νόμοι μας είναι τόσον άριστοι, ενώ τα ψηφίσματά μας δεν είναι αντάξια της πόλεως, και αι αποφάσεις των δικαστηρίων δίδουν αφορμήν εις επικρίσεις; Εγώ θα σας εξηγήσω την αιτίαν ταύτην. [178] Διότι τους μεν νόμους θέτετε τηρούντες όλους τους κανόνες της δικαιοσύνης, χωρίς να επιδιώκετε κέρδος άδικον, ή διά να εμπνεύσετε ευμένειαν ή έχθραν, αλλ' αποβλέποντες μόνον προς το δίκαιον και ωφέλιμον. Εξ άλλου, προικισμένοι, πιστεύω, με ανωτέραν διανοητικήν ικανότητα, δεν είναι παράδοξον, ότι υπό τας συνθήκας ταύτας, θέτετε τους σοφωτέρους νόμους. Εις δε τας συνελεύσεις του λαού και τα δικαστήρια, αφήνετε συχνά να παρασύρεσθε μακράν του υπό συζήτησιν θέματος με ρητορικά τεχνάσματα και με θράσος και παραδέχεσθε να καθιερωθή η αδικωτάτη συνήθεια εις τους δικαστικούς αγώνας, διότι επιτρέπετε εις τους κατηγορουμένους κατά την απολογία των να κατηγορούν και αυτοί με την σειράν των τους μηνυτάς. [179] Αφού δε παρασυρθήτε μακράν της απολογίας, την οποίαν ο κατηγορούμενος πρέπει να

σας παρουσιάση, και η ψυχή σας στραφή εις άλλα πράγματα και ξεχάσετε την κατηγορίαν, εξέρχεσθε από τα δικαστήρια χωρίς να έχετε καταδικάσει ούτε τον ένα ούτε τον άλλον διάδικον· ούτε τον μηνυτήν, διότι ούτος δεν δύναται να καταδικασθή, αλλ' ούτε και τον κατηγορούμενον, διότι αυτός ανέμειξεν εις την υπόθεσιν κατηγορίας εναντίον άλλων, και κατ' αυτόν τον τρόπον απέσεισεν εκείνας που τον εβόρυνον και απέφυγε την καταδίκην. Έτσι καταργούνται οι νόμοι και καταστρέφεται η δημοκρατία, και η κατάχρησις αυτή κερδίζει έδαφος. Διότι συχνά χωρίς δυσφορίαν ακούετε τους λόγους ανθρώπων κακής διαγωγής.

[180] Οι Λακεδαιμόνιοι όμως δεν πράττουν τοιουτοτρόπως, είναι δε ορθόν να μιμούμεθα και τας αρετάς των ξένων. Πράγματι, κάποιος ωμίλει ενώπιον της συνελεύσεως του λαού των Λακεδαιμονίων, ο οποίος είχε ζήσει μεν αισχράν ζωήν, ήτο όμως δεινός ρήτωρ, και οι Λακεδαιμόνιοι ήσαν έτοιμοι να λάβουν απόφασιν σύμφωνα προς τας εισηγήσεις του, ανήλθεν εις το βήμα κάποιος εκ των γερόντων, τους οποίους εκείνοι και σέβονται και φοβούνται, και των οποίων η ηλικία χρησιμεύει διά να δηλώσουν την πλέον σεβαστήν εξουσίαν, διότι εκλέγονται οι γέροντες εκείνοι, οι οποίοι από της παιδικής ηλικίας μέχρι της γεροντικής έχουν ζήσει βίον ενάρετον. Ανήλθε λοιπόν, καθώς λέγουν, ένας από αυτούς εις το βήμα, και επετέθη δριμύτατα κατά των συμπολιτών του και τους ωμίλησε με αυστηρότητα, ότι η Σπάρτη δεν θα μείνη επί πολύ απόρρητος, εάν μεταχειρισθούν τοιούτους συμβούλους εις τας συνελεύσεις των. [181] Συγχρόνως εκάλεσεν εις το βήμα ένα άλλον Λακεδαιμόνιον, ρήτορα μέτριον, αλλά λαμπρόν πολεμιστήν και διακρινόμενον διά την δικαιοσύνην και εγκράτειάν του, και τον διέταξε να επαναλάβη, όπως ηδύνατο, τας γνώμας του προηγουμένου ρήτορος, «*Ινά οι Λακεδαιμόνιοι, είπε, ψηφίσουν τας προτάσεις ενός καλού πολίτου, τους δε λόγους των κακών και των δειλών ουδέ καν δέχονται να τους ακούουν*». Τοιαύτη υπήρξεν η συμβουλή, την οποίαν έδωκεν εις τους συμπολίτας του ο γέρων, ο οποίος από την παιδικήν του ηλικίαν είχε ζήσει ζωήν ενάρετον. Κατά τα φαινόμενα θα έσπευδε να επιτρέψη εις τον Τίμαρχον ή τον κίναιδον Δημοσθένην να αναμειγνύεται εις την πολιτικήν ζωήν!

[182] Διά να μη φαίνωμαι δε, ότι κολακεύω τους Λακεδαιμονίους, θα ομιλήσω επίσης και διά τους προγόνους μας. Διότι τόσοι αυστηροί εδεικνύοντο κατά των αισχροτήτων και τόσοι πολύ εφρόντιζον διά τα ήθη των παιδιών τους, ώστε, όταν κάποιος πολίτης ανεκάλυπεν ότι η κόρη του είχε διαφθορά και δεν εφύλαξε καλώς την αρετήν της μέχρι

της ημέρας του γάμου της, την έκλεισε μέσα εις ένα έρημο σπίτι, του οποίου έκτισεν όλα τα ανοίγματα, μαζί με ένα ίππον, από τον οποίον προφανώς, διότι ήτο μαζί της φυλακισμένος, επρόκειτο να φονευθή. Ακόμη δε και σήμερον βλέπει τις εις την πόλιν σας την τοποθεσίαν όπου είχε κτισθή η οικία αυτή, και η οποία καλείται «Τόπος του αλόγου και του κοριτσιού». [183] Ο δε Σόλων, ο ενδοξότατος των νομοθετών, με αρχαιοπρεπή σοβαρότητα έθεσε τους νόμους τους σχετικούς με την καλήν διαγωγή των γυναικών. Ούτως απηγόρευσε κάθε στολισμόν εις την γυναίκα, η οποία ήθελε συλληφθή μοιχευομένη, και να παρακολουθή τας δημοσίας ιεροπραξίας, ίνα μη αναμειγνυομένη με τας τιμίας γυναίκας διαφθείρη και αυτάς· αν δε φορέση κοσμήματα ή μεταβή εις τον ναόν, επιτρέπει εις τον καθένα να της αφαιρή τα κοσμήματα, να της σχίση τα φορέματα και να την κτυπά, και μόνον δεν δίδει δικαίωμα να την φονεύση ή να την κόμη ανάπηρον. Ούτως ο νομοθέτης ατιμάζει την γυναίκα αυτήν και καθιστά τον βίον της αβίωτον. [184] Ορίζει επίσης ότι πρέπει να καταγγέλλονται οι προαγωγοί και αι προαγωγοί, και όσοι από αυτούς κηρυχθούν ένοχοι να καταδικάζονται εις θάνατον, διότι, ενώ εκείνοι που θα ήθελαν να αμαρτήσουν διστάζουν και εντρέπονται να το προτείνουν εις τους άλλους, αυτοί οι προαγωγοί, την αδιαντροπιάν των εμπορευόμενοι, αντί αμοιβής μεσολαβούν και τους φέρουν εις επαφήν.

3.2.6. ΑΙΣΧΙΝ 1.192–195, Η σημασία της καταδικαστικής απόφασης – Η ηθική ποιότητα των υπερασπιστών του Τίμαιου.

[192] Να γνωρίζετε δε καλώς και να κρατήσετε καλώς εις την μνήμην σας αυτό που θα σας είπω τώρα: αν μεν ο Τίμαρχος δώση λόγον διά τας πράξεις του, θα εγκαινιάσετε μίαν εποχήν ευπρεπειάς διά την πόλιν μας. Αν όμως αθωωθή, καλύτερον θα ήτο να μη είχε γίνει η παρούσα δίκη. Διότι πριν μεν εισαχθή εις δίκην ο Τίμαρχος, εις μερικούς παρείχε φόβον ο νόμος και τα δικαστήρια. Αν όμως ο πρώτος εις διαφθοράν και γνωστότατος, παραπεμφθείς εις δίκην αθωωθή, θα παρασύρη πολλούς εις το κακόν, και εις το τέλος δεν θα είναι οι λόγοι, αλλ' η ανάγκη η οποία θα σας εξαναγκάση να φανήτε αυστηροί. [193] Μη λοιπόν εκσπάση η οργή σας εις πολλούς, ενώ σήμερον δύνασθε να πλήξετε ένα μόνον άνθρωπον, και προσέξατε μόνον τας προπαρασκευάς των συνηγόρων του Τιμάρχου· εκ τούτων εγώ κανένα δεν θα αναφέρω με το όνομά του, διά να μη εύρουν την ευκαιρίαν να λάβουν τον λόγον εδώ, ισχυριζόμενοι ότι δεν θα παρουσιάζοντο εδώ, αν δεν τους ανέφερον με τα ονόματά των. Αλλά θα κάμω το εξής:

αφού παρασιωπήσω τα ονόματά των, θα κάμω γνωστήν την διαγωγὴν των, και οὕτω εύκολα θα τους αναγνωρίσετε. Εάν κατόπιν τούτου χωρίς εντροπήν ανέλθουν εις το βήμα, δεν θα έχη έκαστος παρά να αιτιάται τον εαυτόν του. [194] Τριών λοιπόν ειδών υπερασπισταί προσέτρεξαν εις τον Τίμαρχον· πρώτον μεν εκείνοι οι οποίοι κατεσπατάλησαν την πατρικὴν περιουσίαν με τα καθημερινά των έξοδα, δεύτερον εκείνοι που δεν έκαμαν καλήν χρήσιν της νεότητός των, και φοβούνται όχι τόσον διά τον Τίμαρχον, αλλά διά τους εαυτούς των και τα έργα των, μήπως κάποτε εισαχθούν και αυτοί εις δίκην· τέλος δε οι ακόλαστοι, οι οποίοι κατά κόρον απέλαυσαν τοιούτους διεφθαρμένους νέους, ίνα και μερικούς άλλους παρασύρουν εις το αμάρτημα ευκολώτερον, οι οποίοι θα πιστεύσουν ότι θα ημπορούν αυτοί να τους προστατεύσουν. [195] Πριν όμως ακούσετε τους συνηγόρους τούτους, να ενθυμηθήτε την διαγωγὴν των, και εκείνους μεν που έχουν διαπράξει αμάρτημα εις τα σώματά των διατάξατέ τους να μη σας ενοχλούν, αλλά να παύσουν να ομιλούν προς τον λαόν· διότι ο νόμος εξετάζει την διαγωγὴν των δημοσίων ρητόρων και όχι των απλών ιδιωτών· εκείνους δε που κατεσπατάλησαν την πατρικὴν περιουσίαν των να προτρέψετε να εργάζονται και να εύρουν από αλλού πόρον ζωής· τέλος εκείνους που κυνηγούν τους νέους που εύκολα πίπτουν εις τα δίχτυα των να τους είπητε να στραφούν προς τους ξένους και μετοίκους, ίνα μήτε δύνανται να σας βλάπτουν, μήτε να στερούνται και οι ίδιοι την ευχαρίστησιν από το πάθος των.

3.3. Ο λόγος του Αισχίνη "Περί Παραπρεσβείας".

3.3.1. Υπό ποιές προϋποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος του Αισχίνη "Περί παραπρεσβείας".

Όπως εξετάσθηκε και νωρίτερα η πολιτική μεριά του Δημοσθένη εισήγαγε κατά του Αισχίνη κατηγορία επί παραπρεσβείας, δηλαδή ότι δολίως χειρίστηκε την εντολή της πόλης που του είχε στείλει πρεσβευτή στο Φίλιππο για τη σύναψη ειρήνης με τα Ολυνθιακά. Η κατηγορία αυτή αναφέρεται στη δεύτερη πρεσβεία, σε εκείνη δηλαδή που εστάλει εκ μέρους των Αθηναίων για να δεχθεί τους όρκους του Φιλίππου περί της ειρήνης, της οποίας οι όροι είχαν συνομολογηθεί κατά την προηγούμενη πρεσβεία. Παρόλο που τα μέλη της δεύτερης αυτής πρεσβείας ο Φίλιππος τα περιέβαλε με πολλές περιποιήσεις, δε χρονοτρίβησε σε αναβολή των

όρκων . Επωφελήθηκε όμως, στο ενδιάμεσο να καθυποτάξει το βασιλιά της Θράκης Κερσοβλέπτη που ήταν και Αθηναϊκός σύμμαχος , αλλά και να στείλει στις Θερμοπύλες ισχυρές δυνάμεις για να προετοιμάσει την υποδούλωση των Φωκέων. Τα αποτελέσματα της ενέργειας αυτής του Φιλίππου εκδηλώθηκαν αφού ο Αισχίνης επέστρεψε από την αποστολή του , ο οποίος διαβεβαίωσε για τις άριστες διαθέσεις του Φιλίππου. Οι διαβεβαιώσεις αυτές ήταν που έδωσαν αφορμή στο Δημοσθένη να διακηρύξει ότι ο Αισχίνης είχε αγορασθεί από τον Φίλιππο προδίδοντας την πρεσβευτική του εντολή. Η αρχική κατηγορία δεν εισήχθη αυτοπροσώπως από τον Δημοσθένη αλλά από τον Τίμαρχο , ο οποίος κηρύχθηκε απαράδεκτος λόγω της δοκιμασίας που του επέβαλε ο Αισχίνης να κριθεί ανίκανος να δημιγορεί εξαιτίας της διαγωγής του η οποία ήταν αντίθετη των νόμων . Η αρχική όμως κατηγορία του Δημοσθένη δεν ακυρώθηκε , παρόλο που νίκησε τον Τίμαρχο , έτσι ο Αισχίνης , μια τριετία μετά το καλοκαίρι του 343π.Χ. αντιμετώπισε τον Δημοσθένη. Η απολογία του Αισχίνη περιέχεται στον παρόντα λόγο. Η δίκη , αναγομένη σε κύκλο υποθέσεων που απέβλεπαν στη λογοδοσία των αρχόντων , δικάζεται από δικαστική λαϊκή συνέλευση αποτελούμενη από 501 μέλη και προεδρευόμενη από τους λογιστές. Το δικαστήριο υπήρξε διστακτικό με τον Αισχίνη, όπως υπήρξαν και οι ιστορικοί σχετικά με το ζήτημα περί προδοσίας του Αισχίνη, αφού αθωώθηκε μόνο με 30 ψήφους διαφορά. Παρακάτω παρατίθενται αποσπάσματα από τη μετάφραση του λόγου που εκφώνησε ο Αισχίνης.

3.3.2.ΑΙΣΧΙΝ 2.20–24Σφάλμα! Το αρχείο προέλευσης της αναφοράς δεν βρέθηκε. Η συμπεριφορά του Δημοσθένη κατά την πρώτη διπλωματική αποστολή προς τους Μακεδόνες.¹⁹

¹ Έτσι λοιπόν, η αρχή όλων αυτών των διαπραγματεύσεων δεν προήλθεν από εμένα, αλλ' από τον Δημοσθένη και τον Φιλοκράτη. Κατά δε την διάρκεια της αποστολής μας κατέβαλε κάθε προσπάθειαν να τρώμε όλοι μαζί, και το επέτυχε, μη πείσας εμένα, αλλά τους συναδέλφους μου, τον Τενέδιον Αγλαοκρέοντα, τον οποίον εξελέξατε διά ν' αντιπροσωπεύη τους συμμάχους μας, και τον Ιατροκλή. Λέγει δε ότι τάχα κατά την διάρκεια του ταξιδίου τον προέτρεψα να προσέξωμεν καλά και οι δύο μας το θηρίον, τον Φιλοκράτην. Αυτό είναι καθαρά επινόησις. Διότι πώς θα ετολμούσα να ξεσηκώσω

¹⁹ Μτφρ. Γ. Κορδάτος & Η. Ηλιού, . *Αισχίνου Λόγοι*- Εισαγωγή- μετάφραση- σχόλια. Αθήνα: 1939, Εκδόσεις Ζαχαρόπουλος.

τον Δημοσθένη εναντίον του Φιλοκράτους, εγώ που ε γνώριζα ότι αυτός ήτο, κατά την καταγγελίαν του ψηφίσματος του Φιλοκράτους ως παρανόμου, ο συνήγορός του, ο δε Φιλοκράτης πάλιν ήτο εκείνος που υπέδειξε τον Δημοσθένην ως πρεσβευτήν;

^[22] Εξ άλλου δεν είχαμεν ημείς τα άλλα μέλη της πρεσβείας τοιαύτας συνομιλίας μαζί του, αλλά κατεβάλλαμεν μεγάλας προσπάθειας καθ' όλον το διάστημα του ταξιδίου μας, πώς να τον υποφέρωμεν αυτόν τον ανυπόφορον και κουραστικόν άνθρωπον. Κάποτε διεσκεπτόμεθα τι έπρεπε να είπωμεν και ο Κίμων εξέφρασε τον φόβον μήπως κατά την συζήτησιν μας νικήση ο Φίλιππος. Και τότε ο Δημοσθένης μάς υπεσχέθη ότι διαθέτει άφθονα επιχειρήματα και ότι θα εκθέση έτσι τα δικαιώματά μας επί της Αμφιπόλεως και την ιστορίαν της αρχής του πολέμου, ώστε θα βουλώση τελείως το στόμα του Φιλίππου. Και ότι θα πείση τους μεν Αθηναίους να επιτρέψουν εις τον Λεωσθένην να γυρίση πίσω εις την πόλιν, τον δε Φίλιππον να επιστρέψη εις τους Αθηναίους την Αμφίπολιν. ^[23] Και, διά να μη μακρηγορώ με την εξιστόρησιν της υπεροψίας του, αμέσως όταν εφθάσαμεν εις την Μακεδονίαν, συνεφωνήσαμεν μεταξύ μας, κατά την εμφάνισίν μας ενώπιον του Φιλίππου πρώτος να λάβη τον λόγον ο μεγαλύτερος, οι δε άλλοι με την σειράν των αναλόγως της ηλικίας των. Συνέβαινε δε να είναι νεώτερος από όλους μας καθώς μας είπεν ο ίδιος ο Δημοσθένης. Όταν εκλήθημεν να παρουσιασώμεν εις τον βασιλέα προσέξετέ με, σας παρακαλώ, καλά εις αυτό το σημείον, διότι τώρα θα αντιληφθήτε πόσον υπερβολικά φθονερός και μαζί εξαιρετικά δειλός και μοχθηρός άνθρωπος είναι και πώς επεβουλεύθη ανθρώπους ομοτραπέζους του και συναδέλφους του εις την πρεσβείαν, κατά τρόπον που δεν θα εχρησιμοποιούσε κανείς ούτε εναντίον των χειροτέρων του εχθρών. Διότι λέγει ότι εκτιμά περισσότερο από κάθε άλλο το ψωμί και το αλάτι που του προσφέρει η πόλις εις το δημόσιον τραπέζι, αλλ' εν τούτοις δεν ανήκει, όπως θα λεχθή εντός ολίγου, εις τον τόπον μας, ούτε εις την γενιά μας. ^[24] Ημείς, που εις την πατρίδα μας έχομεν τα εικονοστάσιά μας και τους τάφους των προγόνων μας, και τας ασχολίας και τας συνηθείας που αρμόζουν εις ελευθέρους ανθρώπους, και νομίμους γάμους και συγγενείς και απογόνους, είμεθα, όσο ευρισκόμεθα στας Αθήνας, άξιοι της εμπιστοσύνης σας —άλλως, πώς θα μας εξελέγατε αντιπροσώπους σας;— και μόλις επήγαμεν εις την Μακεδονίαν εγίναμεν τάχα ξαφνικά προδόται! Κι' αυτός που έχει πουλήσει το κάθε μέρος του σώματός του, ακόμη και κείνο, από όπου βγαίνει η φωνή του, ωσάν να είναι ο δίκαιος Αριστείδης, δυσφορεί και μας υβρίζει ότι εδωροδοκήθημεν! ^[25] Ακούσατε λοιπόν και τους λόγους που ημείς είπαμεν προς το συμφέρον σας και πάλιν εκείνους που είπεν ο Δημοσθένης, ο

μέγας σωτήρ της πολιτείας μας. Κατόπιν αυτών θα αντικρούσω σημείον προς σημείον ολόκληρον την κατηγορίαν. Σας επαινώ όλους σας, ω δικασταί, διότι με ησυχίαν και αμεροληψίαν με ακούετε. Ωστε εάν δεν ανατρέψω όλα δι' όσα έχω κατηγορηθή δεν θα έχω παράπονον με σας, αλλά με τον εαυτόν μου

3.4. Ο λόγος του Δημοσθένη "Περί Παραπρεσβείας".

3.4.1. Υπό ποιές περιστάσεις απαγγέλθηκε ο λόγος.

Ο λόγος του Δημοσθένη «Περί Παραπρεσβείας» ανήκει στους δημόσιους δικανικούς του λόγους, αυτούς δηλαδή των οποίων το περιεχόμενο είναι γενικού ενδιαφέροντος. Ο λόγος αυτός απαγγέλθηκε το 343π.Χ με «γραφή παραπρεσβείας» εισήχθηκε ο αντίπαλος του Αισχίνης μετά την επιστροφή του από τη δεύτερη πρεσβεία προς τον Φίλιππο. Η γραφή παραπρεσβείας εισάγεται άλλοτε μέσω καταγγελίας προς την Εκκλησία του Δήμου και άλλοτε ενώπιον της αρχής των λογιστών, εάν ο πρεσβευτής διαχειρίζεται δημόσια χρήματα. Ο Αισχίνης εισήχθη σε δίκη ενώπιον της Ηλιαίας, προεδρευόμενης των λογιστών. Για να κατανοηθεί όμως ο λόγος του Δημοσθένη ο οποίος είναι τρόπον τινά το προοίμιο του λόγου του «Υπέρ του Κτησιφώντος περί του στεφάνου» και η πρώτη πράξη της μονομαχίας μεταξύ αυτού και του Αισχίνη, πρέπει να εκτεθούν τα γεγονότα που σχετίζονται με την εξωτερική πολιτική των Αθηναίων και την πολιτική του Δημοσθένη τους χρόνους εκείνους²⁰.

Ο Δημοσθένης το 351 π.Χ. απήγγειλε το Α' κατά Φιλίππου λόγο και το 349/8 π.Χ. τους τρεις Ολυνθιακούς. Στο Α' Φιλιππικό ο Δημοσθένης προτείνει ακριβώς πρόγραμμα δράσης κατά του Φιλίππου. Και παρόλο που στους τρεις ολυνθιακούς, ο Δημοσθένης προσπαθεί να υποστηρίξει τη συμμαχία μεταξύ Αθηναίων και Ολυνθίων, να εμψυχώσει τους συμπολίτες του και να μετατρέψει τα θεωρικά σε στρατιωτικά έξοδα για τη διεξαγωγή πολέμου ενάντια στο Φίλιππο, τελικά αποτυγχάνει. Η εξουσία παραμένει στον Εύβουλο και το 348 π.Χ. η Όλυνθος πέφτει, γεγονός που επηρέασε πολύ την Ελλάδα. Έτσι, πριν καταλήξουν σε διαπραγματεύσεις με τον Φίλιππο αποφάσισαν να συνάψουν συμμαχία και έστειλαν πρέσβεις στη Πελοπόννησο. Μεταξύ των πρέσβεων ήταν και ο Αισχίνης. Η έκκληση όμως αυτή

²⁰ Δημοσθένους Λόγοι, Τόμος 2^{ος}, Αρχαίο κείμενο, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις Νίκωνος Κασσιμάτου. Αθήνα 1975, Εκδόσεις Πάπυρος.

των Αθηναίων , περί συμμαχίας κατά του Φιλίππου απέτυχε²¹. Οι Αθηναίοι αρκέστηκαν στο να αποκλείσουν τα παράλια της Μακεδονίας και κατόπιν συνεννόησης με τον Κερσόβλεπτο, τοποθετήθηκε φρουρά οχυρώνοντας τη Θρακική παραλία²².

Όπως είχε η κατάσταση , είχε έρθει η ώρα της ειρήνης . Ο πόλεμος είχε διαρκέσει εννέα χρόνια και οι Αθηναίοι είχαν εξαντληθεί οικονομικά .Από την άλλη ο Φίλιππος ήθελε την ειρήνη γιατί τα παράλια της Μακεδονίας είχαν υποστεί πολλά μετά το μακροχρόνιο πόλεμο με τους Αθηναίους . Ήθελε να εξασφαλίσει τις κτήσεις του και το θαλάσσιο εμπόριο για να διεισδύσει στη κεντρική Ελλάδα. Έτσι άφησε να εννοηθεί ότι επιθυμούσε ειρήνη με τους Αθηναίους. Σύμφωνα με την πρόταση του Φιλοκράτη, ο οποίος συνεργάζεται με τον Εύβουλο, αποφασίστηκε να σταλεί πρεσβεία δέκα ανδρών για διαπραγμάτευση της ειρήνης (346π.Χ.) Μεταξύ των πρεσβευτών ήταν και ο Δημοσθένης και ο Αισχίνης. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν στην Αθήνα όπου ο Φίλιππος έστειλε πρέσβεις τον Αντίπατρο και Παρμενίωνα. Τέλος συμφώνησαν στο σχέδιο του Φιλοκράτη, κατά το οποίο οι Αθηναίοι και ο Φίλιππος σύναψαν επιθετική και αμυντική συμμαχία , διατηρώντας ο καθένας τις κτήσεις του. Η ειρήνη αυτή έγινε δεκτή μετά από σφοδρές αντιρρήσεις από την εκκλησία του Δήμου τον Απρίλιο του 346π.Χ. γιατί έπρεπε να παραιτηθούν από τα δικαιώματά τους στην Αμφίπολη και σε άλλες κτήσεις τους. Εν τω μεταξύ, στο διάστημα που παρήλθε μεταξύ της σύναψης της συνθήκης και της κύρωσης των όρκων , ο Φίλιππος επωφεληθήκε από ορισμένα άρθρα της.

Η πρώτη αμφισβήτηση εγέρθηκε για την ερμηνεία του όρου “των συμμάχων των Αθηναίων” , ο οποίος περιλαμβανόταν στη συνθήκη. Ο Φίλιππος ερμήνευσε τον όρο πολύ στενά θεωρώντας τα μέλη της Αθηναϊκής συμμαχίας υποδουλωμένα, ενώ οι Αθηναίοι ήθελαν να επεκτείνουν τα συμφέροντά τους και ερμήνευσαν τον όρο διαφορετικά από τον Φίλιππο. Έτσι δεύτερη πρεσβεία αποστάλθηκε, μέλη της οποίας ήταν ο Δημοσθένης και ο Αισχίνης, για να λάβουν τους όρους για την τήρηση των συμφωνηθέντων από τον Φίλιππο , αφού οι ίδιοι δεν ήταν υπεύθυνοι για οποιαδήποτε εξακρίβωση του όρου των συμμάχων. Επειδή όμως η πρεσβεία άργησε να αποχωρήσει, όταν έφτασαν στην Πέλλα, ο Φίλιππος δεν βρισκόταν εκεί και φρόντισε να μη γυρίσει εγκαίρως , γιατί ήταν αποφασισμένος, οποιανδήποτε διαφορά με τους Αθηναίους να τη λύσει με το ξίφος του. Για τον ανωτέρω λόγο υπέταξε τον

²¹ Αισχ. Περί Παραπρεσβείας §.72, 78.

²² Δημ. Γ' ΦΙΛ. § 215.

Κερσόβλεπτο . Όταν επέστρεψε στην Πέλλα ήταν αργά γιατί οι Αθηναίοι είχαν ήδη οχυρώσει την Θράκη , προετοίμαζε όμως νέα επέμβαση εναντίον τους, στην Κεντρική Ελλάδα. Περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή για να κινηθεί ο Φίλιππος, κρατούσε κοντά τους Αθηναίους πρέσβεις στους οποίους εξέφραζε φιλικές υποσχέσεις, κάτι που από ότι φαίνεται πίστευε και ο Αισχίνης . Ο Δημοσθένης προσπάθησε να πείσει τους υπόλοιπους πρεσβευτές να ειδοποιήσουν τους Αθηναίους για την περίπλοκη κατάσταση που προέβλεπε, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Χωρίς να δώσει τους όρους της ειρήνης στους πρεσβευτές των Αθηναίων , ο Φίλιππος έφτασε στη Θεσσαλία συνοδευόμενος με το στρατό του. Στις Φέρες οι πρέσβεις δέχθηκαν τελικά τους όρκους και τον Ιούλιο του 346π.Χ. επέστρεψαν μετά από δίμηνη απουσία τους.

Ο Φίλιππος χωρίς να χάσει χρόνο εισέβαλε στην κεντρική Ελλάδα και οι Αθηναίοι καμία προσπάθεια δεν έκαναν να τον εμποδίσουν , αφού πίστευαν στις υποσχέσεις που τους έδιναν ο Αισχίνης και ο Φιλοκράτης, ότι συνέβηκε για να θέσει τέρμα στον πόλεμο μεταξύ Φωκέων και Θηβαίων²³. Ο Φίλιππος όμως έπραξε με αντίθετο τρόπο από ότι πίστευαν οι Αθηναίοι, παραδίδοντας την Βοιωτία στους Θηβαίους. Αφού έγινε σύμμαχος των Θηβαίων, ο Φίλιππος, κατέστρεψε τη στρατιωτική δύναμη των Φωκέων και σκόρπισε τους κατοίκους της χώρας. Επίσης έλαβε την ψήφο που δικαιούνταν οι Φωκείς στο Αμφικτιονικό συνέδριο και έδωσε άλλη μια στους συμμάχους του τους Θεσσαλούς. Μετά το θρίαμβο αυτό παρέλαβε την προεδρία των Πυθικών αγώνων²⁴.

Οι Αθηναίοι ταραχτήκαν από τα απρόβλεπτα γεγονότα και αποφάσισαν να μην πάρουν μέρος στο Αμφικτιονικό συνέδριο²⁵. Όταν ήλθαν απεσταλμένοι εκ μέρους των Θεσσαλών και του Φιλίππου που ζητούσαν την αναγνώριση τους ως μέλος του Αμφικτιονικού συνεδρίου, ο λαός των Αθηναίων απαξίωσε μέχρι και να ακούσει την πρόταση τους. Η συγκίνηση των Αθηναίων ήταν μεγάλη , είχαν απατηθεί όχι μόνο από το Φίλιππο αλλά και από τον Φιλοκράτη και τον Αισχίνη.

Ο Δημοσθένης με την διακρίνουσα οξυδέρκεια του αντελήφθηκε ότι καμία αντίδραση δεν ήταν αποτελεσματική. Η Αμφικτιονία ήταν στα χέρια του Φιλίππου και αυτό μπορούσε να προσκαλέσει μέχρι και ιερό πόλεμο κατά των Αθηναίων , από τον οποίο δεν είχαν καμία ελπίδα να βγουν νικητές σώζοντας τους φυγάδες πλέον

²³ Δημ Γ^ο Φιλιππικός §30.

²⁴ Αγώνες εξίσου σημαντικοί όσο και οι Ολυμπιακοί που επαναλαμβάνονταν κάθε 4 χρόνια προς τιμή του Απόλλωνα.

²⁵ Δημ. Περί Παραπρεσβείας § 181.

Φωκείς. Και ενώ άλλοι υποστήριζαν ότι η μόνη σωτηρία ήταν η προσωρινή παραδοχή στις απαιτήσεις του Φιλίππου, ο Δημοσθένης βλέποντας να μειώνεται το γόητρο του όταν οι Αθηναίοι δεν συμμερίζονταν την άποψη του για αντίσταση κατά του Φιλίππου, αναθεώρησε.

Ο Δημοσθένης συμβούλευσε να υποχωρήσουν, όχι γιατί συμφωνούσε με την πολιτική του Αισχίνη, ούτε γιατί θεωρούσε νόμιμη την είσοδο του Φιλίππου στην Ελλάδα αλλά γιατί φοβήθηκε μήπως οι Αθηναίοι δεν αντέξουν πόλεμο εναντίων όλων των Ελλήνων. Εκεί, σε αυτό το σημείο διαφέρει η πολιτική του Δημοσθένη και του Αισχίνη. Την πρόταση του περί πρόσκαιρης ειρήνης προς τον Φίλιππο, ο Δημοσθένης την πρότεινε και ανέπτυξε μέσω του λόγου του «περί ειρήνης» το 346π.Χ. Οι Αθηναίοι τον δικαίωσαν αφού παραδέχθηκαν την πρόταση του.

Αυτό είναι το γενικότερο πλαίσιο των γεγονότων και της πολιτικής κατάστασης όπου πρέπει να γνωρίζουμε για να κρίνουμε επάξια την κατηγορία του Δημοσθένη κατά του Αισχίνη μετά την δεύτερη πρεσβεία προς το Φίλιππο. Ήδη από την Μακεδονική πρωτεύουσα είχε συλλάβει ο Δημοσθένης υπόνοιες για την συμπεριφορά του Αισχίνη και στον λόγο του «περί ειρήνης» είχε τονίσει στον Αθηναϊκό λαό ότι είχε εξαπατηθεί από ψευδείς υποσχέσεις. Λίγο μετά την επιστροφή της δεύτερης πρεσβείας (Ιούλιο 346π.Χ.) ο Δημοσθένης μέσω του Τιμάρχου είχε καταγγείλει τον Αισχίνη με «γραφή παραπρεσβείας» ότι δεν εκτέλεσε όπως θα έπρεπε τα καθήκοντα του ως πρεσβευτής. Ο Αισχίνης τότε, όπως ήδη αναφέρθηκε νωρίτερα για να καθυστερήσει όσο περισσότερο μπορούσε την επικίνδυνη αυτή δίκη, εισήγαγε σε δίκη τον Τιμάρχο για ανήθικη διαγωγή. Η διεξαγωγή της δίκης, η οποία έχει ήδη μελετηθεί σε προγενέστερο κεφάλαιο, έληξε με την καταδίκη του Τιμάρχου και η καταγγελία κατά του Αισχίνη ακυρώθηκε. Ο Δημοσθένης εξακολούθησε τον αγώνα του ενάντια στο Φίλιππο. Ο δεύτερος Φιλιππικός προαγγέλλει καθαρά την επανάληψη των αγώνων του Δημοσθένη κατά των αντιπάλων του. Το 343π.Χ. το πατριωτικό κόμμα αφού αισθανόταν αρκετά ισχυρό, κατέβαλε προσπάθειες να εξουδετερώσει τους αντιπάλους του. Ο Υπερείδης με την βοήθεια του Δημοσθένη κατηγορήσε το Φιλοκράτη ότι εισήγαγε όρους συνθήκης ειρήνης επιζήμιους για τα δημόσια συμφέροντα και τον ανάγκασε να αυτοεξορισθεί για να αποφύγει τη θανατική ποινή. Λίγο αργότερα έλαβε χώρα η περίφημη δίκη «περί παραπρεσβείας». Το περιεχόμενο του λόγου Δημοσθένη που απαγγέλθηκε κατά τη δίκη αυτή έχει ως εξής:

3.4.2 Δημ 19.1-28 Προοίμιο.

Αρχίζει το λόγο του ο Δημοσθένης ότι οι δικαστές πρέπει να εκφράσουν τη γνώμη του αψηφώντας κάθε πίεση και να μη λαμβάνοντας υπ' όψη τις μηχανορραφίες του κατηγορου (§1-2) . Τα εξής σημεία κυρίως πρέπει να προσέξουν : Τι ανέφερε ο Αισχίνης στη πόλη, ποιες συμβουλές έδωσε, αν συμμορφώθηκε στις εντολές της πόλης, αν έδειξε τη δέουσα προθυμία για την εκτέλεση αυτών και αν έμεινε αδιάφθορος. Στα πέντε αυτά σημεία λέει ο Δημοσθένης ότι θα αποδείξει τον Αισχίνη ένοχο.(§3-8). Η απότομη μετάπτωση του Αισχίνη από ένθερμο πατριώτη προσπαθώντας να εξεγείρει τις Ελληνικές πόλεις κατά του Φιλίππου σε αντίθετη στάση μετά την πρώτη πρεσβεία και μετά την συζήτηση των όρων για ειρήνη , τον καθιστά ένοχο για διαφθορά (§9-28)

3.4.3. Δημ 19.29-340 Κύριο μέρος.

A. Δημ 29-178 Πρώτο μέρος. Απάντηση στα πέντε πρώτα σημεία.

(i). Δημ 19.29-97 Τι ανέφερε στην πόλη ο Αισχίνης κατά την επάνοδο του στην δεύτερη πρεσβεία και ποιες συμβουλές έδωσε.

Ο Αισχίνης είναι η αιτία της καταστροφής των Φωκεών γιατί με τη στάση του βοήθησε το Φίλιππο σε αυτό (§29,30).

Αναφορά προς τη Βουλή . Για να διαφωτίσει τη Βουλή για το θέμα, ο Δημοσθένης λέει ότι αρνήθηκε στους πρεσβευτές τις συνηθισμένες τιμές, όπως είναι ο έπαινος ή η κλήση στο πρυτανείο.(§31-33).

Αναφορά στην εκκλησία του δήμου. Ο Δημοσθένης συμπληρώνει την αφήγηση των γεγονότων για να εντυπωθούν στους δικαστές και γνωστοποιεί την επιστολή, στην οποία ο Φίλιππος εξηγεί την αργοπορία της πρεσβείας, ενώ ταυτόχρονα οι πρεσβευτές είχαν αναλάβει να εξαπατήσουν τον λαό προς όφελος του Φιλίππου. Οι διαμαρτυρίες του Δημοσθένη όμως γελοιοποιήθηκαν από τον Αισχίνη και τον Φιλοκράτη (§34-46).

Γνωστοποιείται μετά το ψήφισμα πάνω στην πρόταση του Φιλοκράτη και δύο νέες επιστολές του Φιλίππου, μέσα από τις οποίες αποδεικνύεται ότι ο Φίλιππος και οι προδότες ενεργούν από κοινού για να διαλύσουν την αντίσταση των Φωκεών. Η καταστροφή των Φωκεών οφείλεται σε ψευδείς αναφορές του Αισχίνη και σε άλλα αποδεικτικά στοιχεία που γνωστοποιούνται στους δικαστές (§47-63).

Υστερα γνωστοποιείται το ψήφισμα των Αμφικτιόνων μέσω του οποίου η Φώκεια ενημερώθηκε. Ο Δημοσθένης ισχυρίζεται ότι για την καταστροφή της Φώκειας ευθύνεται ο Αισχίνης γιατί ο Φίλιππος βρήκε πρόθυμους τους Αθηναίους πρέσβεις να πουν ψέματα που οι δικοί του δεν θα έλεγαν (§46-69). Ο Αισχίνης απέσυρε την κατάρα, που τόσες φορές είχε υπαγορεύσει ως γραμματέας του δικαστηρίου στους δημόσιους κήρυκες (§70-74).

Μετά ο ρήτορας ανασκευάζει ορισμένες πιθανές αντιρρήσεις του Αισχίνη. Η απόπειρα του να ρίψει την ευθύνη στους Λακεδαιμόνιους, Φωκείς και Ηγήσιππο δεν ευσταθεί όπως αργότερα τα γεγονότα αποδεικνύουν (§72-79).

Συνεχίζει ο Δημοσθένης ισχυριζόμενος ότι παρ' όλο που είχαν εξασφαλίσει τη Χερσόνησο πριν την πτώση των Φωκέων, τώρα είναι εκτεθειμένη στις επιθέσεις του Φιλίππου (§78-79).

Κανείς Φωκεύς δεν κατηγορεί τον Αισχίνη, αφού η αθλιότητα στην οποία βρίσκονται δεν τους επιτρέπει να επιχειρήσουν κάτι τέτοιο (§80-82).

Μετά την ανακατασκευή των τριών τούτων αντιρρήσεων ο Δημοσθένης αποδεικνύει ότι τα ψεύδη του Αισχίνη έβλαψαν την ασφάλεια των Αθηνών. Η παράδοση των Θερμοπυλών και η αναστάτωση των Θηβαίων εξέθεσαν την Αθήνα στις επιθέσεις του Φιλίππου (§83-84).

Υστερα ο Δημοσθένης απαντά σε ζητήματα εκτός θέματος. Η ειρήνη είναι μέγα αγαθό, αλλά όποιοι έδωσαν ειρήνη στους Αθηναίους ακολουθούμενη από ανησυχίες και στεναχώριες είναι ένοχοι. Παρ'όλο που τα οικονομικά των Αθηναίων ανορθώθηκαν μετά την ειρήνη, όπως και του Φιλίππου, οι συμμαχίες και η πολιτική τους επιρροή καταστράφηκαν (§85-90).

Ο Αισχίνης δεν κατηγορείται για τα δεινά του πολέμου και τη σύναψη της ειρήνης, γιατί αυτό θα ήταν εκτός θέματος, αλλά γιατί συμβούλεψε ειρήνη που θα γελοιοποιούσε τους Αθηναίους και κυρίως γιατί εκπλήρωσε την αποστολή του με ψευδείς αναφορές που οδήγησαν τους Αθηναίους στην κατάρρευση τους.

Φοβερώτερα από αυτά και σοβαρώτερα, άνδρες Αθηναίοι, δεν συνέβησαν επί των ημερών μας εις τους Έλληνας, αλλ' ούτε, νομίζω, κατά τον προηγούμενον χρόνον. Περί τοιούτων όμως υποθέσεων και τόσον' σοβαρών εις μόνον ανήρ, ο Φίλιππος, έκρινεν αποφασιστικά, ενώ υπάρχουν ακόμη αι Αθήναι, εις τας οποίας είναι πατροπαράδοτον να προΐστανται των Ελλήνων και να μη ανέχωνται να γίνωνται τοιαύτα πράγματα. Κατά ποίον μεν λοιπόν τρόπον κατεστράφησαν οι δυστυχείς Φωκείς, δύναται τις να το αντιληφθή όχι μόνον εκ των αποφάσεων τούτων, ^[65] αλλά και από τας πράξεις που έγιναν. Θέαμα φοβερόν και αξιοθρήνητον, άνδρες Αθηναίοι! Διότι τώρα τελευταία, ότε επηγαίνομεν εις τους Δελφούς, είμεθα υποχρεωμένοι να βλέπωμεν όλα αυτά, οικίας κατεστραμμένας, τείχη κρημνισμένα, χώραν ερημωμένην από τους άνδρας, ολίγας δε γυναίκας και μικρά παιδιά και γέροντες ανθρώπους εις ελεεινήν κατάστασιν. Κανείς δεν ημπορούσε με τα λόγια του να εκφράση το μέγεθος των κακών που συνέβησαν τώρα εκεί. Και όμως εγώ από όλους ακούω ότι οι Φωκείς κάποτε εψήφισαν όλως διόλου τα αντίθετα προς τους Θηβαίους, όταν επροτάθη η υποδούλωσίς σας. ^[66] Ποίαν λοιπόν, νομίζετε, άνδρες Αθηναίοι, σκέψιν ήθελον κάμει ή ποίαν ψήφον ήθελον ρίψει οι πρόγονοί σας διά τους αιτίους της συμφοράς των Φωκέων, αν ήθελον αποκτήσει εκ νέου τας αισθήσεις των; Εγώ βέβαια νομίζω, ότι, και αν οι ίδιοι με τα χέρια των τους ελιθοβόλουν, θα ενόμιζον ότι είναι καθαροί από το έγκλημα. Διότι πώς δεν είναι αισχρόν, αλλά και ακόμη περισσότερο, αν δύναται τις να ομιλήση κάπως υπερβολικά διά το ζήτημα τούτο, εκείνοι οι οποίοι μας έσωσαν τότε και έδωσαν ψήφον αθωωτικήν διά σας, αυτοί να περιέλθουν εις κατάστασιν όλως διόλου αντίθετον εξ αιτίας τούτων και να αφεθούν να πάθουν τοιαύτα, οποία ουδείς άλλος εκ των Ελλήνων έπαθεν; Ποίος λοιπόν είναι ο αίτιος τούτων; Ποίος είναι ο δράστης της απάτης ταύτης; Δεν είναι ούτος;

(ii). Δημ 19.98-149 Ο Αισχίνης διαφθάρηκε αφού δωροδοκήθηκε από τον Φίλιππο.

Η άγνοια και ανοησία συγχωρούνται, αλλά η ενσυνείδητη προδοσία, τιμωρείται, σύμφωνα με τον Δημοσθένη (§98-101).

²⁶ Μτφρ. Κ.Θ. Αραπόπουλος, Δημοσθένους Περί της Παραπρεσβείας Αρχαίο κείμενο- εισαγωγή- μετάφραση- σημειώσεις, Αθήνα 1959, εκδόσεις Πάπυρος.

Εάν είχε εξαπατηθεί, ο Αισχίνης, από τον Φίλιππο, θα τον μισούσε. Ούτε μια λέξη όμως δεν είπε εναντίον του, αντίθετα πρόδωσε τα καθήκοντα του ως πρεσβευτής σας (§102-110) .

Και ενώ έπρεπε να οργισθεί βλέποντας το Φίλιππο να πράττει τα αντίθετα των υποσχέσεων του, ο Αισχίνης τόλμησε να σας συμβουλέψει να αναγνωρίσετε τον Φίλιππο ως Αμφικτίονα (§111-113).

Ο Φιλοκράτης ομολόγησε ότι διαφθάρηκε με χρήματα και ο Αισχίνης τάθηκε με το μέρος του (§114-116).

Κατά τη δίκη του Φιλοκράτη, ο Αισχίνης από φόβο μήπως δυσανεστήσει το Φίλιππο, δεν τόλμησε να αποδοκιμάσει τη διαγωγή του κατηγορούμενου (§116-119).

Έπειτα ο Δημοσθένης λέει, ότι ο Αισχίνης θα επικαλεστεί τους μάρτυρες . Όμως τα γεγονότα αυτά είναι μάρτυρες αφεδέστατοι (§120). Ορισμένος, ο Αισχίνης, ως μέλος της τρίτης πρεσβείας η οποία είχε ως σκοπό να εκπληρώσει ο Φίλιππος τις υποσχέσεις του, παρέμεινε στην πόλη με το πρόσχημα της ασθένειας και τοποθέτησε στην θέση του τον αδελφό του. Πέντε ή έξι μέρες αργότερα, όταν οι Φωκείς υποτάχτηκαν, ο Αισχίνης αναχωρεί χωρίς να αποτελεί πια μέρος της πρεσβείας και λαμβάνει μέρος στο συμπόσιο του νικητή (§121-130). Αφού οργίζεσθε , λέει ο Δημοσθένης, με τον Φίλιππο για την πλεονεκτική θέση που δημιούργησαν οι προδότες, τότε πρέπει να τιμωρήσετε τους προδότες που έχετε στα χέρια σας (§131-133).

Προσθέτει ο Δημοσθένης , λένε ότι θα έλθετε σε σύγκρουση με το Φίλιππο, καταδικάζοντας εκείνους οι οποίοι διαπραγματεύθηκαν την ειρήνη, ενώ ο Φίλιππος βλέποντας ότι δεν απολαμβάνει υπόληψη από μέρους σας, θα προσπαθήσει να ωφελήσει τον λαό, αντί να λάβει με το μέρος του λίγους ανθρώπους. Έτσι συνέβη και με τον βασιλιά των Περσών , που τιμώρησε τον προδότη Τιμαγόρα ωφελώντας εμάς. Ο Αισχίνης πλούτισε από την εξασθένηση της πατρίδα του (§134-146).

Θα ισχυριστεί ότι μετά την πολεμική συμφορά μας δεν έχουμε τη δύναμη να επιτύχουμε καλύτερα την ειρήνη. Αλλά ο πόλεμος υπήρξε καταστρεπτικότερος για τους Θηβαίους παρά για εμάς παρόλα αυτά εξαιτίας της ακεραιότητας των πρέσβων τους κέρδισαν περισσότερα από όσα ήλπιζαν (§147-149).

Λοιπόν ανεχώρησε παρά τον νόμον, ο οποίος ορίζει ως ποινήν διά την πράξιν ταύτην τον θάνατον· μεταβάς δε εκεί απεδείχθη ολοφάνερα ότι έπραξεν άλλας πράξεις αξίας θανάτου· αλλά και διά τας προηγουμένας πράξεις και την πρεσβείαν του προς όφελος των ανθρώπων τούτων, δικαίως θα του επεβάλλετο η ποινή του θανάτου. Σκεφθήτε τώρα ποία θα είναι η ποινή, της οποίας η σημασία θα είναι ίση προς τας πράξεις ταύτας. ^[132] Διότι πώς δεν είναι επονείδιστον, άνδρες Αθηναίοι, εν ονόματι μεν της πόλεως όλοι σας και όλος ο λαός να επικρίνετε όλα όσα προήλθον εκ της ειρήνης, και να μη θέλετε να μετάσχετε της Αμφικτυονίας και να οργίζεσθε και να δεικνύετε δυσπιστίαν κατά του Φιλίππου, διότι αι πράξεις του ήσαν ασεβείς και φοβεραί και άδικοι και αντίθετοι προς τα συμφέροντά σας, αλλ' όταν εισέλθετε εις το δικαστήριον διά να ζητήσετε ευθύνας διά τας πράξεις αυτάς, αφού ωρκίσθητε να υποστηρίξετε την πόλιν, αυτόν που είναι όλων των κακών τούτων αίτιος και τον οποίον συνελάβετε επ' αυτοφώρῳ να πράττη ταύτα, τούτον να τον αθωώσητε;

^[133] Και ποίος εκ των άλλων πολιτών, μάλλον δε εξ όλων των Ελλήνων, δεν ήθελε σας κατηγορήσει, εάν σας έβλεπε να οργίζεσθε εναντίον του Φιλίππου, ο οποίος διά να υποκαταστήση την ειρήνην εις τον πόλεμον, ηγόραζε τα μέσα της εκτελέσεως παρά των πωλούντων ταύτα, πράττων πράξιν αξίαν πολλής συγγνώμης, σεις δε να αθωώνετε αυτόν εδώ, ο οποίος τόσον αισχρώς επώλησεν όσα σας ανήκον και μάλιστα όταν οι νόμοι ορίζουν αυστηροτάτας ποινάς εναντίον εκείνου ο οποίος πράττει ταύτα;

(iii). Δημ 19.130-178 Ο Αισχίνης και οι συνένοχοι του έχασαν πολύτιμο χρόνο από τον οποίο επωφελήθηκε ο Φίλιππος, δεν συμμορφώθηκαν στις οδηγίες που είχαν λάβει .

Χρονοτρίβησαν για την αναχώρηση , ενώ ήταν μεγάλη ανάγκη να βιαστούν (§150-154). Χρονοτρίβησαν στο ταξίδι, φθάνοντας στην Πέλλα εικοσιτρείς μέρες μετά οι Αθηναίοι πρέσβεις και παρά τις προτροπές του Δημοσθένη έδωσαν καιρό στον Φίλιππο να καταλάβει τα οχυρά της Θράκης (§155-157).

Δεν επωφελήθηκαν από την καθυστέρηση αυτή για να ορκισθούν οι σύμμαχοι του Φιλίππου και έλαβαν του όρκους του Φιλίππου σε πανδοχείο της Θεσσαλίας (§158-162). Η πρώτη πρεσβεία υπήρξε συντομότατη σε σχέση με τη δεύτερη (§163-165). Ο Δημοσθένης προσθέτει ότι στην Πέλλα έδειξε διαγωγή πολύ διαφορετική από τους συμπρεσβευτές του, αφού αρνήθηκε να λάβει τα δώρα, τα οποία ο Φίλιππος

έδινε στους άλλους πρέσβεις. Αντίθετα φρόντισε για την απελευθέρωση των Αθηναίων αιχμαλώτων και μάλιστα με δικά του χρήματα (§166-170). Για τον μοναδικό αυτό σκοπό δέχθηκε να αποτελέσει μέλος της δεύτερης πρεσβείας (§171-172). Εάν δε η γνώμη του υπερίσχυε τα πράγματα θα είχαν καλύτερη έκβαση (§173).

Αντίθετα ο Αισχίνης σε συμφωνία με τον Φιλοκράτη παρέβηκε τις οδηγίες τις οποίες έλαβε, εξαπάτησε τον λαό με ψευδείς ειδήσεις και βρέθηκε σε πολλές ιδιαίτερες συνομιλίες με το Φίλιππο και μια φορά μάλιστα τη νύχτα (§174-177).

Στο τέλος του τμήματος αυτού ο Δημοσθένης απαριθμεί εκ νέου όλα τα σημεία, τα οποία στην αρχή του λόγου υποσχέθηκε να εξετάσει και λέει ότι εκπλήρωσε την υπόσχεση του (§177-178).

Β. Δημ 19.179-340 Δεύτερο μέρος

Στο τμήμα αυτό ο ρήτορας κατ' αρχάς αναπτύσσει την σημασία των χαμένων θέσεων εξ' αιτίας του Αισχίνη (§179-181) και αναιρεί ενδεχόμενη αντίρρηση του Αισχίνη, ότι ποτέ δεν του ζητήθηκε ευθύνη για τους λόγους ενός πρεσβευτή λέγοντας ότι οι λόγοι ενός πρεσβευτή όπως και ο χαμένος χρόνος ασκούν αποφασιστική επίδραση στις υποθέσεις της πολιτείας (§182-186).

ΔΗΜ 19.182-186.

Θα αγανακτήση λοιπόν τώρα αμέσως πάρα πολύ, ως πληροφορούμαι, διότι μόνος εκ των ομιλούντων ενώπιον του λαού, οφείλει να δώση λόγον δι' όσα είπε. Εγώ θα αφήσω κατά μέρος την γνώμην ταύτην, ότι κανονικά, όλοι έπρεπε να τιμωρηθούν διά τους λόγους των, εάν ομιλούν διά να λαμβάνουν χρήματα· αλλ' ιδού τι λέγω: εάν ως ιδιώτης ο Αισχίνης φλυαρών διέπραξε τα αμαρτήματα ταύτα, μη εξετάσετε λεπτομερώς τα ζητήματα, αφήσατέ τον, συγχωρήσατέ τον· αν όμως ως πρεσβευτής εκ προθέσεως, διά να λάβη χρήματα, σας εξαπάτησε, μη τον αθωώσητε, μη παραδεχθήτε ότι δεν πρέπει να τιμωρηθή δι' όσας υποσχέσεις έδωκε. ^[183] Διότι διά ποίον άλλο πρέπει οι πρέσβεις να είναι υπεύθυνοι παρά διά τους λόγους των; Διότι οι πρέσβεις δεν είναι κύριοι ούτε τριήρων, ούτε τόπων, ούτε οπλιτών, ούτε ακροπόλεων (διότι κανείς δεν τους εμπιστεύεται αυτά), αλλά λόγων και χρόνων. Εάν λοιπόν ο Αισχίνης δεν συνετέλεσεν ώστε να χαθή εκ των προτέρων ο χρόνος ο ευνοϊκός διά την πόλιν μας, δεν είναι ένοχος, εάν όμως έγινε αίτιος να χαθή, έχει αδικήσει. Όσον αφορά τους λόγους του, εάν μεν ανέφερε κάτι αληθές και ωφέλιμον, ας αθωωθή, αν όμως ανέφερε ψευδή,

παρασυρθείς υπό των χρημάτων, και ασύμφορα, ας καταδικασθή. ^[184] Πράγματι δεν δύναται τις να σας βλάβη περισσότερο παρά λέγων λόγους ψευδείς. Διότι εκείνοι, των οποίων το πολίτευμα στηρίζεται εις τον λόγον, πώς δύνανται να ζώσιν ως πολίται ασφαλείς, αν οι λόγοι τούτοι δεν είναι αληθείς; Εάν δε προσέτι κάποιος φθάνη εις το σημείον να δέχεται χρήματα και να εξυπηρετή διά των λόγων του τα συμφέροντα του εχθρού, τότε πώς δεν θα κινδυνεύσετε; Και όσον αφορά επίσης τον χρόνον δεν είναι το ίδιον αδίκημα να τον αφήση κανείς να χαθή εις ολιγαρχίαν ή εις τυραννίαν παρά εις δημοκρατικόν πολίτευμα. ^[185] η διαφορά είναι μεγάλη. Διότι εις τα καθεστώτα αυτά, κατά την γνώμην μου, όλα γίνονται κατόπιν διαταγών και ταχέως· αλλά εις το πολίτευμά σας πρέπει κατά πρώτον η βουλή να ακούση έκθεσιν πλήρη και να συντάξη την απόφασίν της (προβούλευμα), και τούτο όταν η ημερησία διάταξις περιέχη υποθέσεις κηρύκων ή πρέσβων, όχι εις πάσαν περίπτωσιν· έπειτα πρέπει να συνέλθη η συνέλευσις του λαού και μάλιστα όταν είναι τούτο ωρισμένον υπό των νόμων· έπειτα πρέπει να υπερισχύσουν των αντιλεγόντων από άγνοιαν ή μοχθηρίαν όσοι κάμνουν προτάσεις ορθάς. ^[186] Επί πλέον, όταν το πράγμα έχη αποφασισθή και φαίνεται του λοιπού ωφέλιμον, πρέπει να δώση κανείς, τον χρόνον, όπως οι πτωχοί πολίται ευρεθούν εις θέσιν ώστε να εκπληρώσουν τα προσφάτως επιβληθέντα βάρη. Εκείνος λοιπόν ο οποίος στερεί του χρόνου τούτου πολίτευμα όπως το ιδικόν σας, αυτός δεν σας αφαιρεί μόνον τον χρόνον, αλλά σας αφαιρεί καθαρά και απλά τας πράξεις

Προσθέτει ο Δημοσθένης, ότι η διατάραξη των σχέσεων μας προς τον Φίλιππο τον εμποδίζει να κάνει καλό στην πόλη μας. Οι επιστολές του όμως μέσω των οποίων μας εξαπάτησε δίνουν την απάντηση στην αντίρρηση αυτή (§187).

Θα πει ο Αισχίνης, ότι ο Δημοσθένης κατηγορεί τους συμπρεσβευτές του . Όχι, ο Δημοσθένης κατηγορεί τους προδότες, ακολουθώντας την παράδοση των Αθηναίων (§188-191). Προς την ανακατασκευή της αντίρρησης αυτής ο Δημοσθένης συνάπτει τη διαγωγή του ηθοποιού Σάτυρου κατά το συμπόσιο του δόθηκε από τον Φίλιππο, και έρχεται σε αντίθεση με τη διαγωγή του Αισχίνη (§192-198). Κανένας τέτοιος άνθρωπος δεν πρέπει να καυχάται για την ζωή του (§199-200).

Μετά από αυτά ο Δημοσθένης λέει ότι ο Αισχίνης για να ελαττώσει την ευθύνη του θα ισχυριστεί ότι ο κατήγορος είναι συνένοχος στα γεγονότα για τα οποία τον κατηγορεί, αλλά οι πράξεις του Αισχίνη αναιρούν αυτή την κατηγορία (§201-205). Χαρακτηριζόμενοι ως προδότες οι Αισχίνης και Φιλοκράτης σε πολλές συνελεύσεις του λαού, δεν τόλμησαν να εκτοξεύσουν κατηγορίες κατά του

Δημοσθένη (§206-210). Όταν ο Δημοσθένης παρουσιάστηκε μπροστά στους άρχοντες για να λογοδοτήσει για την δεύτερη πρεσβεία, όπως είχε πράξει για την πρώτη, ο Αισχίνης αντιτάθηκε σε αυτό, θεωρώντας περιττή νέα λογοδοσία (§211-214).

Απευθυνόμενος μετά από αυτά στους δικαστές, ο Δημοσθένης τους παρακαλεί να μη κρίνουν βάσει των λόγων του ή των λόγων των μαρτύρων, αλλά βάσει των γεγονότων (§215-220).

Μετά από αυτά προσθέτει ο Δημοσθένης ότι κανένα συμφέρον δεν ωθεί τον ίδιο να κατηγορήσει τον Αισχίνη, εκτός από την αλήθεια και την δικαιοσύνη και για να διαχωρίσει τις ευθύνες του από αυτόν. Οι μισθοφόροι του Φιλίππου εργάζονται υπέρ του στην Αθήνα φανερά και οι Αθηναίοι πρέπει να τιμωρήσουν τους προδότες αυστηρά (§221-233).

Την στιγμή αυτή ο ρήτορας θυμάται ενδεχόμενη παρατήρηση του Αισχίνη, ότι ο Δημοσθένης αντιφάσκει και παρακαλεί τους δικαστές να προσέξουν το σημείο αυτό (§234-236).

Ίσως οι αδελφοί του Φιλοχάρης και Αφόβητος θα επέμβουν υπέρ του. Ανερχόμενοι σε αξιώματα, παρά την ταπεινή καταγωγή τους έπρεπε να είναι μετριοφρονες. Ότι και να πουν μη τους ακούσετε, λέει προς του δικαστές (§237-240).

Αρχικά, προσθέτει ο Δημοσθένης, έθεσε ο Αισχίνης κατηγορούμενο τον Τίμαρχο, ενώ τώρα πρέπει να υποβληθεί σήμερα ο ίδιος ως κατηγορούμενος (§241). Ο κατηγορούμενος δεν πρέπει να κατηγορεί τον κατήγορο, αλλά να απολογηθεί για τον εαυτό του (§242). Επικαλείται έλλειψη μαρτύρων αλλά όλη η Ελλάδα είναι γεμάτη από τον θόρυβο για την δωροδοκία του Αισχίνη (§233-234). Οι στίχοι μιας ξεχασμένης τραγωδίας τους οποίους επικαλέσθηκε, στρέφονται εναντίον του (§245). Έπρεπε να θυμηθεί άλλους στίχους, τους οποίους συχνά ως υποκριτής κωμωδίας απήγγειλε και οι οποίοι διδάσκουν την αγάπη για την πατρίδα (§246-250). Κατηγόρησε τον Τίμαρχο για την απρέπεια της στάσης του στο δικαστήριο και καυχείται ότι ο ίδιος μιμείται τον Σόλωνα στις κινήσεις του. Καλύτερα θα ήταν όμως να μιμηθεί τον μέγα αυτόν άνδρα στις πράξεις του, γιατί δεν παρέδωσε τη Σαλαμίνα ούτε την Αμφίπολη (§251-255). Επί την ευκαιρία γνωστοποιεί τμήμα ελεγείας²⁷ του Σόλωνα. Ο Σόλων είχε δίκιο. Οι θεοί προστατεύουν την πόλη και όλα αποβαίνουν καλώς. Ο Αισχίνης καταδιώκει άνθρωπο λιγότερο ένοχο από τον ίδιο και αυτό τον

²⁷ Στην Αρχαία Ελλάδα ελεγεία χαρακτηριζόταν κάθε ποίημα που αναπτυσσόταν σε δίστιχα.

καταδεικνύει ανάξιο επιείκειας. Επιτίθεται σε εμένα και μου δίνει το δικαίωμα να αποκαλύψω όλες τις πράξεις του (§256-258).

Μεγάλος ο αριθμός των προδοτών , προσθέτει ο Δημοσθένης, που συντέλεσαν στην καταστροφή των πατρίδων όπως τη Θεσσαλία , Αρκαδία, Σπάρτη, Όλυνθο. Όποιος από εμάς δέχεται τα δώρα του Φιλίππου πρέπει να χαρακτηριστεί ως προδότης (§259-262). Μιμηθείτε το παράδειγμα των προγόνων σας, οι οποίοι τιμώρησαν τον Άρθμιο και τον Καλλία (§269-275). Πρόσφατα τιμώρησαν με θάνατο τον Επικράτη, φίλο της δημοκρατίας γιατί δωροδοκήθηκε, αλλά και άλλους πολίτες καταγόμενους από μεγάλες οικογένειες (§276-282). Ζητώντας την καταδίκη του Τιμάρχου, καταδίκασε τον ίδιο του τον εαυτό. Το αληθινό έγκλημα του Τιμάρχου ήταν ο πατριωτισμός του. Η ηθική ήταν κενό επιχείρημα , το οποίο ασυνέτως επικαλέστηκε ο Αισχίνης, όταν ο ίδιος περιστοιχίζεται από τους πλέον διεφθαρμένους ανθρώπους (§283-287).

Η εξασθένηση των Αθηναίων, προσθέτει ο Δημοσθένης, προήλθε από την προδοσία του Αισχίνη, ενώ όσοι αναλαμβάνουν την υπεράσπιση των προδοτών αποτελούν μεγάλο επίσης κίνδυνο για την πόλη (§288-289). Κατόπιν ο Δημοσθένης επιτίθεται κατά του Εύβουλου, γιατί υποστηρίζει τον Αισχίνη (§290-297).

Τα μαντεία προφυλάσσουν τους δικαστές από τους προδότες. Επίσης η ανθρώπινη λογική αρκεί για να αντιληφθεί την προδοσία. Η πολιτική του Φιλίππου συνίσταται στη διαφθορά των πλέον σημαντικών από τους πολίτες και από κει προέρχονται οι επιτυχίες του. Διαλύστε αυτές τις μηχανορραφίες χωρίς να ακούτε τους υπερασπιστές των προδοτών και τιμωρήστε όσους πωλήθηκαν έξω από την πατρίδα τους. Κανείς δεν είναι πιο άξιος για τιμωρία από τον Αισχίνη , του οποίου η σημερινή διαγωγή είναι αντίθετη προς τον πατριωτικό ζήλο που έδειξε άλλοτε (§298-314).

Μετά από αυτά ο Δημοσθένης εκθέτει το σχέδιο το οποίο καταστρώθηκε μεταξύ του Φιλίππου και των άπιστων πρέσβεων για να εξαπατηθεί ο Αθηναϊκός λαός και να καταληφθούν εξ' απροόπτου οι Θερμοπύλες και η Φωκέα. Νέα απόδειξη της δωροδοκίας του Αισχίνη και των συνενοχών του (§315-331).

Έπειτα ο ρήτορας για να ανακεφαλαιώσει καθορίζει εκ νέου τα όρια της συζήτησης και κατοχυρώνει τους δικαστές ενάντια στα μέσα που θα μεταχειρισθεί ο κατηγορούμενος για να τους παραπλανήσει μεταβάλλοντας το υπό συζήτηση θέμα (§332-336).

Στρεφόμενος δε προς τους δικαστές τους παρακαλεί να μην παρασυρθούν από την φωνή και τον τρόπο της ομιλίας του, γιατί τα φυσικά του χαρίσματα στρέφονται εναντίον τους (§337-340).

ΔΗΜ 19.337–340.

Εξ άλλου ίσως αναγκασθώ να ομιλήσω και περί της φωνής του· διότι ακούω ότι υπερηφανεύεται πολύ και δι' αυτήν και έχει την γνώμην ότι διά της υποκριτικής του τέχνης θα σας υποτάξω εις την θέλησίν του. Εις εμέ δε φαίνεσθε ότι ηθέλετε πράξει το πλέον άτοπον πράγμα, εάν, ότε ήτο υποκριτής λαμβάνων μέρος εις τραγωδίας σχετικές με τας δυστυχίας του Θυέστου και των ηρώων που εξεστράτευσαν εις Τροίαν, τον εξεδιόξατε με κτυπήματα και σφυρίγματα από τα θέατρα και μόνον που δεν τον ελιθοβολήσατε, ώστε εις το τέλος να παραιτηθή και από τον ρόλον του τριταγωνιστού, εάν τώρα, που δεν είναι επί της σκηνής, αλλά έγινεν αίτιος μεγίστων κακών εις την πόλιν δι' υποθέσεις που θίγουν ύψιστα και μέγιστα συμφέροντα της πόλεως, τον προσέχετε, διότι έχει ωραίαν φωνήν.^[338] Μη κάμετε αυτό· μη δειχθήτε τόσο ανόητοι, αλλά σκεφθήτε ότι, όταν εξετάζετε ένα κήρυκα, πρέπει να προσέχετε, αν έχη ωραίαν φωνήν, αλλ' όταν εξετάζετε ένα πρεσβευτήν, ο οποίος διατείνεται ότι φροντίζει δια τα κοινά ζητήματα, να παρατηρείτε αν είναι δίκαιος, και αν είναι ωπλισμένος με συναίσθημα υπερηφανείας διά να σας υποστηρίξη, και πνεύματος ισότητος απέναντί σας, όπως εγώ τον μεν Φίλιππον δεν εθαύμασα, αλλά ηυσπλαγχνίσθην τους αιχμαλώτους σας και τους έσωσα, ουδέποτε δε εκάμφθην προ του Φιλίππου. Ο Αισχίνης όμως εκολίετο προ των ποδών του Φιλίππου, έψαλλε τους παιάνας, σας δε κατεφρόνει.

^[339] Προσέτι, όταν ίδητε ευγλωττίαν ή ωραιότητα φωνής ή κάποιο άλλο προτέρημα του είδους αυτού εις ένα άνδρα, ο οποίος εδείχθη έντιμος και πλήρης γενναιοφροσύνης, πρέπει όλοι να συμμεριζώμεθα την χαράν του και να τον βοηθώμεν να ασκή τα προτερήματά του αυτά, διότι τούτο είναι ωφέλεια της οποίας μετέχετε όλοι· όταν όμως παρατηρήσετε το προτέρημα αυτό εις άνθρωπον διεφθαρμένον από δώρα, διεστραμμένον και κατώτερον πάσης ωφελείας, πρέπει να τον απομακρύνετε, να τον βλέπετε με αυστηρότητα και εχθρότητα, διότι η εγκληματικότης, όταν αποκτήση δύναμιν διά να ασκήση επιρροήν επί της πόλεως, τότε είναι αντίθετος προς το συμφέρον της χώρας.^[340] Παρατηρήσατε δε εις ποίαν στενόχωρον θέσιν ερρίφθη η πόλις εξ αιτίας

εκείνων που απέκτησαν την εκτίμησιν του ανθρώπου τούτου. Διότι τα μεν άλλα προτερήματα ασκούν επίδρασιν αυτά καθ' εαυτά, αλλά η ευκολία του λόγου, αν προσκρούση εις την ιδιικήν σας αντίδρασιν που ακούετε, τότε χάνει ο λόγος την αξίαν του. Λοιπόν ακούετε αυτόν ως άνθρωπον δωροδοκηθέντα και εγκληματίαν που δεν λέγει τίποτε αληθές.

Γ. Δημ 19.341-343 Επίλογος

Κλείνει τον λόγο του ο Δημοσθένης, λέγοντας στους δικαστές ότι η καταδίκη του Αισχίνη θα είναι ωφέλιμη για τις σχέσεις τους με τον Φίλιππο, όποια και αν είναι η πολιτική τους στο μέλλον, γιατί θα χρησιμεύσει ως προειδοποίηση για όλους τους Έλληνες. Ο όρκος σας, η δόξα σας, η ασφάλεια σας, λέει προς τους δικαστές, σας απαγορεύουν να τον αθωώσετε.

Δ. Ποια η έκβαση της δίκης.

Μετά τη σφοδρή επίθεση του Δημοσθένη και την εξίσου σθεναρή απολογία του Αισχίνη, ο τελευταίος αθωώθηκε με πλειοψηφία τριάντα ψήφων²⁸: Την σωτηρία του οφείλει εν μέρει στην υποστήριξη των αδελφών του Φιλοχάρη και Αφόβητο. Ο μεν ήταν στρατηγός για τρίτη φορά και ο δε διαχειριστής των θεωρικών. Ο Εύβουλος επίσης, ο οποίος από τρία χρόνια πριν σταμάτησε να διαχειρίζεται τα οικονομικά των Αθηναίων, αλλά εξακολουθούσε να έχει μεγάλη επιρροή, μαρτύρησε υπέρ του Αισχίνη. Επίσης ο συνετός στρατηγός Φωκίωνας τον υποστήριξε. Άλλωστε, η κατηγορία της προδοσίας ήταν δύσκολο να αποδειχθεί. Έτσι τα δύο αντιμαχόμενα μέρη έμειναν σχεδόν ισόπαλα.

²⁸ Διον. Αλικαρν. Επιστολή προς Αμμαίων Ι,10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΑΜΑΧΗΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΡΗΤΟΡΩΝ.

4.1. Εισαγωγή.

Αμέσως μετά την μάχη της Χαιρώνειας (338π.Χ.) η Αθηναϊκή πολιτεία δέχθηκε την προσφορά της ειρήνης. Ο Φίλιππος αφού γιόρτασε την νίκη του δεν θέλησε να συνεχίσει τον αγώνα κατά των Αθηναίων γιατί φοβόταν μην τυχόν οι Αθηναίοι τα παίξουν όλα και αναγράψουν στην ιστορία μια νέα μάχη του Μαραθώνα. Άλλωστε ο Υπερείδης είχε προτείνει, μόλις αναγγέλθηκε το αποτέλεσμα της μάχης της Χαιρώνειας, να στρατολογηθούν οι δούλοι. Η αρχαία παράδοση λέει ότι 160 χιλιάδες δούλοι ήταν να επιστρατευθούν .

Ο αγώνας λοιπόν ενάντια στους Αθηναίους θα ήταν αγώνας υπέρ βωμών και εστιών. Ήξερε ο Φίλιππος ότι σε παρόμοιες περιστάσεις στο παρελθόν, ο αθηναϊκός λαός έδειξε ζωτικότητα και ψυχική ακαμψία, ανωτερότητα και πατριωτισμό. Ο Φίλιππος λοιπόν, που γνώριζε καλά την ελληνική ιστορία και κυρίως την αθηναϊκή, δεν ήθελε να διακινδυνεύσει τα θετικά υπέρ αυτού αποτελέσματα της μάχης της Χαιρώνειας, γι' αυτό δέχθηκε την μεσολάβηση των Αθηναίων φίλων του και σύναψε νέα συνθήκη ειρήνης με τους Αθηναίους. Ίσως και στην ανεκτική αυτή απέναντι στους Αθηναίους πολιτική του να έλαβε υπ' όψιν του και τα εξής: α) την επιρροή των Αθηναίων στα νησιά του Αιγαίου και στα παράλια της Μικράς Ασίας και β) στην Σπάρτη. Εάν εισέβαλλε στην Αττική θα δημιουργούνταν στο Αιγαίο δυσμενείς συνθήκες για τον Φίλιππο και ενδεχομένως η Σπάρτη θα οργάνωνε αντίσταση ή και επίθεση εναντίον του Φιλίππου.

Όποιοι και αν ήταν οι λόγοι που ώθησαν τον Φίλιππο να δεχθεί την προσφορά της ειρήνης, το γεγονός είναι ότι οι Αθηναίοι δεν είδαν το μακεδονικό στρατό να εισβάλλει στην Αττική, και για αυτό όταν πέρασε ο κίνδυνος, οι δύο κομματικές παρατάξεις άρχισαν να μάχονται. Το περίεργο είναι ότι ενώ μέχρι τις παραμονές της μάχης της Χαιρώνειας ο Δημοσθένης, ο Υπερείδης και ο Λυκούργος ήταν οι αρχηγοί της αντιπολίτευσης όπως σήμερα θα λέγαμε, μετά την ιστορική μάχη, ο Δημοσθένης και ο Λυκούργος κατέστησαν πολιτικά πολύ ισχυροί. Η μεγάλη μάζα του πληθυσμού της Αττικής τους περιέβαλλε με την εμπιστοσύνη της και για πολύ καιρό ήταν οι κρατούντες. Ο Δημοσθένης πίστευε ότι η Αθηναϊκή Πολιτεία δεν κάμφθηκε για πάντα, αλλά ότι υπήρχαν πολλές δυνατότητες αφού ανασυντάξει τις δυνάμεις της να

καταστεί μια μέρα και πάλι αντάξια του παρελθόντος της. Δεν το απέκρυπτε μάλιστα ο Δημοσθένης ότι η εξωτερική του πολιτική ήταν καιροσκοπική και ότι μια μέρα ήλπιζε να αντιταχθεί κατά των Μακεδόνων. Ο πατριωτισμός του λοιπόν δεν έσβησε, αλλά προσπάθησε να χαλυβδώσει την ψυχή των Αθηναίων με τον φανατισμό εκείνο που οδηγεί την μάζα σε πράξεις και ενέργειες που δημιουργούν τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα.

Εννοείται πως και το αντίθετο κόμμα δεν εγκατέλειψε τον αγώνα. Ίσα ίσα ανέπτυξε μεγάλη δράση και άμεσα και έμμεσα αγωνίστηκε να καταστήσει την μετά του Φιλίππου ειρήνη σταθερά και αδιατάρακτα. Οι υποστηρικτές του Δημάδη, Αισχίνη και Φωκίωνα πίστευαν ότι ήλθε η στιγμή να οργανωθεί μεγάλη ελληνική εκστρατεία κατά των Περσών, με επικεφαλείς τους Μακεδόνες για να διοχετευθεί ο ακτήμων πληθυσμός των ελληνικών πόλεων στην Ασία. Το πρόγραμμα του Ισοκράτη²⁹ ήταν καιρός να εφαρμοστεί.

Γι αυτό και αγωνίζονταν ενάντια στον Δημοσθένη ο οποίος ήταν και επικίνδυνος αντίπαλος τους και ικανός να δημιουργήσει αφ' ενός προστριβές μεταξύ Αθηναίων και Μακεδόνων και αφ' ετέρου να οργανώσει την Ελλάδα σε αντιμακεδονικό συνασπισμό.

Για όλους αυτούς τους λόγους, η μακεδονική παράταξη μισούσε τον Δημοσθένη και έκανε το πάν για να τον βγάλει από την μέση. Ο σπουδαιότερος όμως αντίπαλός του ήταν ο Αισχίνης, γιατί και ρήτορας σπουδαίος και ονομαστός ήταν και ανεδείχθη μαχητικός πολιτικός στους αγώνες του. Αυτός λοιπόν είχε αναλάβει εκ μέρους της φιλομακεδονικής παράταξης να αναμετρηθεί με τον Δημοσθένη ενώπιον των λαϊκών συνελεύσεων και σε αυτόν έπεσε ο κλήρος να αντιταχθεί εκ του εμφανούς κατά της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής του Δημοσθένη. Ο αγώνας αυτός μεταξύ των δύο ρητόρων –αρχηγών άρχισε από το έτος 347π.Χ., από τη σύναψη της καλούμενης φιλοκράτειας ειρήνης μεταξύ Αθηναίων και Φιλίππου και συνεχίστηκε μέχρι το 330π.Χ. με το ίδιο πείσμα και εχθροπάθεια.

Εφ' όσον λοιπόν ο Δημοσθένης μέχρι την μάχη της Χαιρώνειας έδειξε πως δεν έκανε τίποτα άλλο παρά να εργάζεται για την ανύψωση των Αθηναίων και την δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών προς ανατροπή της κυριαρχίας των Μακεδόνων, οι

²⁹ Ο Ισοκράτης σε λόγο του που εκφωνεί το 346 π.Χ. εκθέτει ένα πολιτικό σχέδιο παρόμοιο με εκείνο που είχε εκθέσει στον Πανηγυρικό του. Σύμφωνα με το σχέδιο οι Έλληνες οφείλουν να αναλάβουν δράση ενάντια των Περσών. Η διαφορά ανάμεσα στους δύο λόγους είναι ότι στον πανηγυρικό είχε αναγνωρίσει αρχικά το δικαίωμα στην Αθήνα και όχι στον Φίλιππο, να πρωτοστατήσει στον αγώνα κατά των Περσών.

υποστηρικτές του Αισχίνη ζητούσαν αφορμή για να εξοντώσουν πολιτικά τον Δημοσθένη. Η αφορμή αυτή δόθηκε, μετά τη μάχη της Χαιρώνειας.

Ο Κτησιφώντας, φίλος και ομοϊδεάτης του Δημοσθένη πρότεινε να στεφανωθεί ο Δημοσθένης με χρυσό στεφάνι για την μεγάλη υπηρεσία του στην πατρίδα. Όταν το ψήφισμα υποβλήθηκε προς έγκριση οι μακεδονίζοντες αντέδρασαν. Ο Δημοσθένης όμως ήταν πανίσχυρος. Τότε σκέφτηκαν να υποβάλουν ένσταση κατά του κύρους του ψηφίσματος αφού είχαν δικαίωμα από τον νόμο.

Εάν οι μακεδονίζοντες δεν αντιδρούσαν χωρίς να χρησιμοποιήσουν όλα τα νόμιμα μέσα για να μην εγκριθεί το ψήφισμα του Κτησιφώντος, πρώτον θα κακοχαρκτηρίζονταν από τον Φίλιππο και δεύτερον με την έγκριση του ψηφίσματος του Κτησιφώντος θα αποδοκιμαζόταν η ασκούμενη φιλομακεδονική πολιτική και το κυριότερο θα αποδοκιμαζόταν και η μετά του Φιλίππου ειρήνη. Οι υπέρ του Αισχίνη για αυτούς τους λόγους έπρεπε να αντιδράσουν.

Για αυτό ο Αισχίνης άσκησε το δικαίωμα που είχε από τη νομοθεσία να υποβάλλει ένσταση³⁰, όπως σήμερα θα λέγαμε, κατά του κύρους του ψηφίσματος του Κτησιφώντος (338π.Χ.) Ο Αισχίνης, εκ του νόμου, είχε από πέντε μήνες από την υποβολή της πρώτης ένστασής του (υπωμοσίας) να υποβάλλει στους θεσμοθέτες τακτική μήνυση κατά του Κτησιφώντα με την κατηγορία ότι το ψήφισμα που πρότεινε να στεφανωθεί με χρυσό στεφάνι ο Δημοσθένης ήταν παράνομο, δηλαδή παραβίαζε ορισμένους νόμους και γι αυτό έπρεπε να τιμωρηθεί ότι παρανόμησε.

Η ένσταση όμως αυτή δεν συζητήθηκε άμεσα αλλά παρέμεινε εκκρεμής μέχρι το έτος 330 π.χ.

Ο Αισχίνης στην ένσταση του υποστήριξε κυρίως ότι ο Κτησιφών παρέμβει τους θεμελιώδεις νόμους της Πολιτείας γιατί εφόσον ο Δημοσθένης δεν έδωσε λόγο της διαχείρισης του και άρα δεν ήταν επιτρεπτό να τιμηθεί με χρυσό στεφάνι έλεγε δηλαδή ο νόμος, ότι όσοι διατέλεσαν άρχοντες της Πολιτείας και ήταν άξιοι να στεφανωθούν για την υπηρεσία τους στην πατρίδα, έπρεπε απαραίτητα προηγουμένως να έχουν δώσει λόγο και ευθύνη της οικονομικής και όχι μόνο διαχείρισης τους. Επίσης ο Αισχίνης υποστήριξε ότι το ψήφισμα του Κτησιφώντα ήταν παράνομο για τον εξής βοηθητικό λόγο, γιατί ο Κτησιφών εισηγήθηκε να γίνει το στεφάνωμα του Δημοσθένη στο Θέατρο του Διονύσου. Αυτό όμως απαγορευόταν σύμφωνα με τα καταστατικό νόμο της πολιτείας και μόνο στην Εκκλησία του δήμου

³⁰ υπομωσία.: δια ενόρκου δηλαδή διαβεβαιώνεται ότι πρόκειται να κατηγορήσει το ψήφισμα του Κτησιφώντα.

επιτρεπόταν να γίνουν τέτοιου είδους τιμητικές διακρίσεις. Η ένσταση του Αισχίνη αναμφισβήτητα στηρίζονταν στον νόμο, αλλά σύμφωνα με την απολογία του Δημοσθένη και των παρατεθειμένων ψηφισμάτων πληροφορούμαστε ότι οι επικαλούμενοι από τον Αισχίνη νόμοι είχαν αχρηστευθεί γιατί δεν εφαρμόζονταν πλέον.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως η πρώτη καταγγελία του Αισχίνη υποβλήθηκε το 338 π..Χ και η εκδίκασή της μήνυσης κατά Κτησιφώντα έγινε το 330π.Χ. Γιατί αυτή η εκκρεμότητα οχτώ χρόνων; Γιατί ο Αισχίνης δεν έσπευσε την εκδίκασή της μήνυσής του και την έφερε το 330π.Χ. ενώπιον του αθηναϊκού δικαστηρίου; Ο Δημοσθένης μετά τη μάχη της Χαιρώνειας ήταν λαοπρόβλητος. Συνεπώς ήταν και πανίσχυρος. Η εκδίκασή λοιπόν της κατηγορίας κατά του Κτησιφώντα θα κατέληγε σε ήττα του Αισχίνη. Για αυτό έπρεπε να αναμείνει αργότερο χρόνο με ευνοϊκότερες περιστάσεις. Η περίπτωση αυτή κατά τη γνώμη του παρουσιάστηκε όταν οι Λακεδαιμόνιοι, επιτιθέμενοι κατά των Μακεδόνων, απέτυχαν στην προσπάθειά τους. Η ήττα των Σπαρτιατών δημιούργησε μια ψυχολογία ευνοϊκή για τους μακεδονίζοντες γιατί οι των ανωτέρων στρωμάτων του πληθυσμού που συμπαθούσαν τους Μακεδόνες ενισχύθηκαν. Από την άλλη οι αντιμακεδονίζοντες, τόσο στην Αθήνα όσο και στις άλλες πόλεις πτοήθηκαν και έχασαν το ηθικό τους, γιατί η ήττα των Σπαρτιατών ήταν για αυτούς βαρύ πλήγμα και εκμηδένισε τις ελπίδες ότι ήταν δυνατόν να εκδιωχθούν οι μακεδονικές φρουρές από την Ελλάδα. Ο Αισχίνης, λοιπόν, είχε κάθε συμφέρον την περίοδο αυτή, την οποία και στην Αθήνα το κόμμα του είχε ανέβει, να επιδιώξει την εκδίκασή της κατά του Κτησιφώντα εκκρεμής κατηγορίας του, γιατί ήλπιζε να κερδίσει την δίκη και να καταβάλει τον σπουδαιότερο και πιο επικίνδυνο αρχηγό της αντιμακεδονικής παράταξης.

Ίσως όμως και άλλος ένας λόγο να ανάγκασε τον Αισχίνη να επιδιώξει την εκδίκασή της κατά του Κτησιφώντα κατηγορίας του : Μαθαίνουμε από τον ίδιο τον Αισχίνη, ότι ο Δημοσθένης αλληλογραφούσε με τους εχθρούς της Μακεδονίας στην Ασία και Ευρώπη³¹ και εργαζόταν για την ανατροπή του έργου του Αλεξάνδρου .

Εάν λοιπόν λάβουμε υπ' όψιν τις ενέργειες του Δημοσθένη, μπορούμε να υποθέσουμε ότι υποδείχθηκε στον Αισχίνη να φέρει ενώπιον του αθηναϊκού δικαστηρίου την κατά του Κτησιφώντα και Δημοσθένη κατηγορία του και να αγωνιστεί να κερδίσει την δίκη.

³¹ Βλ. Αισχ. κατά Κτησιφώντα § 250, 254, 269.

Η καταδίκη του Κτησιφώντα θα σήμαινε και η καταδίκη του Δημοσθένη δηλαδή θα αχρηστευόταν ο αρχηγός του αντιμακεδονικού κόμματος και θα έπανε να είναι επικίνδυνος.

Εφ' όσον δε το αντιμακεδονικό κόμμα θα έχανε τον σπουδαιότερο και ικανότερο αρχηγό του, δεν θα ήταν δυνατόν η Αθηναϊκή Πολιτεία να αναλάβει την πρωτοβουλία της συνεργασίας των Ελλήνων και των βαρβάρων με αντικειμενικό σκοπό να κτυπηθούν οι Μακεδόνες τόσο στην Ασία όσο και στην Ευρώπη.

4.2. Ο λόγος του Αισχίνη "Κατά Κτησιφώντα".

4.2.1. Υπό ποιές προϋποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος του Αισχίνη κατά Κτησιφώντος.

Όταν επί τέλους ήλθε η ώρα να εκδικασθεί η μήνυση του Αισχίνη, όπως ήταν επόμενο, η δίκη προκάλεσε μεγάλο ενδιαφέρον , γιατί στην ουσία κατηγορούμενος ήταν ο Δημοσθένης και επρόκειτο ενώπιον του Αθηναϊκού δικαστηρίου να διεξαχθεί ρητορική μονομαχία από δύο επιφάνειες ρήτορες οι οποίοι όχι μόνο ήταν σπουδαίοι ομιλητές, αλλά και ως αρχηγοί των αντιμαχομένων παρατάξεων κατ' ανάγκη θα έκαναν τον απολογισμό της πολιτικής τους σταδιοδρομίας και θα υπερασπίζονταν την εφαρμοσμένη μέχρι την ημέρα εκείνη πολιτική τους .

Ο Αισχίνης λοιπόν εκφώνησε τον λόγο του οποίου η ανάλυση ακολουθεί , αλλά στην ουσία κατηγορεί τον Δημοσθένη και αυτόν κυρίως ήθελε να πλήξει . Για αυτό και ο Δημοσθένης αναγκάζεται ως συγκατηγορούμενος να λάβει τον λόγο γιατί εάν καταδικαζόταν ο Κτησιφών , η καταδίκη θα βάρυνε αυτόν τον ίδιο.

Ο Αισχίνης γνωρίζοντας ότι ο Δημοσθένης απολάμβανε μεγάλη συμπάθεια και ήταν πανίσχυρος στην Αθήνα, αρχίζει την κατηγορία του θυμίζοντας τους νόμους σύμφωνα με τους οποίους δεν ήταν επιτρεπτό σε κανέναν να στεφανωθεί με χρυσό στεφάνι εκτός του μέρους στο οποίο συνεδριάζει ο λαός και μάλιστα πριν λογοδοτήσει για τη διαχείριση της άσκησης δημόσιου λειτουργήματος. Ήταν δηλαδή θεσπισμένο, πως όλοι οι ασκούμενοι δημόσιο λειτουργήμα, μετά την λήξη της εντολής, να λογοδοτούν της αρμοδίας αρχής των λογιστών .

Πριν να γίνει η λογοδοσία αυτή απαγορεύτηκε από τον νόμο να στεφανωθεί όποιος και αν άσκησε δημόσιο λειτουργήμα και δεν λογοδότησε. Ο Αισχίνης με μεγάλη τέχνη προτάσσει την όλη κατηγορία του που στηρίζεται στους νόμους και

προσπαθεί να αποδείξει ότι ο Δημοσθένης ακόμα και αν ήταν άξιος να στεφανωθεί, πάλι δεν είναι επιτρεπτό, γιατί δεν λογοδότησε για τη διαχείριση των χρημάτων της επισκευής των τειχών και την όλη άσκηση του λειτουργήματος του ως αρχών της ανοικοδόμησης των τειχών. Επί πλέον τονίζει ότι οι νόμοι, οι ισχύοντες νόμοι, απαγορεύουν να στεφανωθεί πολίτης Αθηναίος εκτός της εκκλησίας του δήμου, πόσο μάλιστα στο θέατρο του Διονύσου. Κατόπιν εκθέτει την όλη πολιτική σταδιοδρομία του Δημοσθένη καθώς και τον ιδιωτικό του βίο και τον παρουσιάζει, όχι μόνο διεφθαρμένο πολίτη αλλά και ως τον κύριο καταστροφέα της Αθηναϊκής πολιτείας. Απαντά προκαταβολικά στην κατηγορία την οποία ο Δημοσθένης κατ' επανάληψη διετύπωσε εναντίον του και φυσικά και αυτή τη φορά θα επαναλάβει, ότι είναι πληρωμένο όργανο του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου, προσπαθώντας να πείσει τους δικαστές ότι όχι αυτός, αλλά ο Δημοσθένης είναι ο προδότης και χρηματιζόμενο όργανο τότε της Εύβοιας τότε της Θήβας και τότε της Περσίας.

Είναι προφανές ότι ο «Κατά Κτησιφώντος» λόγος του Αισχίνη, που έχουμε στα χέρια μας, δεν είναι εκείνος τον οποίο εξεφώνησε ο Αισχίνης. Στην ανταπολογία του λόγου του Δημοσθένη, στον «Περί στεφάνου», φαίνεται ότι ο Δημοσθένης αφήνει αναπάντητα ολόκληρα μέρη του κατηγορητηρίου του Αισχίνη. Δεν θεωρείται πιθανό ο Δημοσθένης να θεώρησε ασήμαντο το μέρος αυτό της κατηγορίας του Αισχίνη και γι αυτό δεν απάντησε, γιατί ο Δημοσθένης δεν απαντά σε ουσιώδη κεφάλαια της κατηγορίας και συγκεκριμένα στο μέρος εκείνο όπου εκτίθεται η πολιτική του Δημοσθένη κατά την τέταρτη περίοδο της πολιτικής του σταδιοδρομίας. Πολύ πιθανόν, λοιπόν, ο Αισχίνης στη Ρόδο να αναθεώρησε και ανασυνέταξε τον «κατά Κτησιφώντος» λόγο του, για να τον καταστήσει πλέον πειστικό και να παρουσιάσει τους Αθηναίους δικαστές ως μεροληπτήσαντες. Εξ άλλου εφόσον είχε ανοίξει ρητορική σχολή στη Ρόδο και ο λόγος του Δημοσθένη «Περί στεφάνου» κυκλοφόρησε αμέσως μετά την δίκη, ο Αισχίνης είχε ηθικό συμφέρον να εμφανίσει τον δικό του λόγο σε ορισμένα σημεία ακαταμάχητο, αντίστοιχα τον δε Δημοσθένη φυγόμαχο και τους Αθηναίους δικαστές παράνομους αφού εξέδωσαν μεροληπτική απόφαση. Η εκδοχή αυτή είναι η πλέον πιθανή, γιατί ήταν αδύνατο στο Δημοσθένη να αφήσει ένα μεγάλο μέρος της κατηγορίας του Αισχίνη αναπάντητο.

Επίσης ο Αισχίνης (§85-102) μιλάει μόνο για τις σχέσεις του Δημοσθένη με τους Ευβοιώτες και δεν αναφέρει καθόλου τους Βυζαντινούς. Ο Δημοσθένης όμως για πολύ μιλάει και για τους Βυζαντίους.

Επίσης τα λεγόμενα στο στίχο 140 του Αισχίνη φαίνεται να τα προσθέτει αργότερα. Το ίδιο και στις §§ 180, 221, 225.

Είναι λοιπόν προφανές ότι ο Αισχίνης εκ των νεοτέρων μετέβαλε κάποια σημεία του λόγου του για να παρουσιάζει τον Δημοσθένη ως ευνοημένο από τους αθηναίους δικαστές και παράλληλα ως δειλό να απολογηθεί στα σπουδαιότερα μέρη του κατηγορητηρίου.

Όσον αφορά την αφαίρεση από τον λόγο του Αισχίνη, όσων ειπώθηκαν κατά των Βυζαντινών ενώπιον του αθηναϊκού δικαστηρίου, υποθέτεται ότι αυτό έγινε γιατί είχε κάθε λόγο εκείνο τον καιρό να μη θέλει να δυσαρεστήσει του Βυζαντίους.

Όπως και αν έχει, ο προκείμενος λόγος, υπό την μορφή που έχει παραδοθεί σήμερα, αφ' ενός δίνει το μέτρο της ρητορικής ικανότητας του Αισχίνη, αφ' ετέρου παρέχει άφθονα στοιχεία για μελέτη τη τότε πολιτικοκοινωνικής κατάστασης των Αθηναίων. Με άλλα λόγια, ο "κατά Κτησιφώντος" λόγος είναι η απολογία της εφαρμοσμένης φιλομακεδονικής πολιτικής και ταυτόχρονα επίθεσης κατά της αντιμακεδονικής πολιτικής του Δημοσθένη. Από αυτή την άποψη και μελετώντας την Ιστορία της Αθήνας την περίοδο που ο Φίλιππος αναφέρεται και αναμνησθεί στα εσωτερικά των Ελληνικών Πολιτειών, ο «κατά Κτησιφώντα» λόγος έχει εξαιρετική σπουδαιότητα γιατί είναι η καλύτερη και αυθεντικότερη υπεράσπιση της φιλομακεδονικής πολιτικής του κόμματος του Αισχίνη και του Εύβουλου.

Όταν μάλιστα ο λόγος μελετήθηκε παράλληλα με τους δύο άλλους λόγους του ίδιου ρήτορα, τον «κατά Τιμάρχου» και «περί παραπρεσβείας», ο μελετητής της Ιστορίας της Αθήνας δύναται να κατατοπισθεί στα γεγονότα του καιρού εκείνου. Χωρίς να είναι αυθεντική πηγή για την μελέτη της πολιτικής του φιλομακεδονικού κόμματος, οι λόγοι του Αισχίνη μας παρέχουν έμμεσα αρκετό υλικό ώστε παράλληλα με τους λόγους των υπολοίπων (Δημοσθένη, Φωκίωνα, Πλούταρχο, Αλέξανδρο, Ισοκράτη, Λυκούργου, Υπερίδη) να σχηματίσουμε σαφή ιδέα των τότε αγώνων και αντιλήψεων των τότε συνθηκών.

4.2.2. ΑΙΣΧΙΝ 3.9–12. Ο νόμος απαγορεύει να τιμώνται οι άρχοντες πριν λογοδοτήσουν.³²:

Ο Αισχίνης με τον λόγο του αυτόν αντιστρατεύεται με γραφήν παρανόμων στην πρόταση του Κτησιφώντα να τιμηθεί ο Δημοσθένης με χρυσό στεφάνι για τις υπηρεσίες του στην πόλη (βλ. την απάντηση του Δημοσθένη στον Περί του στεφάνου λόγο του). Στο προοίμιον ο ρήτορας τόνισε την κρισιμότητα της απόφασης και την ανάγκη τήρησης των νόμων και κατέληξε καλώντας τους συμπολίτες του να μην επικυρώσουν το ψήφισμα του Κτησιφώντα ως παράνομο και επιβλαβές για την πόλη.

Περί μεν λοιπόν της κατηγορίας γενικώς, νομίζω, ότι είναι αρκετά τα προειρημένα· σχετικώς δε με την κειμένην νομοθεσίαν την αφορώσαν τους δοσιλόγους, κατά παράβασιν της οποίας ο Κτησιφών έχει προτείνει τούτο το ψήφισμα, συντόμως θέλω ειπή ολίγα τινά. Κατά το παρελθόν άρχοντες τινές διαχειρισθέντες τα ανώτατα κρατικά λειτουργήματα και τα δημόσια έσοδα, χρηματιζόμενοι δε κατά την άσκησιν των δημοσίων τούτων καθηκόντων των, και προσεταιριζόμενοι τους ρήτορας της Βουλής και του δήμου, πολύ πριν λήξη η αρχοντία των προκατελάμβανον τας λογοδοσίας διά των υπέρ αυτών προτεινομένων ψηφισμάτων και των αποδιδομένων επαίνων. Και έτσι, όταν ήρχετο η ώρα της λογοδοσίας των, εις μεγίστην αμηχανίαν ευρίσκοντο όσοι επρόκειτο να τους κατηγορήσωσι και εις μεγαλυτέραν ακόμη, φυσικά, οι δικασταί, που επρόκειτο να τους δικάσουν.^[10] Δι' αυτό πάρα πολλοί εκ των δοσιλόγων, συλλαμβανόμενοι επ' αυτοφώρῳ κλέπτοντες το δημόσιον χρήμα, διέφευγον την υπό των δικαστηρίων καταδίκην των, και ευλόγως νομίζω, διότι οι δικασταί εντρέποντο να παρουσιασθή τοιοῦτο θέαμα: εκείνος που, ενώ εις την ιδίαν πόλιν, ίσως δε και τον ίδιον χρόνον, απελάμβανε τόσων τιμών, ήτοι ενώ προ ολίγου εγίνετο δημοσία ανακοίνωσις εις το θέατρον, ότι αρετής και δικαιοσύνης ένεκα στεφανούται από του δήμου με χρυσούν στέφανον, ο ίδιος, ύστερα από ολίγον καιρόν, να εξέρχεται εκ του δικαστηρίου με την καταδίκην της κλοπής δημοσίων χρημάτων μόλις ελογοδότησεν. Ακριβώς δε δια την αιτίαν αυτήν, ηναγκάζοντο οι δικασταί να δίδουν την ψήφον των, όχι δια το εκδικαζόμενον αδίκημα (την κλοπήν των δημοσίων χρημάτων), αλλ' υπέρ του δήμου, τον οποίον δεν ήθελον να εξευτελίσουν.^[11] Αντιληφθείς δε τούτο κάποιος εκ των νομοθετών, έθεσε νόμον, και μάλιστα πολύ σοφόν, κατά τον οποίον απαγορεύεται

³² Μπφρ. Γ. Κορδάτος & Η. Ηλιού, Αισχίνης Λόγοι- Εισαγωγή- μετάφραση- σχόλια, Αθήνα 1939, εκδόσεις Ζαχαρόπουλος.

ρητώς να τιμώνται διά στεφάνου οι μη λογοδοτήσαντες άρχοντες. Και όμως, αν και ο νομοθέτης επρονόησε τόσον καλώς θεσπίσας ταύτα, επενοήθησαν εν τούτοις δικαιολογίαι προς καταστρατήγησιν του νόμου, τας οποίας εάν τις δεν σας τας είπη, χωρίς να το καταλάβετε, θα εξαπατηθήτε από αυτάς. Διότι μεταξύ τούτων οι οποίοι προτείνουν παρανόμως να στεφανώνωνται οι άρχοντες χωρίς προηγουμένως να λογοδοτήσουν, είναι και μερικοί εκ φύσεως μετριοπαθείς —αν είναι δυνατόν οι προτείνοντες παράνομα ψηφίσματα να είναι μετριοπαθείς— οι οποίοι όμως διά να καλύψουν την αισχύνην της παρανομίας των, προσθέτουν εις τα ψηφίσματά των να τελήται το στεφάνωμα αφού πρώτα ο υπεύθυνος άρχων δώση λόγον των πράξεων και της διαχειρίσεώς του.^[12] Και όμως εις την πόλιν, πάλιν το ίδιον αδίκημα γίνεται, διότι προκαταλαμβάνονται αι υπό των αρχόντων τούτων λογοδοσίαι δι' επαίνων και στεφάνων. Πάντως εις την προκειμένην περίπτωσιν, ο προτείνων το τοιούτον ψήφισμα, δεν αποκρύπτει μεν από τους ακροατάς του ότι προτείνει παράνομα πράγματα, δεικνύει όμως ότι και εντρέπεται διά την παράνομον πράξιν του. Ο Κτησιφών εν τούτοις, ω Αθηναίοι, καταπατήσας την περί δοσιλόγων κειμένην νομοθεσίαν, και αφαιρέσας από το ψήφισμά του τον όρον που προ ολίγου σας ανέφερον (να στεφανώνεται ο άρχων αφού λογοδοτήση), έγραψε να στεφανωθή ο Δημοσθένης πριν δώση λόγον των πράξεων και της διαχειρίσεώς του και ενώ ήτο ακόμη άρχων.

4.2.3. ΑΙΣΧΙΝ 3.123–124. Ο Αισχίνης απεσταλμένος στο αμφικτυονικό συνέδριο.

Επικαλούμενος νόμους και μάρτυρες, ο Αισχίνης προσπάθησε ανάμεσα στα άλλα να αποδείξει ότι ήταν παράνομη η πρόταση να στεφανωθεί ο Δημοσθένης (βλ. και ΑΙΣΧΙΝ 3.9–12), πριν λογοδοτήσει για τη θητεία του ως επιστάτη της ανοικοδόμησης των τειχών. Προσπαθώντας να καταδείξει ότι ο αντίπαλός του ήταν ένας φαύλος και αχρείος πολίτης και πολιτικός, ο Αισχίνης υποστήριξε ότι οι επίβουλες και ασεβείς ενέργειες του Δημοσθένη —ανάμεσά τους και η δωροδοκία του από τους Αμφισσεις— έβλαπταν τα συμφέροντα της πόλης και ακύρωναν τις όποιες θετικές ενέργειες του ίδιου, όπως αυτές που αφηγείται στο παρακάτω απόσπασμα. (Πρόκειται για τα γεγονότα του 339 π.Χ., που οδήγησαν στον Δ' Ιερό πόλεμο εναντίον των Αμφισσέων και έδωσαν στον Φίλιππο την ευκαιρία να εισβάλει ως αρχιστράτηγος των Αμφικτυόνων στη Φωκίδα.)

[123] Την επομένην, λοιπόν, ημέραν συνήλθομεν λίαν πρωί εις τον προειρημένον τόπον και κατέβημεν εις τον κάμπον της Κίρρας και αφού εφράξαμεν με χώματα τον λιμένα και εκαύσαμεν τας οικίας επεστρέψαμεν. Ενώ δε εκάμνομεν αυτά, οι εξ Αμφίσσης Λοκροί, εξήκοντα στάδια κατοικούντες μακράν των Δελφών, ήλθον προς ημάς ωπλισμένοι συν γυναιξί και τέκνοις, και εάν δεν το βάζαμε στα πόδια θα μας εσκότωναν. [124] Την άλλην ημέραν ο Κόττυφος, ο διευθύνων τας εργασίας του συνεδρίου, εκάλεσεν εις εκκλησίαν τους αμφικτίονας. Λέγουν δε εκκλησίαν όταν συνεδριάζουν από κοινού, όχι μόνον οι πυλαγόραι και οι ιερομνήμονες, αλλά και οι επί των θυσιών και οι υπηρέται του θεού. Εις ταύτην, λοιπόν, την συνέλευσιν εγένοντο πολλάί μεν κατηγορίαι κατά των Αμφισσέων, ηκούσθησαν δε πολλοί έπαινοι υπέρ της πόλεώς μας. Εις το τέλος δε απεφασίσθη να συνέλθουν οι ιερομνήμονες προ της επιούσης συνόδου εις Θερμοπύλας και εις ωρισμένον χρόνον, φέροντες απόφασιν των πόλεων των περί της επιβλητέας τιμωρίας των Αμφισσέων δι' όσα έπραξαν κατά του θεού και κατά της ιεράς γης και εναντίον των αμφικτιόνων. Προς απόδειξιν δε ότι λέγω την αλήθειαν, ο Γραμματεύς θέλει σας αναγνώσει το ψήφισμα.

4.2.4. ΑΙΣΧΙΝ 3.168–170. Ο γνήσια δημοκρατικός άνδρας.

Ο Αισχίνης υποστήριξε ότι η δεινή θέση στην οποία είχε περιέλθει η Αθήνα οφειλόταν στην ανάμειξη του Δημοσθένη στα πολιτικά πράγματα. Μάλιστα, κατηγορήσε τον αντίπαλό του για υποκριτική και ύποπτη στάση απέναντι στους Μακεδόνες από τη στιγμή που στον θρόνο ανήλθε ο Αλέξανδρος, καθώς σε καμιά από τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν δεν έδωσε ορθές συμβουλές στην πόλη, αρκούμενος σε λεονταρισμούς και ιδιοποίηση των επιτυχιών των άλλων. Ο Αισχίνης σπεύδει στο σημείο αυτό να πλήξει και την εικόνα του πολίτη που εμφορείται από δημοκρατικές πεποιθήσεις, που καλλιεργούσαν για τον Δημοσθένη οι υποστηρικτές του.

[168] (Ίσως όμως μου ανταπαντήση κανείς) σωστά, Αισχίνη, είναι αυτά που λέγεις, αλλ' ο Δημοσθένης είναι φίλος του λαού. Εάν βεβαίως έχετε υπ' όψιν σας μόνον τα παχειά λόγια του, θα πέσετε έξω, όπως και το πάθατε παλαιότερα. Εάν όμως εξετάσετε τον χαρακτήρα του και την ουσίαν των λεγομένων του, δεν θα εξαπατηθήτε. Κατά τον ακόλουθον, νομίζω, τρόπον πρέπει να κρίνετε την ουσίαν των λόγων του. (Εν πάση

περιπτώσει) εγώ θα εξετάσω μαζί σας τα κύρια χαρακτηριστικά του μυαλωμένου και δημοτικού ανδρός και θ' αντιπαραθέσω και τις ιδιότητες του ολιγαρχικού και του φαύλου, σεις δε, κάμνοντες την σύγκρισιν, χαρακτηρίσατε αυτόν οποίος πραγματικώς είναι, όχι βεβαίως από τα λόγια που λέγει, αλλά από τον (όλον πολιτικόν) βίον του. ^[169] Φρονώ λοιπόν ότι όλοι σας θα συμφωνήσετε μαζί μου ότι αι εξής είναι (αι κύριαι) ιδιότητες του δημοτικού: Πρώτον μεν πρέπει από πατέρα και μητέρα να έχη γεννηθή ελεύθερος ίνα μη, λόγω της ατυχίας του, του να μη γεννηθή από ελευθέρους γονείς, αντιπαθή τους νόμους που είναι το θεμέλιον του λαοκρατικού μας πολιτεύματος. Δεύτερον δε οι πρόγονοί του να έχουν προσφέρει ευεργεσίαν τινά εις τον δήμον, ή, πράγμα που είναι αναγκαιότατον, να μη υπάρχη εκ μέρους των προγόνων ουδεμία έχθρα (κατά του πολιτεύματος) και τούτο ίνα μη, εκδικούμενος διά τα ατυχήματα των προγόνων του, επιχειρήση να κάμη κακόν εις την πόλιν. ^[170] Τρίτον, ως προς τον καθημερινόν τρόπον της ζωής του, πρέπει εξ ιδιοσυγκρασίας να είναι σώφρων και oligodápanos, διά να μη αναγκάζεται, προς ικανοποίησιν των ακολάστων δαπανών του, να χρηματίζεται προς βλάβην του δήμου. Τέταρτον να είναι δυνατός και στοχαστικός εις το λέγειν. Διότι είναι καλόν, δια μεν της σκέψεώς του να προτείνη τα βέλτιστα εις την Πολιτείαν, διά δε της μορφώσεώς του να είναι ικανός εις το λέγειν και να πείθη τους ακροατάς του. Εάν δε δεν υπάρχουν και τα δύο τότε προτιμότερα της δυνάμεως του λόγου είναι η χρηστότης. Πέμπτον ο φίλος του δήμου πρέπει να είναι γενναιοψυχός ίνα μη, εν καιρώ κινδύνων και πολέμων, εγκαταλείπη τον λαόν. Όσον αφορά τον ολιγαρχικόν, ούτος πρέπει να έχη όλας τας αντιθέτους ιδιότητες του δημοτικού. Μήπως δε είναι ανάγκη να τας απαριθμήσω μίαν προς μίαν; Σκεφθήτε τώρα από τας ανωτέρω ιδιότητας ποίας έχει ο Δημοσθένης και η εξέτασίς σας ας είναι κατά πάντα δικαία.

4.2.5. ΑΙΣΧΙΝ 3.177–182. Η ανάγκη για φειδώ στην απόδοση τιμητικών διακρίσεων – Η πρακτική του παρελθόντος.

Σκιαγραφώντας την προσωπικότητα του Δημοσθένη με μελανά χρώματα, ο Αισχίνης αναφέρθηκε στη σκυθική καταγωγή της μητέρας του, στα ελαττώματά του και τη δειλία του. Τα παραπάνω, σύμφωνα με τον νόμο, τον απέκλειαν αυτομάτως από την τιμή της στεφανώσεως (βλ. ΑΙΣΧΙΝ 3.9–12). Και συνεχίζει:

Επειδή δε ενθυμήθηκα τους στεφάνους και τας δωρεάς, διά να μη μου διαφύγη αργότερα, σας το λέγω από τώρα, ω Αθηναίοι, ότι εάν δεν καταργήσετε αυτάς τας άνευ τέλους χαριστικές σας πράξεις και τους ανεξετάστως διδομένους στεφάνους, ούτε οι τιμώμενοι θα αναγνωρίζουν καμμίαν χάριν εις σας, ούτε και τα κακώς έχοντα δημόσια πράγματα θέλουν επανορθωθή. Διότι τους μεν φαύλους ουδέποτε θα τους κάμετε καλυτέρους, τους δε χρηστούς θα τους απογοητεύσετε εις τον υπέρτατον βαθμόν.

[178] Το ότι δε αυτά που λέγω είναι σωστά, θα σας φέρω σπουδαίας, κατά την γνώμην μου, αποδείξεις. Λοιπόν, εάν σας ερωτήση κανείς, πότε σας φαίνεται ότι είναι πλέον ένδοξος η πόλις μας, τώρα, επί των ημερών μας ή επί της (παρελθούσης) εποχής των προγόνων μας, όλοι σας ηθέλατε ομολογήσει ότι ήτο ενδοξότερα την εποχήν των προγόνων μας. Επίσης εάν σας ερωτήσουν πότε οι πολιτικοί άνδρες ήσαν καλύτεροι τώρα ή τότε, θα απαντήσετε όλοι σας ότι τότε μεν οι πολιτικοί αρχηγοί ήσαν διακεκριμένοι προσωπικότητες, τώρα δε πολύ κατώτεροι. (Επίσης ερωτώ) πότε ήσαν περισσότεραι αι χαριστικάί πράξεις, οι στέφανοι και τα εν τω Πρυτανείω διδόμενα δωρεάν γεύματα τότε ή τώρα; Τότε μεν ήσαν σπάνια αι ευγενείς μεταξύ ημών πράξεις και το της αρετής όνομα βαρύτιμον, τώρα όμως έχει εξευτελισθή, και η απονομή στεφάνων γίνεται από συνήθειαν και όχι κατόπιν σοβαράς σκέψεως. [179] Δεν είναι, λοιπόν, εκπληκτικόν, όταν κατά τοιούτον τρόπον σκέπτεσθε, αι μεν χαριστικάί πράξεις να είναι περισσότεραι τώρα, τα δε πράγματα της Πολιτείας ήσαν τότε εις ασυγκρίτως καλύτεραν κατάστασιν, και οι πολιτικοί άνδρες τώρα μεν να είναι χειρότεροι, τώρα δε καλύτεροι; Την αιτίαν τούτου θα επιχειρήσω να σας εξηγήσω. Νομίζετε πως θα ήθελεν αποφασίσει κανείς να αγωνισθή εις τα Ολύμπια, ή εις άλλον τινά αγώνα, εις τον οποίον ο νικών λαμβάνει στέφανον ως βραβείον, εις το παγκράτιον ή και εις άλλο βαρύτερον αγώνισμα, εάν ο στέφανος εδίδετο ουχί εις τον άριστον αθλητήν, αλλά εις τον κατορθώσαντα να στεφανωθή με διάφορα μέσα; Ουδένας (εάν συνέβαινε τοιούτο τι) ήθελε ποτέ αποφασίσει να διαγωνισθή. [180] Νομίζω δε ότι τώρα, επειδή ο εκ της νίκης στέφανος δεν δίδεται εις τον καθένα και είναι περιμάχητος, φέρει δε τιμήν και δόξαν αξέχαστην, ευχαρίστως προπονούνται μερικοί και υφίστανται τας μεγαλύτερας ταλαιπωρίας, διακινδυνεύοντες ακόμη και την ζωήν των. Υποθέσατε τώρα ότι σεις οι ίδιοι είσθε οι αγωνοθέται, οι κριταί της πολιτικής αρετής και λάβετε υπ' όψιν σας τούτο, ότι εάν μεν τας χαριστικές σας πράξεις κάμνετε εις τους ολίγους και εις τους αξίους, και συμφώνως με τους νόμους, τότε πολλούς αγωνιστάς της αρετής θα έχετε, εάν δε πάλιν χαρίζεσθε εις τον πρώτον τυχόντα και εις τους χρησιμοποιούντας μέσα, τότε και

τους χρηστούς ακόμη χαρακτήρας θα διαφθείρετε. ^[181] Προς απόδειξιν δε ότι τα ορθά λέγω, δι' ολίγων έτι επιθυμώ να σας το διασαφηνίσω. Ποίος φαίνεται σε σας καλύτερος πολιτικός ανήρ; Ο Θεμιστοκλής, ο στρατηγήσας εν τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, τον καιρόν που ενικήσατε τους Πέρσας ή ο λιποτάκτης σας Δημοσθένης; Ο Μιλτιάδης, ο κατά την εν Μαραθώνι μάχην τους βαρβάρους νικήσας ή τούτος εδώ ο κύριος; Και ακόμη οι (μετά του Θρασυβούλου) από του (φρουρίου) της Φυλής επιτεθέντες (κατά των Τριάκοντα) και παλινορθώσαντες το πολίτευμα; Ο Αριστείδης, ο καλούμενος δίκαιος, ο έχων αντίθετον από τον Δημοσθένην επωνυμίαν; ^[182] Κι' εγώ, μα τους θεούς του Ολύμπου, δεν νομίζω πρόπον, ουδέ κατά τους σημερινούς καιρούς, να αναφέρω το όνομα του κτήνους τούτου μαζί με τα ονόματα τοιούτων ανδρών. Εν πάση περιπτώσει, ας επιδείξη ο Δημοσθένης εις την απολογίαν του, εάν είναι πουθενά γεγραμμένον να στεφανώσῃ ο δήμος κανέναν από τους άνδρας τούτους. Άρα γε ήτο αχάριστος (τότε) ο δήμος; Όχι. Αλλ' ήτο μεγαλόφρων. Και όμως εκείνοι (οι μεγάλοι άνδρες), οι μη τιμηθέντες (διά χρυσού στεφάνου), εφάνησαν άξιοι εις την πόλιν, διότι δεν εφρόνουν ότι πρέπει να τιμώνται διά ψηφισμάτων, αλλά να μένη το όνομά των εις την ανάμνησιν των υπ' αυτών ευεργετηθέντων, η οποία από την εποχήν εκείνην μέχρι σήμερον, αθάνατος ούσα, διατηρείται.

4.2.6. ΑΙΣΧΙΝ 3.201–202. Πώς πρέπει να αντιμετωπίσουν οι δικαστές τους Κτησιφώντα και Δημοσθένη.

Ο Αισχίνης ανέτρεξε στο ένδοξο αθηναϊκό παρελθόν και ανακάλεσε πληθώρα γεγονότων, οι πρωταγωνιστές των οποίων, παρά την τεράστια προσφορά τους στην πόλη, δεν ευτύχησαν να δουν τα ονόματά τους να αναφέρονται σε τιμητικά ψηφίσματα ή επιγράμματα. Πρότεινε, μάλιστα, την ψήφιση ενός νέου νόμου για τα παράνομα ψηφίσματα, ο οποίος θα απαγόρευε να αγορεύουν οι εισηγητές των ψηφισμάτων και οι αντίπαλοί τους, ώστε να αποφεύγεται η παραπλάνηση των δικαστών. Και συνεχίζει:

Με τι τρόπον, λοιπόν, θ' αποτρέψῃτε τους τοιούτους λόγους; Αυτό θα εκθέσω τώρα. Όταν ο Κτησιφών προσέλθῃ εδώ εις το Βήμα τούτο και σας απαγγείλῃ τον πρόλογον, τον οποίον όμως άλλος έχει συντάξει, έπειτα δε ασχολείται διαρκώς με το προοίμιόν του αυτό και δεν εισέρχεται εις την ουσίαν της κατ' αυτόν κατηγορίας διά ν' απολογηθή, υπενθυμίσατε εις αυτόν ότι χωρίς φασαρίαν πρέπει να πάρῃ το δικαστικόν πινάκιον και

να αναγνώση κατ' αντιπαράθεσιν τους ισχύοντες νόμους και το (παράνομον) ψήφισμά του. Εάν δε προσποιήται ότι δεν σας αντελήφθη, ούτε και σεις να τον ακούτε. Διότι εισήλθατε εις το δικαστήριον διά ν' ακούσητε τας συμφώνως με τους νόμους γενομένας απολογίας και όχι τας απολογίας των κατηγορουμένων οι οποίοι απολογούμενοι παραβιάζουν τους νόμους. ^[202] Εάν δε ο Κτησιφών, παραβιάσας τον νόμιμον τρόπον της απολογίας του, προσκαλή συμπαράστάτην του τον Δημοσθένην, αυτόν προπαντός τον κακούργον, που του περνάει η ιδέα πως μπορεί με τα λόγια του να καταστρατηγήση τους νόμους, σεις μη τον παραδέχεσθε. Και κανένας από σας ας μη νομίζει ότι είναι ηθικόν, όταν ο Κτησιφών ερωτήσει εάν επιτρέπεται εις αυτόν να καλέση τον Δημοσθένην, να φωνάξη πρώτος «κάλεσέ τον, κάλεσέ τον». Εσύ, κύριε δικαστά, που θα πης το «κάλεσέ τον», εναντίον του εαυτού σου καλείς τον Δημοσθένην. Εναντίον των νόμων και εναντίον της δημοκρατίας τον καλείς.

Εάν τυχόν, όμως, σας φανή απαραίτητον ν' ακούσητε και τον Δημοσθένην, τότε αξιώσατε από αυτόν ν' απολογηθή κατά την αυτήν σειράν που έχω διατυπώσει κατ' αυτού την κατηγορίαν μου.

4.3. Ο λόγος του Δημοσθένη "Υπέρ Κτησιφώντος Περί Στεφάνου".

4.3.1. Υπο ποιές προϋποθέσεις απαγγέλθηκε ο λόγος του Δημοσθένη "Υπέρ Κτησιφώντος Περί Στεφάνου".

Όπως προειπώθηκε οι δύο αυτοί λόγοι έχουν μεγάλη σημασία, γιατί όχι μόνο είναι οι καλύτεροι από τους οποίους εξεφώνησαν οι δύο αρχηγοί, αλλά και ιστορικά ντοκουμέντα μεγάλης αξίας. Αυτό είναι λογικό αφού ο Αισχίνης στην κατηγορία του κατά του Κτησιφώντα απολογήθηκε προκαταβολικά για τις κατηγορίες που θα του φόρτωνε ο Δημοσθένης αλλά επίσης βρείκε ευκαιρία να ελέγξει όλο το δημόσιο και ιδιωτικό βίο του αντιπάλου του .

Επειδή όμως μετά το θάνατο του Δημοσθένη (322π.Χ.) ο Αισχίνης αναθεώρησε του «Κατά Κτησιφώντα» λόγο του³³ , οι ομοϊδεάτες του Δημοσθένη

³³ Στο «Περί Στεφάνου» λόγο του Δημοσθένη υπάρχουν πολλά δημόσια έγγραφα, δηλαδή ψηφίσματα της Βουλής, εκθέσεις, κατάλογοι, αποφάσεις Αμφικτιονιών, ψηφίσματα Βυζαντίων, νόμοι, δικαστικές μαρτυρίες κλπ. (βλ. §§ 29, 37, 39, 54, 55, 73, 77, 78, 84, 90-92, 94, 115, 118, 120, 135, 137, 154-155, 157, 164-165, 181, 187)

τιμώμενοι την μνήμη του μεγάλου ρήτορα, αναγκάστηκαν να παρεμβάλλουν πολλά ψηφίσματα. Επίσης στο τέλος του «περί στεφάνου» λόγου υπάρχει αναφερόμενο επίγραμμα για να καταστήσουν ακαταμάχητη την επιχειρηματολογία του Δημοσθένη και να αποδείξουν ότι η αθώωση του υπήρξε δίκαιη πράξη. Εφόσον ο Αισχίνης τροποποίησε τον «κατά Κτησιφώντα» λόγο του σε πολλά σημεία και η κατηγορία του στηρίζεται σε νόμους θεμελιώδεις της πολιτείας οι φανατικοί οπαδοί του Δημοσθένη μετά το θάνατο του σκέφτηκαν να παρεμβάλλουν τα ψηφίσματα και άλλα δημόσια έγγραφα που είχε επικαλεσθεί κατά την απολογία του ο Δημοσθένης, έτσι ώστε να τα έχουν υπόψη τους οι επόμενες γενιές. Νόμισαν ότι επιβάλλεται, γιατί οι σύγχρονοι και οι μεταγενέστεροι αναγνώστες των δύο λόγων δεν θα έχουν υπόψη τους α) τα ψηφίσματα με τα οποία επιτράπηκε το διάστημα πριν τη δίκη του Δημοσθένη να τιμηθούν με στεφάνι οι άρχοντες προτού λογοδοτήσουν και β) τα ψηφίσματα μέσω των οποίων η πολιτική του Δημοσθένη είχε τύχει λαϊκή έγκριση για να μπορέσουν να σχηματίσουν ασφαλή κρίση για την ορθότητα της δικαστικής απόφασης.

Εννοείται ότι τα εκ των υστέρων ψηφίσματα και δημόσια έγγραφα που παρεμβλήθηκαν δεν είναι από την αρχή μέχρι το τέλος πιστά αντίγραφα των πρωτοτύπων.

Παρόλα αυτά όμως, τα έγγραφα αυτά διευκρίνισαν πολλά σημεία της απολογίας του Δημοσθένη καθώς επίσης παρέχουν άφθονο υλικό για την ιστορία των χρόνων εκείνων και για τις σχέσεις της Αθηναϊκής Πολιτείας με την Εύβοια, τη Θράκη και το Βυζάντιο.

Ο «περί στεφάνου» λόγος του Δημοσθένη θεωρείται επικρατέστερος όλων των λόγων του. Αυτή ήταν η γνώμη των αρχαίων αλλά και των νεοτέρων. Ο Κικέρων τον μετέφρασε και στα λατινικά. Η αλήθεια είναι ότι σε πολλά σημεία (§129, 258) ο Δημοσθένης μεταχειρίζεται χυδαίες εκφράσεις κατά του αντιπάλου του και εκθέτει με κάθε λεπτομέρεια τον ιδιωτικό βίο του Αισχίνη και της οικογένειάς του ενώ ταυτόχρονα αραδιάζει ένα σωρό επίθετα εμπνευσμένα από το λεξιλόγιο της αγοράς. Βέβαια εάν κρίνουμε τις ύβρεις που ξεστόμισε ο Δημοσθένης εναντίον του αντιπάλου του με σημερινά κριτήρια, δεν θα συμφωνήσουμε με τις γνώμες των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων ότι ο «περί στεφάνου» λόγος του Δημοσθένη είναι το αριστούργημα της ρητορικής τέχνης και ο τελειότερος δικανικός λόγος. Εάν όμως κατατοπισθούμε στον δημόσιο βίο των αρχαίων Ελλήνων τότε θα διαπιστώσουμε ότι οι ύβρεις ξεστομίζονταν ελεύθερα από όλους, τόσο μπροστά στο δικαστήριο όσο και στην Εκκλησία του δήμου. Ο Δημοσθένης, φυσικά, δεν αποτελούσε εξαίρεση.

Άλλωστε ο Δημοσθένης στη προκειμένη περίπτωση έπαιζε την τύχη του. Ενώπιον του Αθηναϊκού δικαστηρίου κρινόταν η πολιτική του υπόσταση. Κρινόταν όχι μόνο το παρελθόν του , αλλά το παρόν και το μέλλον. Έδωσε λοιπόν πάνοπλη μάχη όπως το απαιτούσαν οι περιστάσεις και σύμφωνα με τα δημόσια ήθη και έθιμα της εποχής του.

Όπως είπαμε , στον "περί στεφάνου" λόγο του ο Δημοσθένης όχι μόνο επικρίνει και στιγματίζει την πολιτική των αντιπάλων του αλλά και υπεραμύνεται της δικής του πολιτικής (§§192-210) .Είναι αλήθεια ότι στην αρχαιότητα είχε δεχθεί αρκετή κριτική ο Δημοσθένης. Ο ιστορικός Πολύβιος (XVII 13,14) επέκρινε την πολιτική του. Αλλά η γνώμη του Πολύβιου δεν θεωρείται αμερόληπτη, γιατί ο ιστορικός αυτός έκρινε την ιστορική εξέλιξη της Ελλάδας διαφορετική χρονική στιγμή από όταν συνέβαιναν τα γεγονότα. Επίσης στην Αλεξάνδρεια κατά την ελληνιστική περίοδο δεν είχε θαυμαστές, γιατί τότε επικρατούσαν αντίθετες από τον Δημοσθένη πολιτικές αντιλήψεις. Κατά την νεότερη εποχή επίσης οι γνώμες των ιστορικών και φιλολόγων είναι διχασμένες. Οι σπουδαιότεροι όμως μελετητές της αρχαίας Ελληνικής ιστορίας υπερασπίζονται την πολιτική τιμή του ρήτορα και εγκρίνουν και δικαιολογούν την ασκηθείσα πολιτική του. Άλλοι όμως κατέκριναν την πολιτική του Δημοσθένη γιατί η τοπικιστική του άποψη έβλαψε την Ελλάδα, γιατί εμπόδισε την ένωση της . Οι γνώμες αυτές δεν είναι ορθές. Κατά την εποχή εκείνη, λόγω των ιστορικών ιδιομορφιών δεν ήταν δυνατόν να ενωθούν οι ελληνικές πολιτείες για να αποτελέσουν ένα συμπαγές κράτος. Η Ελλάδα την αρχαία εποχή αποτελούταν από ξεχωριστές πολιτείες-κράτη.

Ο Δημοσθένης συγκαταλέγεται στους τελευταίους ήρωες του Ελληνικού πνεύματος και της πολιτικής κονίστρας των κλασικών χρόνων. Έδρασε και αναδείχτηκε μέσα στον Αθηναϊκό δήμο σε εποχή κατά την οποία έβλεπε τους συμπολίτες του φιλειρηνικούς, όταν επιβαλλόταν πόλεμος, και πρόθυμους για ένοπλη δράση, όταν η μόνη σωτηρία ήταν η ειρήνη. Η κρίση της πολιτικής δραστηριότητας του Δημοσθένη δεν είναι εύκολη, πολύ περισσότερο καθώς δεν ήταν "νικητής". Μπροστά στην παγκόσμια επίδραση, που το κατόρθωμα του Αλέξανδρου υλοποιούσε προς όφελος του Ελληνισμού, ο τελευταίος αγώνας των Ελλήνων για ελευθερία έγινε ασήμαντο επεισόδιο, και ο Δημοσθένης επισκιάστηκε από τον Αισχίνη και την παράταξη των μακεδονίζοντων, οι οποίοι χαιρέτισαν τον Φίλιππο ως φορέα εξέλιξης. Μέσα στη μεγαλειώδη νέα προοπτική η μορφή του Δημοσθένη φαινόταν να συρρικνώνεται σε ελάχιστο εμπόδιο μπροστα στην εξέλιξη μιας αναπότρεπτης

κοσμοϊστορικής διαδικασίας. Ωστόσο, όπως παρατηρεί ο Murray, ο Δημοσθένης πρέπει να κρίνεται με τα κριτήρια των καιρών του. Ήταν άντρας μεγαλοφυής, με εξάρσεις ηρωισμού, φανατικός αλλά πάντοτε πολιτευόμενος

4.3.2. ΔΗΜ 18.1–7. Προοίμιο: έκκληση για την εύνοια και αμερόληπτη κρίση των δικαστών.³⁴

Δύο χρόνια περίπου μετά τη μάχη στη Χαιρώνεια (338 π.Χ.) ο ομοϊδεάτης και φίλος του Δημοσθένη, ο Κτησιφώντας, πρότεινε να στεφανωθεί ο ρήτορας με χρυσό στεφάνι για τις υπηρεσίες του προς την πατρίδα. Ο πολιτικός αντίπαλος του Δημοσθένη, ο Αισχίνης, υπέβαλε ένσταση κατά του ψηφίσματος του Κτησιφόντα (βλ. ΑΙΣΧΙΝ 3.9–12), αλλά για διάφορους λόγους αυτή συζητήθηκε μόλις το 330 π.Χ.

Πρώτον μὲν, κύριοι δικασταί, εἴχομαι εἰς ὅλους τοὺς θεοὺς καὶ εἰς ὅλας τὰ θεὰς κατὰ τὸν σημερινὸν δικαστικὸν ἀγῶνα, ὅπως ὅσῃν τρέφω ἀνέκαθεν εὐμένειαν καὶ διὰ τὴν πόλιν καὶ διὰ σὰς ὁλοὺς, τόσῃν να εὐρῶ ἐκ μέρους σὰς κατὰ τὴν σημερινήν δίκην. Ἐπειτα δὲ (παρακαλῶ τοὺς θεοὺς) να σὰς ἐμβάλουν τὴν ἰδέαν, πρᾶγμα ποὺ ἄλλωστε εἶναι πρὸς τιμὴν σὰς καὶ ἐξυπηρετικὸν τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς (δικαστικῆς) υπολήψεώς σὰς, να μὴ λάβετε ὑπ' ὅσῃν τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀντιδίκου μου ὡς πρὸς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει να κάμω τὴν ἀπολογίαν (διότι τοῦτο θὰ ἦτο σκληρόν),¹²¹ ἀλλὰ να λάβετε ὑπ' ὅσῃν σὰς τὸ τι ὀρίζουν οἱ νόμοι καὶ τι διαλαμβάνει ὁ (δικαστικὸς) ὅρκος, εἰς τὸν ὁποῖον μαζὶ με ὅλας τὰς ἄλλας δικαίας διατάξεις τοῦ εἶναι γραμμένον καὶ τοῦτο: ὅτι πρέπει να ἀκροάζεσθε καὶ τοὺς δύο διαδίκους κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Αὕτῃ ἡ διάταξις σημαίνει ὅχι μόνον ὅτι δὲν πρέπει να μὴ καταδικάσετε κανένα πρὸ τῆς ἀπολογίας τοῦ, οὔτε πάλιν σημαίνει μόνον ὅτι πρέπει να δείξετε ἴσῃν εὐμένειαν πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς δικαζομένους, ἀλλὰ σημαίνει ἀκόμη ὅτι πρέπει ν' ἀφήσετε ἐλεύθερον τὸν καθένα ἐκ τῶν δικαζομένων να κανονίσῃ τὴν σειρὰν τῶν επιχειρημάτων τοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπολογίας τοῦ, ὅπως θέλει καὶ ὅπως τοῦ ἀρέσει.

¹²¹ Εἰς πολλὰ μὲν σημεία ἐυρίσκομαι βεβαίως εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἀπέναντι τοῦ Αἰσχίνου κατὰ τὴν παρούσαν δίκην. Δύο δὲ ἐκ τούτων, κύριοι δικασταί, εἶναι καὶ τὰ

³⁴ Μτφρ. Γ. Κορδάτος, Δημοσθένης Ι. Περί του Στεφάνου- Εισαγωγή- μετάφραση- σχόλια- Αθήνα εκδόσεις 1939, εκδόσεις Ζαχαρόπουλος.

σπουδαιότερα: Πρώτον μεν ότι δεν αγωνίζομαι δι' ίσα πράγματα με τον Αισχίνην· διότι το να χάσω εγώ την εύνοιάν σας, ο δε Αισχίνης να μη κερδίση την δίκην, δεν είναι το ίδιο πράγμα. Αλλ' εις εμέ μεν — όχι δεν το λέγω, διότι δεν θέλω εις την αρχήν του λόγου μου να κακομελετήσω τίποτε διά τον εαυτόν μου, αυτός δε έχει πολλά πλεονεκτήματα απέναντί μου ως κατηγορος (αφού δεν διατρέχει κανένα κίνδυνον). Το άλλο δε σημείον (που καθιστά μειονεκτικήν την θέσιν μου απέναντι του Αισχίνου) είναι ότι από φυσικόν τους όλοι οι άνθρωποι ακούουν με ευχαρίστησιν μεν τας εναντίον των άλλων κακολογίας και κατηγορίας, δυσφορούν δε εναντίον εκείνων που επαινούν τον εαυτόν τους.^[41] Εκείνο λοιπόν που προκαλεί ευχαρίστησιν εις τους ακροαζομένους, τούτο το έχει ο Αισχίνης, εκείνο δε που γενικώς ενοχλεί τον κόσμον μένει σε μένα.

Και εάν, διά να αποφύγω την ενόχλησίν σας συστελλόμενος, δεν ομιλήσω δι' εκείνα που έχω κάμει (υπέρ της πολιτείας), τότε θα φανώ πως δεν ημπορώ να αποδείξω ψευδείς τας εναντίον μου κατηγορίας, ούτε και ν' αποδείξω όλα εκείνα διά τα οποία θεωρώ τον εαυτόν μου άξιον τιμής. Εάν δε πάλιν προχωρώ εις την διήγησιν των ιδιωτικών και των πολιτικών μου πράξεων, τότε θ' αναγκασθώ πολλές φορές να ομιλώ διά τον εαυτόν μου. Θα προσπαθήσω βεβαίως (εάν αναγκασθώ να κάμω λόγον διά τον εαυτόν μου) να μην ειπώ παρά μόνον όσα χρειάζονται διά την απολογίαν μου. Εν πάση περιπτώσει όταν από την αδήριτον ανάγκην των πραγμάτων αναγκάζωμαι να περιαντολογήσω, είναι δίκαιον αυτός (ο κύριος) να φέρη την ευθύνην· εφόσον αυτός επροκάλεσε την παρούσαν δίκην.

^[51] Νομίζω δε, κύριοι δικασταί, ότι όλοι σας θα παραδεχθήτε, ότι ο σημερινός δικαστικός αγών είναι αγών κοινός δι' εμέ και τον Κτησιφώντα, και ότι καθόλου δεν έχει δευτερεύουσαν σημασίαν δι' εμέ· διότι είναι οχληρόν και αβάστακτον να τα χάση κανείς όλα και εις άλλας περιστάσεις και μάλιστα εάν το πάθη αυτό από κάποιον εχθρόν. Προ πάντων δε να χάση κανείς την ιδικήν σας ευμένειαν και καλωσύνην, όσον αντιθέτως μεγάλο πράγμα είναι να τα κερδίση κανείς και τα δύο.

^[61] Επειδή δε περί τούτων διεξάγεται ο σημερινός δικαστικός αγών, νομίζω δίκαιον και σας ικετεύω όλους σας να με ακούσετε απολογούμενον κατά τας εναντίον μου κατηγορίας, με τρόπον νόμιμον καθώς ορίζουν οι νόμοι τους οποίους πρώτος εθέσπισεν ο Σόλων που σας αγαπούσε και ήτο φίλος του λαού, και διά τους οποίους ενόμιζε πως θα έχουν κύρος όχι μόνον εάν προταθούν εγγράφως (εις την λαϊκήν συνέλευσιν) αλλά και εάν οι δικασταί ορκισθούν εις αυτούς.

¹⁷¹ Και αυτό όχι, καθώς τουλάχιστον εγώ φρονώ, διότι δεν είχαν εμπιστοσύνην εις σας, αλλά διότι έβλεπεν ότι ο κατηγορούμενος δεν δύναται να διαφύγη τας κατηγορίας και τας διαβολάς διά των οποίων ο κατήγορος υπερισχύει, ως ομιλών πρωτύτερα, εάν μη καθένας από σας φυλάττων τον προς τους θεούς οφειλόμενον σεβασμόν, δεχθή με ευμένειαν και τας δικαιολογίας τού μετά τον κατήγορον ομιλούντος κατηγορουμένου και έτσι αφού ακούση και τους δυο αντιδίκους με αμεροληψίαν και ισότητα εκδώση την απόφασίν του εφ' όλων των υπό την κρίσιν του ζητημάτων.

4.3.3. ΔΗΜ 18.10–11. Ο συκοφαντικός χαρακτήρας των κατηγοριών του Αισχίνη για την ιδιωτική ζωή του Δημοσθένη

Επειδή ο Αισχίνης κατηγόρησε τον Δημοσθένη και για πράξεις άσχετες με την υπόθεση, που αφορούσαν την ιδιωτική του ζωή, ο τελευταίος, από την αρχή της προθέσεως του λόγου του (18.9), απόσπασμα της οποίας ακολουθεί, δήλωσε ότι θα ξεκινήσει με την ανασκευή αυτών των κατηγοριών.

Διά μεν λοιπόν τα αφορώντα τον ιδιωτικόν μου βίον, όσα δηλαδή όυτος υβρίζων με εκακολόγησε, κοιτάξατε πόσον απλά και δίκαια είναι αυτά που λέγω (προς αναίρεσίν των)· εάν μεν με γνωρίζετε τοιούτον όποιον με παρέστησεν όυτος κατηγορών (και με ξέρετε καλά διότι δεν έζησα αλλού πουθενά παρά εδώ, ανάμεσά σας) μη ανεχθήτε ούτε τσιμουδιάν να βγάλω, ούτε και αν ακόμη διηύθυνα τα κοινά κάτι παραπάνω από καλά, αλλά καταδικάσατέ με τώρα αμέσως. Εάν όμως με ξέρετε ότι είμαι πολύ καλύτερος απ' αυτόν και ότι κατάγομαι από γονείς καλύτερους των ιδικών του, και ότι δεν είμαι κατώτερος κανενός από τους χρηστούς πολίτας, για να μη ειπώ τίποτε άλλο διά τον εαυτόν μου που θα σας ενοχλήση, και εάν γνωρίζετε και νομίζετε πως είμεθα τέτοιοι (χρηστοί) και εγώ και οι συγγενείς μου, τότε εις μεν τον Αισχίνην μήτε διά τας άλλας εναντίον μου κατηγορίας του δίδετε πίστιν (διότι φανερόν είναι ότι ομοίως και τα άλλα όσα είπεν ήσαν πλαστά), εις εμέ δε δείξατε πάλιν την ευμένειαν εκείνην την οποίαν πάντοτε επί άλλων πολλών δικαστικών αγώνων, γενομένων κατά το παρελθόν, εδείξατε.

III Αλλά με το να είσαι, κόριε Αισχίνη, δόλιος, σου πέρασεν η εντελώς βλακώδης ιδέα, ότι εγώ θ' αφήσω τους λόγους τους αφορώντας τας υπηρεσίας και τας πράξεις μου τας σχετιζομένας με την δημοσίαν μου ζωήν και θα καταπιασθώ με τας εναντίον μου κακολογίας σου. Όχι, δεν θα κάμω ένα τέτοιο πράγμα, διότι δεν είμαι τόσο μωρός. Αλλά πρώτα θα εξετάσω τα σχετικά με την δημοσίαν μου ζωήν, εκείνα τα οποία συ ψευδώς ανέφερες εναντίον μου και με διέβαλες, και ύστερον θα κάμω λόγον διά τας λαιδορίας σου με τας οποίας με το σωρό με εφόρτωσες, εάν εννοείται έχουν την διάθεσιν οι κύριοι δικασταί να με ακούσουν.

4.3.4. ΔΗΜ 18.25–28. Η αντίπαλη παράταξη ευθύνεται για την καθυστέρηση της ένορκης επικύρωσης της "ειρήνης του Φιλοκράτη"

Ο Δημοσθένης αναρωτήθηκε γιατί ο Αισχίνης τον κατηγορήσε με καθυστέρηση πολλών ετών για πράξεις που είχαν συμβεί παλαιότερα και για ποιο λόγο, ενώ είχε διαφορές μαζί του, στράφηκε εναντίον του Κτησιφώντα (βλ. σχετικά ΔΗΜ 18.1–7). Στη διήγησιν–πίστιν αναφέρθηκε στα γεγονότα από την έκρηξη του Γ' Ιερού πολέμου (355 π.Χ.) έως την σύναψη της "ειρήνης του Φιλοκράτη" (346 π.Χ.), πρωτοβουλία η οποία από τον ομιλητή αποδόθηκε στα μέλη της φιλομακεδονικής παράταξης. Υπενθυμίζεται ότι μετά τη σύναψη της ειρήνης απέμενε η επικύρωσή της με όρκο από τον Φίλιππο, γι' αυτό αποφασίστηκε να σταλεί στον Μακεδόνα βασιλιά πρεσβεία – η δεύτερη κατά σειρά (βλ. ΔΗΜ 19.64–66).

Από την εποχήν λοιπόν που η Πολιτεία έκλεισε με τον Φίλιππον ειρήνην, σκεφθήτε πάλιν τι από τότε προτίμησε να κάμη ο καθένας από μας τους δυο. Διότι ελέγχοντες και αναπολούντες την πολιτικήν που ηκολουθήσαμεν ο καθένας μας χωριστά, θα καταλάβετε ποίος ήτο εκείνος που παντοτινά ειργάζετο σαν σύντροφος του Φιλίππου και ποίος ο εργαζόμενος διά το συμφέρον σας και το συμφέρον του κράτους. Εγώ μέλος ων της Βουλής (των Πεντακοσίων) (όταν έγινε η ειρήνη) εισηγήθην να ψηφισθή το εξής: «να αποπλεύσουν οι απεσταλμένοι μας όσον το δυνατόν γρηγορώτερα, και να πάνε εις όποιο μέρος θα μάθουν πως βρίσκεται ο Φίλιππος και να πάρουν παρ' αυτού ενόρκους διαβεβαιώσεις περί της ειρήνης». Ούτοι όμως όχι μόνον αυτοπροαιρέτως δεν ηθέλησαν να κάμουν αυτά που επρότεινα, αλλά και όταν ακόμη εγγράφως και με όλων τους νομίμους τύπους επρότεινα τα ανωτέρω, ηρνήθησαν. ^[26] Τι δε εσήμαινε τούτο,

κύριοι δικασταί; Εγώ θα σας το κάμω γνωστόν. Λοιπόν εις μεν τον Φίλιππον εσύμφερνε να περάση όσον το δυνατόν πιο πολύς καιρός μεταξύ της (συμφωνηθείσης) ειρήνης και των περί αυτής ενόρκων διαβεβαιώσεων, εις σας δε να περάση όσον το δυνατόν ολιγώτερος καιρός. Γιατί; Διότι σεις μεν όχι μόνον από την ημέραν που δι' όρκων επεκυρώσατε την ειρήνην, αλλά από την ημέραν που ηλίπισατε ότι θα γίνη η ειρήνη, εσταματήσατε εντελώς πάσαν πολεμικήν προπαρασκευήν, ενώ ο Φίλιππος πάντοτε είχε εις τον νουν του μόνον τον πόλεμον και ειργάζετο δι' αυτόν, νομίζων, πράγμα που είναι και αληθές, ότι όσα μέρη της επικρατείας μας θα προλάβανε να πάρη ως την ώρα που θα έδινε τας ενόρκους διαβεβαιώσεις περί της ειρήνης, όλα τα μέρη αυτά θα τα κρατήση, διότι κανείς δε θα ετολμούσε να λύση την ειρήνην εξαιτίας των μερών αυτών.

[27] Προβλέπων λοιπόν και σκεπτόμενος όλα αυτά, κύριοι δικασταί, επρότεινα τούτο το ψήφισμα: «να πλεύσουν οι απεσταλμένοι μας οπουδήποτε και αν ευρίσκεται ο Φίλιππος και να λάβουν απ' αυτόν όσον το δυνατόν γρηγορώτερα τας ενόρκους ομολογίας του περί της ειρήνης» τώρα που κατέχουν ακόμη οι σύμμαχοί μας Θράκες τας οχυράς τοποθεσίας, διά τας οποίας ο Αισχίνης αναγκαστικώς ωμίλησε, δηλαδή το Σέρρειον και το Μυρτηνόν και την Εργίσκην. Υπό τας συνθήκας αυτάς δέον να δοθούν αι ένορκοι διαβεβαιώσεις του Φιλίππου, ώστε να μη προλάβη ούτος να καταλάβη τας επικαίρους εκείνας τοποθεσίας, και ούτω καταστή κύριος της Θράκης. Και να δοθούν οι όρκοι πριν ούτος αποκτήση αφθονίαν χρημάτων και πλήθος στρατιωτών, διότι τότε ευκόλως θα επιχειρήση και άλλας κατακτήσεις. [28] Και όμως την πρότασίν μου ταύτην δεν την αναφέρει εις τον λόγον του, ούτε την αναγινώσκει, αλλά με συκοφαντεί, διότι εγώ βουλευτής τότε ων ενόμισα πρέπον να παρουσιάσω τους πρέσβεις του Φιλίππου, εις την Εκκλησίαν του δήμου. Αλλά τι έπρεπε να κάμω; Να προτείνω εις την Βουλήν να μη παρουσιασθούν οι απεσταλμένοι του Φιλίππου ίνα συνομιλήσουν μαζί σας, αφού ήλθαν δι' αυτόν τον σκοπόν; Και έπρεπε να μη διατάξω τον διευθυντήν του θεάτρου να δώση εις αυτούς θέσιν κατάλληλον διά να βλέπουν; Μα και εάν ακόμη τούτο δεν περιλαμβάνετο εις την πρότασίν μου, μήπως δεν μπορούσαν ούτοι πληρώνοντες δύο οβολούς να εισέλθουν εις το θέατρον; Τα τιποτένια λοιπόν συμφέροντα του κράτους —την πληρωμήν των δύο οβολών— έπρεπε να φυλάττω, τα δε μέγιστα κρατικά συμφέροντα εξ ων εκρέματο αυτή η τύχη του κράτους, έπρεπε να τα πωλήσω εις τον Φίλιππον καθώς έκαμεν ο Αισχίνης με την παρέα του; Όχι βέβαια. Πάρε λοιπόν, γραμματεΰ, το ψήφισμα που επρότεινα τότε και ενεκρίθη, και το οποίον ούτος αν και το ξέρει πολύ καλά το απεσιόπησε, και διάβάσέ το (παρακαλώ).

4.3.5. ΔΗΜ 18.42–49. Η προδοτική στάση του Αισχίνη και η ηθική κατάπτωση των αρχόντων στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις οδήγησαν στην ενδυνάμωση του Φιλίππου.

Συνεχίζοντας τη διήγησιν-πίστιν του λόγου του, ο ρήτορας δήλωσε ότι αποτέλεσμα της καθυστερημένης επικύρωσης της "ειρήνης του Φιλοκράτη" (βλ. σχετικά και ΔΗΜ 18.25–28) ήταν, κατά τον Δημοσθένη, η δημιουργία από τον Φίλιππο τετελεσμένων με την κατάληψη οχυρών θέσεων στη Θράκη. Την ίδια παρελκυστική πολιτική ακολούθησε ο Μακεδόνας βασιλιάς με τη βοήθεια της φιλομακεδονικής παράταξης της Αθήνας και ιδίως του Αισχίνη, μέχρι την κατάληψη και καταστροφή των φωκικών πόλεων.

Αλλά παρεσύρθην, χωρίς να το θέλω, να ειπώ πράγματα τα οποία ίσως θα είχαν θέσιν να ειπωθούν κατόπιν. Δι' αυτό επανέρχομαι πάλιν εις το ζήτημα των αποδεικτικών στοιχείων, εις την απόδειξιν ότι οι κύριοι ούτοι είναι υπεύθυνοι και αίτιοι διά τα σημερινά μας δυστυχήματα. Αφού λοιπόν εξηπατήθητε από τον Φίλιππον και εξηπατήθητε διά μέσον των κυρίων αυτών, οι οποίοι αποσταλέντες ως διπλωματικοί σας αντιπρόσωποι εις Μακεδονίαν έγιναν πληρωμένα όργανα του Φιλίππου και ουδεμίαν σωστήν είδησιν σας έφεραν και αφού εξηπατήθησαν οι δυστυχισμένοι Φωκείς και κατεστράφησαν αι πόλεις των, τι συνέβη; ^[43] Οι μεν κατάπτυστοι Θεσσαλοί και αναίσθητοι Θηβαίοι εθεώρουν τον Φίλιππον φίλον, ευεργέτην και σωτήρα. Ο Φίλιππος ήτο δι' αυτούς το παν. Και δεν ήθελαν ν' ακούσουν λέξιν εάν κανείς ήθελε να εκφράση εις αυτούς διαφορετικήν γνώμην. Σεις δε αν και δεν εβλέπατε με καλό μάτι τα γεγόμενα και εδυσσαρεστείσθε, εν τούτοις δεν παρεβιάζετε την ειρήνην, διότι δεν ημπορούσατε να κάμετε και αλλοιώς. Το ίδιον έκαμαν και οι άλλοι Έλληνες. Αν και είχαν και αυτοί εξαπατηθή και είχαν γελασθή εις τας ελπίδας των εκρατούσαν την ειρήνην, αν και οι ίδιοι από πολλόν καιρόν τρόπον τινά επολεμούντο υπό του Φιλίππου. ^[44] Διότι τον καιρόν που ούτος εξεστράτευσε κατά των Ιλλυριών και Τριβαλλών και τους υπεδούλωνε, βία δε υπέτασσε και μερικούς από τους Έλληνας, και επρόσθετε πολλάς και μεγάλας δυνάμεις εις το κράτος του και εξηγόραζε τας συνειδήσεις μερικών Ελλήνων, οι οποίοι επωφελούμενοι της υφισταμένης ειρήνης, εταξίδευον εις Μακεδονίαν (ένας δε εξ αυτών είναι και ούτος). Τότε λοιπόν όλοι οι Έλληνες εναντίον

των οποίων ο Φίλιππος εμχανεύετο αυτά επολεμούντο υπ' αυτού. Εάν δε δεν το καταλάβαιναν αυτό, υπάρχει άλλη αιτία, διά την οποίαν δεν είμαι υπεύθυνος.

^[45] Εγώ όμως τα επρόλεγα αυτά και πάντοτε επεκαλούμην μάρτυρας θεούς και ανθρώπους ότι θα συμβούν και όταν ωμιλούσα εις σας και όπου άλλου εστελλόμην ως πρεσβευτής σας. Αλλ' αι (ελληνικαί) πολιτείαί διήρχοντο μεγάλην ηθικὴν κρίσιν, διότι οι μεν πολιτευόμενοι και διαχειριζόμενοι τα κοινά εδωροδοκούντο και ηγοράζοντο με χρήματα, οι δε πολίται και ο πολὺς λαός πότε μεν δεν αντελαμβάνετο τα ὅσα ἑκάμνον οι κυβερνώντες, πότε δε (αν και καταλάβαιναν ότι κάτι κακὸν γίνεται) ἐξ αιτίας του ανέτου και ησυχου καθημερινού βίου τον οποίον περνούσαν, ἔμεναν ευχαριστημένοι και δεν αντέδρων κατά των κυβερνώντων. Και ἀπὸ αὐτὴν την ασθένειαν εἶχον προσβληθὴ ὅλοι παντού, ὥστε να νομίζῃ ἕκαστος ότι δεν θα τον βρῇ η συμφορὰ αὐτόν, ἀλλ' ότι θα εξασφαλίσῃ τα ἰδικά του πράγματα εἰάν ἤθελεν εκμεταλλεῖσθαι τους κινδύνους των ἄλλων. ^[46] Κατόπιν ὁμως ἀπ' τα γεγονότα αὐτά, νομίζω ότι συνέβη το ἀντίθετον. Οι μεν λαοί, ἐξ αιτίας της μεγάλης και ἀκαίρου διὰ την εποχὴν ἐκείνην ἀμελείας των να χάσουν την ελευθερίαν των, οι δε ἄρχοντες οι οποίοι ἐπίστευον ότι πάντα τα ἄλλα πωλὸν ἐκτὸς των εαυτῶν των, ν' ἀντιληφθῶν τότε ότι το πρῶτον πρᾶγμα που ἀπώλεσαν ἦτο ο εαυτός των. Ἀντί, δηλαδή, να ονομάζονται φίλοι και φιλοξενούμενοι, ὅπως ὠνομάζοντο την εποχὴν που εδωροδοκούντο (ἀπὸ τους Μακεδόνας), τώρα ἀκούουν να ονομάζονται κόλακες και ἐχθροὶ των θεῶν και με ὅλα τα ἄλλα ὀνόματα που τους ταιριάζουν, και πολὺ δικαίως. ^[47] Διότι κανεῖς, κύριοι δικασταί, δεν ἐξοδεύει χρήματα ἀποβλέπων εις το συμφέρον του προδότου, οὔτε ἀφού πλέον κάμῃ ἰδικά του ἐκεῖνα που ἡγόρασε μεταχειρίζεται τον προδότην ως σύμβουλόν του περὶ των ἄλλων. Εάν ἦτο ἔτσι, τότε κανεῖς δεν θα ἦτο ευτυχέστερος του προδότου. Δεν εἶναι ὁμως ἔτσι. Κάθε ἄλλο μάλιστα. Αλλ' ὅταν ἐκεῖνος που ζητεῖ να κυριαρχήσῃ, καταφέρῃ να ἐπιβληθῇ, τότε γίνεται δεσποτικός και ἀπέναντι των προδοτῶν που του ἐπώλησαν την ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ δε γνωρίζει την κακοήθειάν των, δι' αὐτό και τους μισεῖ και δεν τους ἐμπιστεύεται τίποτα και τους περιφρονεῖ. ^[48] Ἐχετε υπ' ὅψιν σας αὐτά που σας λέγω, διότι και εἰάν εἶναι περασμένα, και δεν διορθώνονται, ὡστόσον εἶναι πάντα καιρὸς να διδάσκωνται ἀπ' αὐτά οι μυαλωμένοι πολίται. Λοιπὸν ο Λασθένης ως την εποχὴν που ἐπρόδωκε την Ὀλυνθον ἐκαλείτο ἀπὸ τον Φίλιππον φίλος. Το ἴδιον και ο Τιμόλαος μέχρις ὅτου συνετέλεσε να καταστραφῶν αι Θήβαι. Το ἴδιον και ο Εὐδίκος και ο Σίμος ο Λαρισαῖος ἐθεωροῦντο φίλοι του Φιλίππου μέχρις ὅτου κατάρθωσαν να καταστήσουν την Θεσσαλίαν ὑπόδουλον εις τον Φίλιππον. Ὑστερα ἀπὸ τας προδοσίας αὐτάς, ἐγέμισεν

ο κόσμος από τους τοιούτους προδότας που κατεδιώκοντο και επεπιφρονούντο και έπασχον τα πάνδεινα. Και τι δεν έπαθεν ο Αρίστρατος εις την Σικυώνα και ο Περίλαος εις τα Μέγαρα; Δεν είναι παραπεταμένοι;

[49] Από τα παραδείγματα που ανέφερα ημπορεί κανείς να ιδή ολοκάθαρα, ότι εκείνος προ πάντων που φυλάττει την πατρίδα του και αντιλέγει περισσότερο εις αυτούς (τους προδότας), αυτός, Αισχίνη, προμηθεύει εις όλους εσάς τους προδότας και τους πουλημένους κάτι τι που δυνάμει αυτού ημπορήτε να δωροδοκήσθε. Χάρις δε εις τους τιμίους τούτους πολίτας και εις τους πολιτικούς ηγέτας που αντιστάθηκαν εις τα σχέδιά σας, είσθε ακόμη σώοι και τσεπώνετε τον μισθόν (απ' τον Φίλιππον). Άλλως προ πολλού θα είχατε πάει στο διάβολο.

4.3.6. ΔΗΜ 18.93–94. Η συνεισφορά του Δημοσθένη στη σωτηρία του Βυζαντίου και της Χερσονήσου.

Ο Δημοσθένης κατηγόρησε τον πολιτικό του αντίπαλο, τον Αισχίνη, (βλ. σχετικά ΔΗΜ 18.1–7) ως μίσθαρνο όργανο των Μακεδόνων, ενώ στη συνέχεια επιχείρησε να ανασκευάσει τα επιχειρήματα των αντιπάλων του, προβάλλοντας τη δική του προσφορά στην πολιτική ζωή της πόλης. Συνεχίζοντας επικαλέστηκε τα ψηφίσματα με τα οποία οι κάτοικοι δύο περιοχών με ιδιαίτερη στρατηγική σημασία, του Βυζαντίου και της Χερσονήσου, τίμησαν με στεφάνους τον δήμο των Αθηναίων ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για την συνεισφορά της Αθήνας στην αντιμετώπιση του μακεδονικού κινδύνου.

Λοιπόν η πρόθεσίς μου και η πολιτική μου τακτική όχι μόνον έσωσαν την Χερρόνησον και το Βυζάντιον, και συνετέλεσαν αφ' ενός μεν να εμποδισθή ο Φίλιππος να καταλάβη τον Ελλήσποντον, αργότερον δε να δοξάζεται η πόλις μας εξ αιτίας των ενεργειών της τούτων, αλλά και κατέστησαν εις όλον τον κόσμον φανεράν την τιμιότητα της πολιτείας μας και τους επιβούλους σκοπούς του Φιλίππου. Και τούτο διότι ο μεν Φίλιππος, ων σύμμαχος των Βυζαντίων, εβλέπετο από όλον τον κόσμον πολιορκών αυτούς. Υπάρχει όμως πράγμα αισχρότερον και ανοσιώτερον τούτου; [94] Σεις δε αν και είχατε πολλές αφορμάς διά να κατηγορήσετε τούτους (τους Βυζαντίους) και αφορμάς δικαίας διά την επιδειχθείσαν υπ' αυτών αχαριστίαν κατά το παρελθόν· εν τούτοις όχι μόνον δεν εμνησικακήσατε κατ' αυτών και δεν αφήσατε τους υπό του Φιλίππου αδικουμένους (εις το έλεος του Κυρίου), αλλά απεναντίας εγίνατε και σωτήρες των. Εκ των πράξεών σας

δε αυτών και δόξαν και εὐνοίαν και τιμήν παρά πάντων έχετε αποκτήσει. Βεβαίως το ότι πολλούς εκ των πολιτευομένων έχετε έως τώρα στεφανώσει όλοι το γνωρίζουν. Κανένας όμως δεν δύναται να ισχυρισθί ότι η πόλις μας ετιμήθη διά στεφάνου χάρις εις οιονδήποτε άλλον σύμβουλον, εννοώ και πολιτευόμενον, εκτός από εμέ.

4.3.7. ΔΗΜ 18.145–148. Η προδοτική εμπλοκή του Αισχίνη στα γεγονότα που οδήγησαν στον Δ΄ Ιερό πόλεμο.

Ο Δημοσθένης αναφέρθηκε και σε άλλες ενέργειες και προτάσεις του προς τους συμπολίτες του (βλ. και ΔΗΜ 18.93–94), ιδίως εκείνες που αφορούσαν την αναδιοργάνωση του ναυτικού, πριν προσπαθήσει να αποδείξει το νομότυπο της τιμητικής απόδοσης του στεφάνου στον ίδιο. Στην επίθεση εναντίον του Αισχίνη που ακολούθησε, τον κατηγόρησε ευθέως ότι δωροδοκήθηκε, για να καταστεί εντολοδόχος της μακεδονικής πολιτικής. Και συνεχίζει:

Ο Φίλιππος λοιπόν (πρέπει να το γνωρίζετε) δεν ημπορούσε να δώση τέλος εις τον εναντίον σας πόλεμον, ούτε να απαλλαγί από αυτόν, εάν δεν τα κατάφερνε να κάμη τους Θηβαίους και τους Θεσσαλούς εχθρούς της πόλεώς μας. Αλλά και πάλιν, αν και οι δικοί σας στρατηγοί διεξήγαγον τον κατά του Φιλίππου πόλεμον κακώς και κατά τρόπον άθλιον, όμως από τον πόλεμον αυτόν και από τους ατάκτους αναρίθμητα κακά επάθαιναν ούτος. Διότι από τα προϊόντα της χώρας του δεν ήτο δυνατόν να γίνη ουδεμία εξαγωγή και ούτε πάλιν εισαγωγή των όσων είχεν ανάγκην.^[146] Ούτε δε τότε ήτο κατά θάλασσαν ισχυρότερος από σας, ούτε και εις την Αττικήν ημπορούσε να εισβάλη, διότι ούτε οι Θεσσαλοί θα τον ακολουθούσαν, ούτε οι Θηβαίοι θα τον άφηναν να περάση διά μέσου της χώρας των. Συνέβαινε δε, μολονότι ο Φίλιππος ενίκα κατά τον πόλεμον τούτον, τους εναντίον του αποστελλομένους εκ μέρους σας στρατηγούς —ποίους δεν το εξετάζω— ένεκα αυτής της τοποθεσίας και των δυσχερειών τας οποίας συνήντα και εις την Μακεδονίαν και εις την Αττικήν, να τα φέρνη πολύ στενά.^[147] Εάν λοιπόν ένεκα της ιδικής του έχθρας προς ημάς, προσπαθούσε να καταφέρη ή τους Θεσσαλούς ή τους Θηβαίους να εκστρατεύσουν (μαζί του), εναντίον σας, ήξευρε πως κανένας δεν θα του έδιδε σημασίαν. Αν όμως υιοθετών τας προφάσεις δυσαρρεσκείας

που είχαν από κοινού ούτοι εναντίον μας κατώρθωσε να γίνη αρχηγός (των Αμφικτιόνων), ήλπιζεν ότι ήτο ευκολώτερον τους μεν να εξαπατήσει, τους δε να πείση. Τι λοιπόν επιχειρεί; Επιχειρεί — παρατηρήσατε πόσον ταιριαχτά με τους σκοπούς του ενήργησε— να προκαλέση πόλεμον μεταξύ των Αμφικτιόνων και να φέρη ανακατοσούραν εις το εν Πυλαία συνέδριόν των, επειδή ενόμιζε ότι διά την κατάπαυσιν του πολέμου και διά να επέλθῃ ἡ τάξις εις το συνέδριον των Αμφικτιόνων, θα τον εχρειάζοντο. ^[148] Λοιπόν εἰάν μεν τούτο το εισηγείτο κανείς εκ των υπ' αὐτοῦ αποστελλομένων ιερομνημόνων ἢ συμμάχων του, ενόμιζε ότι και οι Θηβαῖοι και οι Θεσσαλοί θα τον υπωπτεύοντο και ότι θα απείχον πάσης ενεργείας. Εἰάν όμως την εισηγήσιν την ἔκαμε Αθηναῖος, και μάλιστα αντιπρόσωπος δικός σας, οι οποίοι εἴσθε εχθροί του, ευκόλως θα εξηπάτα τους συνέδρους. Πράγμα που ἔγινε. Πῶς λοιπόν τα κατάφερε; Να πῶς: Εξαγοράζει τούτον ἐδῶ (τον Αισχίνην).

4.3.8. ΔΗΜ 18.160–163. Ο Δημοσθένης αποσόβησε τον κίνδυνο της ρήξης Θηβαίων–Αθηναίων.

Ο Δημοσθένης υποστήριξε ότι ο Αισχίνης εξυπηρέτησε τα μακεδονικά σχέδια για σύμπραξη Μακεδόνων και Θηβαίων εναντίον των Αθηναίων, επινοώντας την ιστορία της καταπάτησης των ιερών κτημάτων των Δελφών από τους Αμφισσεις, που ἔδωσε την ευκαιρία στον Φίλιππο να εισβάλει ως αρχιστράτηγος των Αμφικτιόνων στη Φωκίδα, με υποτιθέμενο στόχο την τιμωρία των ιερόσυλων (339 π.Χ.). Και συνεχίζει:

Μια λοιπόν που εξετάζω τας κατά της πατρίδος μας ενεργείας τούτον, ήλθε και η σειρά των ιδιῶν μου πολιτικῶν πράξεων τας οποίας ἐνήργησα αντιπράττων εις αὐτόν, και τας οποίας διά πολλούς μεν λόγους εἶναι δίκαιον να με ακούσητε να τας εκθέτω και κυρίως, κύριοι δικασταί, διότι θα ήτο ἀπρεπές (εκ μέρους σας) ἐγώ μεν να ἔχω υπομείνει τας στενοχωρίας των δοκιμασιῶν που προς χάριν σας υπέστην, σεις δε να μη ἔχετε υπομονήν ν' ακούσετε οὔτε την έκθεσιν των ὧν υπέφερα προς χάριν σας. ^[161] Βλέπων λοιπόν τους Θηβαίους, σχεδόν δε και σας, τα ενεργούμενα υπό των φιλιππιζόντων και προδοτῶν που υπήρχον ἐδῶ και εις τας Θήβας, πράγμα που και διά τα δυο μέρη ήτο φοβερόν και ἔχον ἀνάγκην πολλῆς προσοχής, να τα παραβλέπετε και να μη τα προσέχητε καθ' ολοκληρίαν, και ἀκόμη ότι εἴσθε ἐτοιμοι (Θηβαῖοι και Αθηναῖοι) να αλληλομισηθήτε και να συγκρουσθήτε ἀναμεταξύ σας, διαρκῶς ἐπρόσχεα

πώς να μη γίνη τούτο. Εἰς τούτο δε δεν ἤμην μόνον ἐγὼ που ἐνόμιζα ὅτι μας ἐσύμπερνε ἡ φιλία των Θηβαίων. ^[162] Ἦξευρα πως καὶ ὁ Ἀριστοφών καὶ αὐτός ὁ Εὐβουλος ἀκόμη, πάντοτε ἤθελον νὰ πραγματοποιήσουν τὴν μετὰ των Θηβαίων φιλίαν. Κι ἐνὼ πολλάκις ἐπὶ ἄλλων ζητημάτων διεφώνουν ἀναμεταξύ των, εἰς τούτο πάντοτε συμφωνοῦσαν. Τούτους ὅμως ἐσὺ, ἐν ὅσω μεν ἔζων, ὦ πονηρὰ ἀλεπού, κολακεύοντάς τους τούς ἀκολουθοῦσες (εἰς τὴν πολιτικὴν των), τῶρα δε που εἶναι πεθαμένοι δεν καταλαβαίνεις (πως με ὅσα λέγεις) τους κατηγορεῖς. Διότι δι' ὅσα κατακρίνεις ἐμένα διὰ τὴν μετὰ των Θηβαίων συμμαχίαν μας πολὺ περισσότερον κατηγορεῖς ἐκείνους παρὰ ἐμέ, αφοῦ πολὺ πρωτότερα ἀπὸ ἐμένα ἐκεῖνοι ἐπεχείρησαν νὰ τὴν πραγματοποιήσουν. Ἀλλὰ ξαναγυρίζω εἰς ἐκεῖνα που ἔλεγα. ^[163] Αφοῦ λοιπὸν αὐτός μεν ἐνήργησε τὸν ἐν Ἀμφίσσῃ πόλεμον, οἱ δε ἄλλοι οἱ συνεργάται του ἀπετελείωσαν τὴν πρὸς τους Θηβαίους ἐχθραν (τῆς πόλεώς μας), συνέβη νὰ ἔλθῃ ἐναντίον μας ὁ Φίλιππος, χάριν τοῦ οὐοίου οὗτοι (οἱ προδόται) ἔφερον εἰς ῥήξιν τὰς δύο πόλεις καὶ ἐὰν ὀλίγον πρωτότερα δεν ἐξεσηκωνόμεθα δεν θα ἠμπορούσαμεν νὰ ἀναχαιτίσωμεν τὸν Φίλιππον. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον οἱ κύριοι αὐτοὶ εἶχον φέρεῖ τὰ πράγματα! Πῶς δε διέκεισθε τότε πρὸς ἀλλήλους σεις καὶ οἱ Θηβαῖοι, αφοῦ ἀκούσετε αὐτὰ ἐδῶ τὰ ψηφίσματα καὶ τὰς ἀπαντήσεις θα το μάθετε. Πάρε λοιπὸν (γραμματεῦ) καὶ διάβασέ τὰ πρὸς χάριν μου.

4.3.9. ΔΗΜ 18.169–173. Ὁ πανικός μετὰ τὴν εἶδηση κατάληψης τῆς Ελάτειας.

Παραθέτοντας τεκμήρια, ὁ Δημοσθένης προσπάθησε νὰ καταδείξῃ τὴν προσπάθειαν τοῦ Φιλίππου νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅτι Θηβαῖοι καὶ Ἀθηναῖοι δεν θα συμμαχοῦσαν ἐναντίον του. Τελικά, ὁ Μακεδόνας βασιλιάς κατέλαβε τὴ φωκικὴ πόλιν Ελάτεια (Σεπτέμβριος ἢ Οκτώβριος 339 π.Χ.), με στόχο νὰ πλήξῃ τὸ ἠθικὸ των ἀντιπάλων του.

Ἦτο βράδυ ὅτε ἦλθε κάποιος καὶ ἔφερε τὴν εἶδησιν εἰς τοὺς πρυτάνεις ὅτι ἡ Ελάτεια κατελήφθη ἀπὸ τὸν Φίλιππον. Κατόπιν ἀμέσως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πρυτάνεις, ἐνὼ ἀκόμη ἐδειπνοῦσαν, ἐσηκώθηκαν ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἐδιώξαν ἀπὸ τὰς σκηνάς των τοὺς εἰς τὴν ἀγορὰν εὐρισκομένους πωλητάς καὶ ἔκαυσαν τὰ σκεπάσματα των σκηνῶν. Ἄλλοι δε πάλιν ἀπὸ τοὺς πρυτάνεις ἐστεῖλαν καὶ ἔφεραν τοὺς στρατηγούς καὶ καλοῦσαν καὶ τὸν σαλπικτήν. Ἐγινε δε ἀνάστατος ἡ πόλις καὶ ἀκούονταν μέγας θόρυβος. Τὴν ἄλλην ἡμέραν μόλις ἐξημέρωσε, οἱ μεν πρυτάνεις ἐκαλοῦσαν εἰς τὸ Βουλευτήριον τοὺς βουλευτάς σεις δε ἐπηγαίνατε εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ πρὶν ἀκόμα ἡ Βουλὴ συσκεφθῇ καὶ ἐκδῶσῃ τὴν ἀπόφασίν της, ὅλος ὁ λαὸς εἶχε καταλάβῃ τὴν θέσιν του εἰς τὴν Πνύκα. ^[170]

Και κατόπιν άμα ήλθον οι βουλευταί (εις την Λαϊκήν Συνέλευσιν) και οι πρυτάνεις ανήγγειλαν (εις τον λαόν) την είδησιν που είχαν λάβει (περί καταλήψεως της Ελατείας) και επαρουσίασαν τον ελθόντα αγγελιαφόρον και εκείνος επεβεβαίωσε το γεγονός, ο μεν κήρυξ ερώτα «ποίος θέλει να πάρη τον λόγον», κανείς όμως δεν επαρουσιάζετο εις το βήμα. Και μολονότι ο κήρυξ πολλές φορές ηρώτα, κανείς δεν εσηκώνετο αν και ήσαν παρόντες όλοι οι στρατηγοί και όλοι οι ρήτορες και η φωνή της πατρίδος εκάλει εις το βήμα εκείνον που θα ηδύνατο να ομιλήσῃ διά την σωτηρίαν της. Διότι την πρόσκλησιν την οποίαν κάμνει ο κήρυξ είναι ορθόν να την θεωρώμεν ως πρόσκλησιν της πατρίδος.

^[171] Βεβαίως αν έπρεπε να παρουσιασθούν εις το βήμα όσοι ήθελον την σωτηρίαν του κράτους, όλοι εσείς (οι δικασταί) και οι άλλοι Αθηναίοι θα εσηκώνεσθε από τας θέσεις σας και θα επηγαίνατε εις το βήμα (διά να λάβετε τον λόγον υπέρ της σωτηρίας της πόλεως). Διότι το ξεύρω καλά ότι όλοι σας ηθέλατε να σωθή η πόλις. Εάν δε πάλιν έπρεπε να ομιλήσουν οι πιο πλούσιοι θα έπαιρναν τον λόγον οι τριακόσιοι. Εάν πάλιν έπρεπε να ομιλήσουν όσοι ήσαν και τα δύο, δηλαδή και όσοι αγαπούσαν την πόλιν και ήσαν και πλούσιοι, θα επήγαιναν εις το βήμα να ομιλήσουν όσοι ύστερα από τα γεγονότα αυτά έκαμναν μεγάλας δωρεάς εις το κράτος, διότι ό,τι έκαμον το έκαμον και διότι ήσαν πλούσιοι και διότι είχαν αγάπη προς την πατρίδα.

^[172] Αλλά καθώς φαίνεται, αι περιστάσεις εκείναι και η (κρίσιμος) εκείνη ημέρα απαιτούσαν εκείνος που θα λάβῃ τον λόγον να είναι όχι μόνον πλούσιος και ν' αγαπά την πόλιν, αλλά και να έχῃ συγχρόνως παρακολουθήσει εζ αρχής τα δημόσια πράγματα και να έχῃ ξεκαθαρισμένην και ορθήν αντίληψιν των όσων ενεργεί ο Φίλιππος και των όσων επιδιώκει. Διότι εκείνος που δεν γνωρίζει διά ποίαν αιτίαν πράττει αυτά ο Φίλιππος και ποία είναι τα απώτερα σχέδιά του και δεν έχει μετά της δεούσης προσοχής εξετάσει από καιρόν τας πολιτικός του βλέψεις, αυτός ούτε μεν ηγάπα την πόλιν, ούτε εάν ήτο πλούσιος, και πολύ περισσότερον ο αγαπών την πόλιν και ο μη πλούσιος, θα ημπορούσε να γνωρίζῃ το τι πρέπει να κάμετε και να σας δώσῃ και τας δεούσας συμβουλάς.

^[173] Ο άνθρωπος λοιπόν εκείνος τον οποίον η κρίσιμος εκείνη ημέρα εκάλει εις το βήμα ήμην εγώ. Και παρουσιασθείς εις το βήμα είπα προς εσάς όσα διά δύο λόγους έπρεπε να ακούσετε μετά προσοχής. Πρώτον μεν έπρεπε να με ακούσετε διά να μάθετε ότι μόνος εγώ εκ των ρητόρων και των πολιτικών δεν έπαυσα κατά τας δεινάς περιστάσεις της πόλεως να την αγαπώ και να ενδιαφέρωμαι δι' αυτήν, αλλά πάντοτε κατά τας δυσκόλους στιγμάς και διά του λόγου και προτείνων ψηφίσματα εφαινόμην αγωνιζόμενος υπέρ των συμφερόντων σας. Δεύτερον δε διότι διαθέσαντες ολίγον μόνον καιρόν ενημερωθήκατε πολύ καλά ως προς την ενδεικνυομένην ν' ακολουθήσετε του λοιπού πολιτικήν.

4.3.10. ΔΗΜ 18.188–194. Ο Δημοσθένης διατύπωνε σωτήριες προτάσεις, ενώ ο Αισχίνης σιωπούσε – Η ήττα στη Χαιρώνεια δεν οφειλόταν στις ενέργειες του Δημοσθένη.

Ο Δημοσθένης, που με τον λόγο αυτό προσπαθεί να αποδείξει ότι αξίζει τον τιμητικό στέφανο για τις υπηρεσίες του προς την πόλη, υπενθύμισε στους συμπολίτες του τις προσπάθειες που κατέβαλε από το βήμα της Εκκλησίας του δήμου να ενθαρρύνει τους συμπολίτες του και να τους καθησυχάσει για το ενδεχόμενο σύμπραξης των Θηβαίων με τον Φίλιππο, προτείνοντας παράλληλα με ψήφισμα συμμαχία μαζί τους και με τους υπόλοιπους Έλληνες για την αντιμετώπιση του μακεδονικού κινδύνου.

Αυτό το ψήφισμα έγινε η αρχή να διαπραγματευθώμεν με τους Θηβαίους και ήτο η πρώτη φιλική επαφή μας με αυτούς, διότι πριν απ' αυτά τα γεγονότα, αι δύο πόλεις εξ αιτίας τούτων αλληλοεχθρεύοντο, αλληλεμισούντο και αλληλοὑπεβλέποντο. Τούτο λοιπόν το ψήφισμα έκανε τον κίνδυνο που τότε την πόλη μας γυρόφερνε να περάση γοργά σα σύννεφο. Ήτο δε καθήκον τούτου εάν ήτο νομιμόφρων πολίτης, αν είχε τίποτε καλύτερον από όσα επρότεινα εγώ, να το ανακοινώση τότε εις όλους και να μη με επικρίνη τώρα. Διότι ο σύμβουλος (της πόλεως) και ο συκοφάντης, χωρίς βεβαίως να μοιάζουν αναμεταξύ των εις τίποτα, διαφέρουν κατά τούτο κυρίως ο ένας από τον άλλον: ¹¹⁸⁹¹ Ο μεν (σύμβουλος) εκφέρει προ των γεγονότων γνώμην και καθίσταται υπεύθυνος απέναντι εκείνων που θα πεισθούν εις αυτόν, και απέναντι της τύχης, των περιστάσεων και παντός που θα θελήση να τον επικρίνη. Ο δε (συκοφάντης) σιωπήσας τότε που έπρεπε να ομιλήση, εάν συμβή κανέν ατύχημα (εις την πόλιν) τότε βρίσκει αφορμήν να χύση το φαρμάκι του. ¹¹⁹⁰¹ Ήτο λοιπόν, όπως είπα, εκείνη η περίστασις κατάλληλος και διά τον δεικνύοντα ενδιαφέρον υπέρ της πόλεως να δείξη τούτο (με έργα) και διά να ακουσθούν παρ' αυτού (από του βήματος) λόγοι υπέρ των δικαίων της πόλεως. Εγώ τόσον πολύ προχωρώ, ώστε και τώρα ακόμη εάν κανείς έχη να προτείνη τίποτε καλύτερον ή εν γένει αν ισχυρίζεται ότι υπήρχε τότε και κάτι άλλο να εκλέξετε παρά εκείνο που εγώ υπέδειξα, είμαι πρόθυμος να παραδεχθώ ότι ευρίσκομαι εν αδίκω. Διότι εάν και τώρα (μετά τα γεγονότα), είναι δυνατόν να υποπέση εις την αντίληψιν κανενός ό,τι δήποτε το οποίον εάν εγένετο τότε, θα ωφέλει, ομολογώ, ότι έπρεπε τούτο να μη μου διαφύγη. Εάν δε μήτε τώρα υπάρχη κανείς, ο συμβουλευδων, ούτε και τότε υπήρχε, και μήτε και σήμερον παρουσιάζεται κανείς που να υποδεικνύει τίποτε το

σωστότερον, τι έπρεπε λοιπόν να κάμω εγώ τότε ως σύμβουλός σας; Δεν έπρεπε να εκλέξω εκείνα που εφαινοντο και ήσαν τα κάλλιστα; ^[191] Αυτό λοιπόν έκαμα κι εγώ, κύριε Αισχίνη, όταν ο κήρυξ ερωτούσε «ποιος θέλει να αγορεύση» και όχι «ποιος θέλει να γκρινιάζη διά τα περασμένα», και ούτε «ποιος θέλει να εγγυηθή διά τα μέλλοντα να συμβούν». Ενώ δε εσύ κατ' εκείνην την περίστασιν εκάθησο εις τας συνελεύσεις του λαού χωρίς να βγάξης τσιμουδιά, εγώ ανήλθον εις το βήμα και ωμίλησα. Επειδή δε τότε δεν είπες την γνώμην σου (και δεν έδωσες εις την πόλιν ουδεμίαν συμβουλήν), μίλα τουλάχιστον τώρα (και πες τι έπρεπε να γίνη εις την κρίσιμον εκείνην περίστασιν). Λέγε ποία συμβουλή που έπρεπε (να δώσω εις την πόλιν) ή ποία ευκαιρία συμφέρουσα παρημελήθη από μένα προς βλάβην της πόλεως; Ποία δε συμμαχία και ποία πολιτική ενέργεια παρημελήθη από μένα εις την οποίαν μου επεβállετο να κατευθύνω τούτους εδώ;

^[192] Ωστόσο τα περασμένα πάντοτε όλος ο κόσμος τ' αφήνει στην μπάντα και κανείς σε κανένα μέρος δεν προτείνει να γίνη σύσκεψις περί αυτών. Το μέλλον δε ή το παρόν είναι από εκείνα που απαιτούν την γνώμην του συμβούλου. Τότε λοιπόν, καθώς εφαινετο, μερικά μεν από τα τρομερά επρόκειτο να συμβούν (εις το μέλλον), άλλα όμως απ' αυτά είχαν συμβή. Ποία δε υπήρξεν η πολιτική μου διαγωγή και η ιδεολογία μου κατά τας δεινάς εκείνας περιστάσεις που συνέβησαν αυτά, αυτό να εξετάζης και να κρίνης και να μη συκοφαντής τα γενόμενα γενικώς. Διότι το μεν τέλος των πραγμάτων γίνεται όπως ο θεός θέλει, αι δε πολιτικάί αρχαί που ακολουθεί ο σύμβουλος δεικνύουν τους σκοπούς του. ^[193] Εάν δε ο Φίλιππος ενίκησεν εις την μάχην (της Χαιρωνείας) δεν πρέπει να μου το καταλογίζης αυτό ως έγκλημα ιδιόν μου, διότι από την θέλησιν του θεού εξηρτάτο τούτο και όχι από μένα. Αλλά εάν όλα εκείνα που ήσαν κατορθωτά κατά τους ανθρωπίνους υπολογισμούς, και τα οποία εξέλεξα (ως πολιτικός σύμβουλος) να ενεργήσω ταύτα εάν δεν τα έκαμα με δικαιοσύνην και επιμέλειαν και φιλοπονίαν ανωτέραν των δυνάμεών μου, ή ότι επεχείρησα πράγματα όχι καλά και αντάξια της πόλεως και αναγκαία, αυτά να μου αποδείξης και τότε πλέον να με κατηγορής όσο θέλεις. ^[194] Εάν δε ο κεραυνός που έπεσεν ήτο ισχυρότερος όχι μόνον από ημάς αλλά και από όλους τους άλλους Έλληνας τι πρέπει να κάμωμεν; Πρέπει λοιπόν να σιωπάς και να μη αιτιάσαι τον σύμβουλον διά τα όσα δυσάρεστα έχουν συμβή, διότι είναι το ίδιον ωσάν κανένας να κατηγορή τον ιδιοκτήτην του καραβιού ως αίτιον του ναυαγίου, διότι αν και ούτος έλαβε τα μέτρα του, και έφτιαζε γερό το καράβι για ν' αντέχη στις φουρτούνες, ωστόσο άμα το βρήκε μεγάλη θαλασσοταραχή του έσπασε τα εξάρτια του ή

του τα χόλασε όλα. Τότε όμως και ο ιδιοκτήτης του καραβιού θα μπορούσε (εις τας αιτιάσεις αυτάς με όλον του το δίκαιο) ν' απαντήσει: Κύριέ μου, όταν έγινε το ναυάγιο δεν ήμουν εγώ καπετάνιος. Απαράλλακτα όπως θα μπορούσα να πω κι εγώ (εις την προκειμένην περίπτωση) ότι δεν ήμουν στρατηγός (εις την μάχην της Χαιρωνείας) και ούτε εξουσίαζα την τύχην αλλ' εκείνη εξουσίαζε τα πάντα.

4.3.11. ΔΗΜ 18.215–221. Η εύνοια των Θηβαίων προς τους Αθηναίους – Η προσφορά του Δημοσθένη.

Ο Δημοσθένης επέμεινε ότι ο αγώνας εναντίον του Φιλίππου ήταν επιβεβλημένος και για έναν ακόμη λόγο (βλ. σχετικά και ΔΗΜ 18.188–194): οι Αθηναίοι ενήργησαν ως ευεργέτες και προστάτες των υπόλοιπων Ελλήνων, όπως είχαν κατ' επανάληψη πράξει στο παρελθόν οι πρόγονοί τους, τα κατορθώματα των οποίων υπενθύμιζε σε μια σύντομη παρέκβασή του. Περνώντας στην εξιστόρηση όσων συνέβησαν κατά την αποστολή μακεδονικής αντιπροσωπίας στη Θήβα, επισήμανε ότι οι Μακεδόνες προσπάθησαν να εκβιάσουν τους Θηβαίους, για να πετύχουν τη συνδρομή τους στα σχέδιά τους εναντίον των Αθηναίων.

Υστερα απ' αυτά (από τας συμβουλάς και προτροπάς των απεσταλμένων του Φιλίππου) προσκάλεσαν τους αντιπροσώπους σας οι Θηβαίοι και έστειλαν και τους έφεραν εις την συνέλευσιν. Σεις δε, διά να παραλείπω τα εν τω μεταξύ, (επιστρατευθέντες) εξήλθατε εκ της πόλεως και ετρέξατε εις βοήθειαν των Θηβαίων. Ούτοι δε με τόσην φιλοφροσύνην σας υπεδέχθησαν, ώστε ενώ το πεζικόν και το ιππικόν μας είχαν στρατοπεδεύσει έξω (του φρουρίου) της πόλεως (ήνοιξαν αμέσως τας πόλας) και επιλοξένησαν εις τα σπίτια των και εις την πόλιν τον στρατόν μας, ανάμεσα εις τα παιδιά των, τας γυναίκας των και εις ό,τι είχαν πλέον πολύτιμον. Κι έτσι οι Θηβαίοι εκείνην την ημέραν έκαναν φανερόν εις όλον τον κόσμον ότι σας εξετίμησαν διά τρία πράγματα, που είναι και τα πλέον ωραιότερα: διά την ανδρείαν σας, διά την δικαιοσύνην σας και διά την εγκράτειάν σας. Διότι με το να προτιμήσουν να αγωνισθούν μαζί σας μάλλον παρά εναντίον σας, σημαίνει πως σας εθεώρησαν και ανδρειοτέρους (των Μακεδόνων) και ότι ζητείτε πράγματα δικαιότερα. Επίσης με το να

σας εμπιστευθούν όσα και αυτοί και όλοι οι άνθρωποι φυλάττουν με μεγάλην προσοχήν (τας γυναίκας δηλαδή και τα παιδιά των) απέδειξαν ότι έχουν πεποιθήσιν εις την εγκράτειάν σας. ^[216] Εις όλα δε αυτά, όσον εξηρτάτο τουλάχιστον από σας, εφάνησαν ότι εσκέφθησαν ορθώς· διότι αν και ο στρατός μας εισήλθεν εις την πόλιν (Θήβας), εν τούτοις, έστω και αδίκως, απολύτως κανείς δεν σας κατηγορήσε διά κανέν παράπτωμα. Τόσην (μεγάλην) εγκράτειαν εδείξατε. Δύο δε φορές παραταχθέντες εις το αυτό μέρος μαζί με τους Θηβαίους, και κατά τας δύο πρώτας μάχας, και κατά την γενομένην δηλαδή πλησίον του (Κηφισού) ποταμού και κατά την άλλην την γενομένην εις την Ευχειμερινήν, όχι μόνον εδείξατε τους εαυτούς σας αμέμπτους (από πάσης απόψεως), αλλά και εφανήκατε αξιοθαύμαστοι διά την ευταξίαν, διά την πολεμικήν προετοιμασίαν σας και διά τον ζήλον σας, πράγματα διά τα οποία από μεν τους άλλους σας απεδίδοντο έπαινοι, από σας δε εγένοντο θυσίαι και δημόσιαι τελεταί εις τους θεούς. ^[217] Εγώ δε ευχαρίστως ήθελον ερωτήσει τον Αισχίνην: όταν εγένοντο όλα αυτά και η πόλις μας ήτο γεμάτη από χαράν, ενθουσιασμόν και επαίνους, αυτός εθυσίαζε και εξεδήλωνε την ευχαρίστησίν του μαζί με τους πολλούς ή εκάθητο στο σπίτι του καταστενοχωρημένος, λυπούμενος και αναστενάζων διά τα ευτυχή ταύτα υπέρ της πόλεως γεγονότα; Διότι εάν μεν ήτο εδώ και μαζί με τους άλλους προσέφερε θυσίας και ευφραίνετο διά τα γενόμενα, τότε δεν κάμνει πράγματα φοβερά ή μάλλον ανόσια, όταν εκείνα διά τα οποία αυτός ενόμιζε ότι ήσαν τα άριστα και δι' αυτό έκαμε και τους θεούς μάρτυράς του (θυσιάζων εις αυτούς και ευφραινόμενος με τους πολλούς), τώρα ζητεί από σας που έχετε ορκισθή εις τους θεούς να εκδίδετε δικαίας αποφάσεις, να τα χαρακτηρίσετε διά της ψήφου σας ως μη άριστα; Εάν πάλιν δεν ήτο παρών (κατά τας θυσίας και τας τελετάς) δεν είναι δίκαιον χίλιες φορές να χαθή αυτός ο κύριος, διότι βλέπων εκείνα διά τα οποία εχαίροντο οι άλλοι, αυτός ελυπείτο δι' αυτά; Διάβασε, γραμματεύ, προς χάριν μου, και τα σχετικά ψηφίσματα.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΨΗΦΙΣΜΑΤΩΝ ΔΙΑ ΤΑΣ ΘΥΣΙΑΣ

^[218] Λοιπόν ημείς κατά την εποχήν εκείνην εκάμνομεν θυσίας (επινικίους), οι δε Θηβαίοι επίστευον ότι εσώθησαν λόγω της προς αυτούς συνδρομής μας. Και συνέβη (τότε) κάτι που δεν το περιμέναμεν. Ημείς οι νομιζόμενοι πως είχομεν ανάγκην βοηθείας (εάν οι Θηβαίοι προσεχώρουν εις τον Φίλιππον) εξ αιτίας των ενεργειών των περί τον Αισχίνην, ημείς οι ίδιοι εβοηθήσαμεν τους Θηβαίους, και τούτο διότι επείσθητε εις εμέ. Πόσας δε φωνάς έβγαλε τότε ο Φίλιππος και πόσον εταράχθη από τα γεγονότα

αυτά, θα το πληροφορηθήτε από τας επιστολάς του ιδίου που έστειλεν εις Πελοπόννησον. Πάρε τας λοιπόν, γραμματεύ, και προς χάριν μου διάβασέ τας, διά να ιδήτε τι κατώρθωσαν αι συνεχείς μου περιπλανήσεις (λόγω των διπλωματικών μου αποστολών) και αι ταλαιπωρίαί μου και τα πολλά ψηφίσματά μου, τα οποία ο κύριος ούτος προ ολίγου ειρωνεύθη.

^[219] Αν και υπήρξαν, ω άνδρες Αθηναίοι, προ εμού, ανάμεσα σε σας πολλοί ρήτορες ένδοξοι και μεγάλοι όπως ο ξακουστός εκείνος Καλλίστρατος, ο Αριστοφών, ο Κέφαλος, ο Θρασύβουλος και ένα σωρό άλλοι, όμως κανείς εξ αυτών ως σήμερα δεν αφιέρωσε τον εαυτόν του εξ ολοκλήρου προς εξυπηρέτησιν ενός οιουδήποτε ζητήματος της πόλεως. Αλλ' ο μεν ένας εισηγούμενος κάποιο ψήφισμα δεν μετέβαινε εις το εξωτερικόν ως απεσταλμένος της πόλεως (διά την εκτέλεσιν του ψηφίσματός του), ο δε άλλος μεταβαίνων (εις το εξωτερικόν) ως πρέσβυς (μετέβαινε να εκτελέση ψήφισμα που δεν το είχε ο ίδιος προτείνει). Διότι ο καθένας απ' αυτούς αφ' ενός μεν εξησφάλιζε διά τον εαυτόν του απαλλαγήν από κάθε κόπον, αφ' ετέρου δε κρατούσε πισινήν, ώστε εάν συμβή κανέν δυσάρεστον να μπορή να το φορτώση εις άλλον. ^[220] Τι λοιπόν, θα μπορούσε κανείς να μ' ερωτήση: συ (κύριε Δημοσθένη) τόσον πολύ ξεπέρασες τους άλλους εις ικανότητα και τόλμην, ώστε όλα μόνος σου να μπορής να τα κάμης; Όχι, δεν λέγω τέτοια πράγματα. Αλλά τόσον πολύ είχα πεισθή πως ήτο μέγας ο καταλαβών την πόλιν κίνδυνος, ώστε δεν μου εφαινετο λογικόν να προνοή κανείς διά τον εαυτόν του και να κοιτάξη να εξασφαλισθή από κάθε κίνδυνον, αλλ' (τουναντίον) ότι αξιέραστον είναι το να πράττη κανείς εκείνα τα οποία πρέπει χωρίς να παραλείψη τίποτα. ^[221] Είχον δε πεποιθήσιν εις τον εαυτόν μου —ίσως από εσφαλμένην κρίσιν— πάντως είχον πεισθή πως κανείς ούτε εάν έγγραφε καλύτερα από εμέ, ούτε εάν ενήργει τι (υπέρ της πόλεως) θα ενήργει τούτο καλύτερα από εμέ, ούτε εάν εστέλλετο ως πρέσβυς θα εξετέλει την αποστολήν του προθυμότερα και κανονικότερα από εμέ. Διά τον λόγον τούτον εις όλα και δι' όλα διέθετον τον εαυτόν μου. Διάβασε, γραμματεύ, τας επιστολάς του Φιλίππου.

4.3.12. ΔΗΜ 18.234–239. Η πολιτική δράση του Δημοσθένη απέφερε στην Αθήνα νέους συμμάχους.

Ο Δημοσθένης, παραθέτοντας εκ νέου διάφορες παρελθούσες πολιτικές του ενέργειες, επέμεινε ότι άξιζε, σύμφωνα με την πρόταση του Κτησιφώντα, να τιμηθεί με τον στέφανο (βλ. σχετικά ΔΗΜ 18.1–7) και προανήγγειλε ότι θα αναφερόταν

στους χρηματικούς πόρους και τους συμμάχους που απέκτησε η πόλη από τον καιρό που ανέλαβε πολιτική δράση ο ίδιος.

Η πόλις μας λοιπόν είχε ως συμμαχικήν μεν δύναμιν τους νησιώτας, όχι όλους όμως, και όσους είχε αυτοί πάλι ήσαν οι ασθενέστεροι. Μάλιστα ούτε η Χίος, ούτε η Ρόδος, ούτε η Κέρκυρα ήσαν μαζί μας. Το εκ των φόρων δε χρηματικόν εισόδημα του κράτους ανήρχετο μέχρι του ποσού των τεσσαράκοντα πέντε ταλάντων, και αυτά πάλιν είχαν προεισπραχθή. Πεζόν δε στρατιώτην και ιππέα η πόλις μας, εκτός των Αθηναίων, δεν είχε κανένα άλλον. Εκείνο όμως που ήταν για μας το πλέον φοβερόν από όλα και πάρα πολύ ευχάριστον διά τους εχθρούς μας, ήτο ότι οι κύριοι ούτοι (οι περί τον Αισχίνην) τα κατάφεραν να κάμουν όλους τους κατοικούντας γύρω εις την Αττικήν λαούς εχθρούς μας μάλλον παρά στενούς φίλους μας, δηλαδή τους Μεγαρείς, τους Θηβαίους, τους Ευβοείς. ^[235] Τα μεν λοιπόν πράγματα της πόλεως εις τοιαύτα χάλια ευρίσκοντο. Και κανείς δεν μπορεί να παρουσιάση διαφορετικήν την κατάστασιν (διότι τα πράγματα ήταν έτσι που τα εκθέτω). Αναφορικώς όμως με τα πράγματα του Φιλίππου, εναντίον του οποίου αγωνιζόμεθα, σκεφθήτε εις ποίαν κατάστασιν ευρίσκοντο. Πρώτον μεν αυτός ήτο απόλυτος αρχηγός των ακολουθούντων αυτόν στρατευμάτων, πράγμα το οποίον εις τον πόλεμον είναι το μέγιστον πλεονέκτημα από όλα τα άλλα που συντελούν εις την καλήν έκβασιν (της μάχης). Έπειτα οι Μακεδόνες ήσαν ισόβιοι στρατιώται, κι ακόμα ο Φίλιππος είχε πολλά χρήματα και έκαμινεν όσα ενόμιζεν αυτός πως έπρεπε να ενεργήση χωρίς να τα προλέγη με ψηφίσματα, χωρίς να λαμβάνη τας αποφάσεις του δημοσία και χωρίς να σύρεται εις τα δικαστήρια υπό των συκοφαντών, και ούτε να καταγγέλεται ως παραβάτης των νόμων, ούτε να είναι υποχρεωμένος να λογοδοτή εις κανένα. Αλλ' ήτο απόλυτος άρχων, αρχηγός και εξουσιαστής όλων. ^[236] Εγώ δε ο οποίος έχον αντιταχθή εις τούτον (διότι και τούτον είναι δυνατόν να εξετασθή) τίνος ήμουν εξουσιαστής; Κανενός. Διότι και αυτό τούτο το δικαίωμα να ομιλώ εις τον λαόν δεν ήτο αποκλειστικώς δικαίωμα ιδικόν μου, αφού σεις επροτείνετε (διά κήρυκος) και εις εμέ (αν θέλω να ομιλήσω) και εις εκείνους που ήσαν πωλημένοι εις τον Φίλιππον. Και εις όσα ούτοι υπερίσχυον εμού (και εγίνοντο πολλά τέτοια με όποιαν ετύχαινε πρόφασιν το καθένα) ταύτα πρώτα τα εγκρίνατε προς το συμφέρον των εχθρών μας και ύστερα εφεύγατε από την συνέλευσιν του λαού. ^[237] Και όμως αν και η θέσις μου ήτο τόσον μειονεκτική, εν τούτοις σας έκαμα συμμάχους τους Ευβοείς, τους Αχαιούς, τους Κορινθίους, τους Θηβαίους, τους Μεγαρείς, τους Λευκαδίους και τους Κερκυραίους, από των οποίων εμαζεύθησαν δέκα πέντε χιλιάδες μισθοφόροι στρατιώται (πεζοί) και

δύο χιλιάδες ιππείς, εκτός της στρατιωτικής δυνάμεως που συνεκροτήθη από πολίτας των πόλεων τούτων· την δε συνεισφοράν των συμμαχικών πόλεων την έκαμα όσον ημπούρεσα μεγαλυτέραν. ^[238] Εάν δε, Αισχίνη, (κατηγορών με) αναφέρεις ή τας προς τους Θηβαίους δικαίας αξιώσεις μας, ή τας προς τους Βυζαντίους ή τας προς τους Ευβοείς ή ισχυρίζεσαι τώρα ότι έπρεπεν ούτοι να συμμετάσχουν κατ' ίσην αναλογίαν εις τα έξοδα του πολέμου, πρώτον μεν αγνοείς ότι και κατά το παρελθόν (κατά την εν Σαλαμίνι ναυμαχίαν) από τα πλοία εκείνα που ηγωνίσθησαν υπέρ της ελευθερίας των Ελλήνων, ενώ όλα όλα ήσαν τριακόσια, απ' αυτά η πόλις μας συνεισέφερε διακόσια και δεν ενόμιζε δι' αυτό ούτε πως εξημιώθη, ούτε εις τα δικαστήρια έσυρε εκείνους που συνεβούλευσαν να διαθέση τοσούτον στόλον, ούτε εφάνη ότι ηγανάκτει διά την πράξιν της ταύτην (διότι ενόμιζε πως το τοιούτον ήτο ανάρμοστον εις αυτήν), αλλά (τουναντίον) ηυχάριστεί τους θεούς διότι εις τον κοινόν δι' όλους τους Έλληνας εμφανισθέντα κίνδυνον αυτή προς σωτηρίαν όλων συνεισέφερε διπλάσια των άλλων πλοία. ^[239] Έπειτα ματαίας υπηρεσίας προσφέρεις εις τούτους εδώ (τους Αθηναίους) με το να με συκοφαντής· διότι διατί λέγεις τώρα τα όσα έπρεπε να κάμουν (οι Αθηναίοι) τότε και δεν τα επρότεινες εγγράφως τότε (που ήτο η κατάλληλος περίστασις) αφού ευρίσκεσο εις την πόλιν και ήσο παρών εις τας λαϊκάς συνελεύσεις, εάν (επίστευες) πως αυτά (που λέγεις τώρα) ήτο δυνατόν να πραγματοποιηθούν κατά τας περιστάσεις εκείνας κατά τας οποίας έπρεπε να δεχόμεθα όχι όσα ηθέλαμεν εμείς, αλλ' όσα η κατάστασις επέτρεπε. (Και λέγω όσα η κατάστασις επέτρεπε) διότι ήτο έτοιμος (ο Φίλιππος) πλειοδοτών και αποδεχόμενος αμέσως τους αποκρουομένους παρ' ημών όρους (των Θηβαίων κλπ.) να τους δώση ακόμη και χρήματα (διά να τους πάρη μαζί του).

4.3.13. ΔΗΜ 18.252–255. Η σαθρότητα του επιχειρήματος ότι η κακή τύχη του Δημοσθένη συμπαράσχει και την τύχη της πόλης.

Ύστερα από μια επίθεση με σκληρούς χαρακτηρισμούς εναντίον του πολιτικού του αντιπάλου, του Αισχίνη, ο Δημοσθένης, στην προσπάθειά του να αποδείξει ότι άξιζε τον τιμητικό στέφανο (βλ. σχετικά ΔΗΜ 18.1–7) αναφέρθηκε στην εμπιστοσύνη που του έδειξε ο λαός μετά τη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ) παρά τις λυσσαλέες προσπάθειες των αντιπάλων του να τον πλήξουν με συνεχείς κατηγορίες.

Από παντού λοιπόν μπορεί κανείς να ίδη την κακόβουλον διάθεσιν του ανθρώπου αυτού και τον φθόνον του, προπάντων δε από εκείνα που είπε, διά το ριζικόν μου. Εγώ

όμως θεωρώ πέρα για πέρα άμυαλον εκείνον που αν και είναι κι' αυτός άνθρωπος περιπαίζει τον άλλον διά την τύχην του· διότι και αυτός που θεωρεί τον εαυτόν του ευτυχή και ο νομίζων πως έχει λαμπράν τύχην δεν γνωρίζει εάν θα είναι ευτυχής ως το βράδυ της ίδιας ημέρας. Πώς μπορεί λοιπόν να καυχάται κανείς διά την τύχην του (εφόσον δεν είναι βέβαιος δι' αυτήν), και πώς μπορεί να περιπαίζει τον άλλον διά την (κακήν) τύχην του; Αφού δε σούτος μαζί με τόσα πολλά άλλα και διά το ριζικόν μου με πολλήν αλαζονείαν ωμίλησε, σκεφθήτε, κύριοι δικασταί, και παρατηρήσατε πόσο και πιο αληθινά και πιο ανθρωπινά απ' αυτόν θα ομιλήσω εγώ για το ζήτημα της μοίρας. ^[253] Εγώ την τύχην της πόλεως την θεωρώ καλήν και ότι είναι καλή το βλέπω από την προφητείαν που έκαμε για σας ο Ζευς ο Δωδωναίος. Όσον αφορά όμως την τύχην που ευρήκεν όλους τους ανθρώπους τώρα, αυτήν την θεωρώ δύσκολον και φοβεράν· διότι ποιος εκ των Ελλήνων ή ποιος εκ των βαρβάρων δεν περνάει εις τας παρούσας περιστάσεις πολλάς δυστυχίας; ^[254] Το να προτιμήση λοιπόν η πόλις τα κάλλιστα, και, από τους άλλους Έλληνας που ενόμισαν πως εάν μας επρόδιδον θα ευτυχούσαν, να ευτυχήση αυτή περισσότερον, αυτό το θεωρώ έργον της καλής τύχης που προστατεύει την πόλιν. Το ότι δε η πόλις μας ευρήκε πολλά εμπόδια εις τας επιδιώξεις της και δεν συνέβησαν εις ημάς όλα όσα επιθυμούσαμεν, νομίζω αναφορικώς με την περίπτωσιν ταύτην ότι μετέσχε της κακής των άλλων ανθρώπων τύχης, κατά το μερίδιον που μας ανήκεν. ^[255] Σχετικώς δε με την ιδικήν μου τύχην και την τύχην του καθενός από σας χωριστά, νομίζω ότι είναι δίκαιον να εξετάζει κανείς ταύτην ως ατομικήν υπόθεσιν (και όχι ως έχουσαν σχέσιν με τα κοινά). Εγώ μεν λοιπόν έτσι νομίζω πως πρέπει να ερευνάται το ζήτημα της τύχης κατ' αυτόν τον τρόπον, διότι μόνον η τοιαύτη εξέτασις είναι ορθή και δικαία, κατά την γνώμην μου τουλάχιστον, πιστεύω δε πως και σεις συμφωνείτε με την άποψίν μου αυτήν. Ο (κύριος) Αισχίνης όμως ισχυρίζεται ότι το ιδικόν μου ριζικόν έχει μεγαλυτέραν επίδρασιν (επί της εξελίξεως των δημοσίων πραγμάτων) παρ' ό,τι έχει η κοινή της πόλεως τύχη. (Ισχυρίζεται μ' άλλα λόγια) πως η μικρά και ασήμαντος (ιδική μου τύχη) υπερισχύει της αγαθής και μεγάλης τύχης της πόλεως. Μα πώς είναι δυνατόν να συμβαίνει ένα τέτοιο πράγμα;

4.3.14. ΔΗΜ 18.270–275. Ο αντιφατικός και κακόβουλος χαρακτήρας των κατηγοριών και της στάσης του Αισχίνη.

Επιμένοντας στην ανασκευή των ισχυρισμών του Αισχίνη περί της κακής του τύχης (βλ. και ΔΗΜ 18.252–255), ο Δημοσθένης συνέκρινε τον βίο του με αυτόν του αντιπάλου του, αποδεικνύοντας ότι υπήρξε πάντα ευτυχέστερος από εκείνον, ενώ δεν παρέλειψε να αναφερθεί στις ευεργεσίες του προς τους συνανθρώπους του.

Θέλω δε τώρα που απηλλάγην από την υποχρέωσιν να σας εκθέσω τα του ιδιωτικού μου βίου να σας είπω ολίγα τινά ακόμη περί της δημοσίας μου δράσεως. Εάν μεν, κύριε Αισχίνη, έχης να αναφέρης έναν από τους ανθρώπους που ζουν κάτω από τούτον τον ήλιον, που να μην υπέστη βλάβην πρωτότερα μεν από την εξουσίαν του Φιλίππου και τώρα από την εξουσίαν του Αλεξάνδρου, άνθρωπον Έλληνα ή και βάρβαρον, έστω, τότε σε συγχωρώ να λέγης πως η ιδική μου τύχη ή όπως θέλεις να την ονομάζης: δυστυχία, έγινε η αιτία όλων των συμφορών που βρήκαν (την πολιτείαν μας). ^[271] Εάν δε και από εκείνους που ποτέ ως τα τώρα δεν με είδαν, ούτε έχουν ακούσει την φωνήν μου, πολλοί απ' αυτούς πολλά και μάλιστα φοβερά έχουν πάθει, όχι μόνον ως άτομα αλλά και ως ολόκληροι πόλεις και λαοί, πόσον δικαιότερον, και αληθέστερον, καθώς φαίνεται, είναι να εκλαμβάνη κανείς ως αιτίαν όλων αυτών των κακών, την κοινήν όλων των ανθρώπων τύχην και κάποιαν ακράτητον και δύσκολην πορείαν των πραγμάτων, που δεν έπρεπε να γίνη. ^[272] Συ λοιπόν αφήσας αυτά, κατηγορείς εμένα που επολιτεύθηκα σύμφωνα με την γνώμην αυτών εδώ (των Αθηναίων), αν και γνωρίζεις πως αν όχι όλαι αι κακολογίαι σου αλλά μέρος βεβαίως εξ αυτών αναλογεί εις όλους τους πολιτικούς και προ πάντων εις εσένα. Διότι εάν μεν εγώ ήμουν ο μόνος κυβερνήτης με απόλυτον εξουσίαν και ελάμβανον κατ' ιδίαν βούλησιν αποφάσεις περί των υποθέσεων της Πολιτείας, θα ήτο επιτετραμμένον εις εσάς τους άλλους πολιτικούς αρχηγούς (ρήτορας) να με κατηγορήτε. ^[273] Εάν δε όλοι εσείς παρευρίσκεσθε μεν εις όλας τας λαϊκάς συνελεύσεις, πάντοτε δε η πόλις επρότεινεν εις όλους σας γενικώς να συζητήτε ό,τι είναι συμφέρον, και εις όλους σας τότε (τα ψηφίσματά μου) εφαινοντο ότι είναι άριστα, και προ πάντων εις εσένα (διότι όχι βέβαια από συμπάθειαν προς εμέ μου παραχωρούσες τότε και (αγαθός) ελπίδας (με την απέναντί μου διαγωγήν σου) και επαίνους και τιμάς, διότι όλα αυτά εταίριαζαν εις τας τότε πράξεις μου, αλλά διότι ενικάσο από την αλήθειαν και διότι δεν είχες να προτείνης τίποτε το καλύτερον), πώς λοιπόν δεν κάμνεις άδικα πράγματα και φοβερά, με το να κατηγορής τώρα αυτά, από τα

οποία τότε δεν είχες τίποτε το καλύτερον να προτείνης; ^[274] Δι' όλους λοιπόν τους ανθρώπους βλέπω εγώ τουλάχιστον πως είναι κανονισμένα και ωρισμένα κατά τούτον τον τρόπον τα ζητήματα ταύτα. Εάν μεν κανείς θεληματικώς αδική, τότε καταφορά και τιμωρία τον περιμένει. Αν δε έσφαλλε χωρίς να το θέλη, τότε αντί της τιμωρίας τού δίδεται συγχώρησις. Δεν διαπράττει δε κανείς αδίκημα, ούτε σφάλλει, όταν αφιερώνων τον εαυτόν του διά να εξυπηρετήση το παρά πάντων νομιζόμενον ως συμφέρον της πόλεως, αποτύχη μαζί με όλους τους πολίτας εις την προσπάθειάν του αυτήν. Συνεπώς δεν είναι δίκαιον να περιπαίζη κανείς αυτόν, αλλά δίκαιον είναι να στενοχωρήται κανείς μαζί με αυτόν. ^[275] Εάν λοιπόν κανείς ορθώς εξετάζη όλα αυτά, θα φανούν εις αυτόν ότι ταύτα έτσι είναι κανονισμένα όχι μόνον εις την (γραπτήν) νομοθεσίαν, αλλά και ότι απ' αυτήν την φύσιν έχουν προσδιορισθή έτσι και εις τους αγράφους νόμους και εις τας συνηθείας των ανθρώπων. Ο Αισχίνης όμως έχει ξεπεράσει τόσον πολύ όλους τους ανθρώπους εις σκληρότητα και εις συκοφαντικήν μανίαν, ώστε και δι' εκείνα που αυτός τα ανέφερεν ως αποτυχίας (της πόλεως) να κατηγορή εμένα και δι' αυτά

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τα περισσότερα πνευματικά επιτεύγματα της αρχαϊκής και κλασικής περιόδου συνδέονται άμεσα με την πόλη, την οργάνωση και τη σημασία της: τα έργα την υμνούν ή τη μεγαλύνουν (ωδές χορικής ποίησης, τραγωδίες, επιδεικτικοί λόγοι, ιστορία), αναφέρονται στη θεσμική ζωή (συμβουλευτικοί λόγοι), επικαλούνται πολιτικές κρίσεις ή δυσκολίες (κωμωδίες, δημηγορίες, Θουκυδίδης, Πλάτων, Αριστοτέλης). Η σκέψη όλων των διανοουμένων και των στοχαστών προστατεύει την πόλη και εγγυάται την ενότητά της. Στη συνέχεια, οι κατακτήσεις των Μακεδόνων, μολονότι σηματοδότησαν το τέλος του πολιτικού ιδεώδους της πόλεως-κράτους, ως ανεξάρτητου κέντρου εξουσίας, διατηρούν και συνεχίζουν το πολιτισμικό πρότυπο της Αθήνας.

Εάν οι Ελληνικές Πολιτείες παρήκμασαν αυτό οφείλεται όχι στην πολιτική των διαφόρων ρητόρων και των ανδρών της Αθήνας, Θήβας και Σπάρτης αλλά σε ορισμένους αντικειμενικούς όρους και συνθήκες που έφεραν την παρακμή και την αποσύνθεση. Οι ρήτορες και οι πολιτικοί κατά τον 4^ο και 3^ο αιώνα δεν έκαναν τίποτα άλλο παρά άλλοι να υφαίνουν το σάβανο του αρχαίου ελληνικού κόσμου και άλλοι να ανοίγουν τον τάφο της Ελλάδας ως εντολοδόχοι των ιστορικών πεπρωμένων της.

ΠΗΓΕΣ

βιβλιογραφία.

Edwards Michael, Οι Αττικοί ρήτορες, Ινστιτούτο του βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2002.

Fredal James, Rhetorical action in ancient Athens : persuasive artistry from Solon to Demosthenes, Carbondale: Southern Illinois University Press, 2006.

Παπαλάς Ηλίας Σ., Δημοσθένους Πολιτικά Διδάγματα, Γ. Μαυρογεωργής- Κ. Πουρνατζής Ο.Ε., Αθήνα 1980.

Werner Jaeger, Δημοσθένης, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1984.

Μτφρ. Η. Ηλίου, Αισχίνου Λόγοι- Αρχαίο κείμενο- μετάφραση- σχόλια, Ζαχαρόπουλου, Αθήνα 1939.

Μτφρ. Κ.Θ. Αραπόπουλος, Αισχίνου Λόγοι- Αρχαίο κείμενο- εισαγωγή- μετάφραση- σημειώσεις, Πάπυρος, Αθήνα 1975.

Μτφρ. Γ. Κορδάτος & Η. Ηλιού, Αισχίνης. Λόγοι. Εισαγωγή- μετάφραση- σχόλια, Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1939.

Μτφρ. Κ.Θ. Αραπόπουλος, Δημοσθένους Περί της Παραπρεσβείας Αρχαίο κείμενο- εισαγωγή- μετάφραση- σημειώσεις, Πάπυρος, Αθήνα 1959.

δικτυο.

Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια (2012). Λήμμα *Παραπρεσβεία*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://el.wikipedia.org/wiki/Παραπρεσβεία> . Τελευταία ενημέρωση 1 Φεβρουαρίου 2012. [Πρόσβαση στις 15/5/2013].

Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια (2012). Λήμμα *Πυλαγόρας*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://el.wikipedia.org/wiki/Πυλαγόρας> . Τελευταία ενημέρωση 10 Σεπτεμβρίου 2012. [Πρόσβαση στις 15/5/2013].

Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια (2012). Λήμμα *Τάλαντο*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://el.wikipedia.org/wiki/Τάλαντο> . Τελευταία ενημέρωση 7 Απριλίου 2013. [Πρόσβαση στις 1/6/2013].

